

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Howard Fast

Nisan Sabahı

Çeviren: Şemsa Yeğın

Roman

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Howard Fast

NİSAN SABAHİ

Çeviren: Şemsa Yeğin

Roman

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Eskişehir Mah. Dolapdere Cad.
Karabatak Sok. No: 31
Şişli / İstanbul
Tel: 0212 247 65 17 (pbx)
Faks: 0212 247 24 61
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın - 376

Nisan Sabahı
Howard Fast

Çeviren
Şemsa Yeğin

Genel Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Kapak Uygulama
Bahar Eroğlu

Birinci Basım: Nisan 2009

ISBN 978-605-4156-11-5

Baskı

Ezgi Matbaası

Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme -Yenibosna / İSTANBUL
Tel: 0212 452 23 02 - 654 94 18 e-posta: ezgimatbaa@mynet.com

NİSAN SABAHİ

Nisan Sabahı Üzerine

Emperyalist aşamaya ulaşan kapitalizm, sermaye ihracı yoluyla tahakkümü altına aldığı toplumları sömürerek sağladığı artıktan kendi işçi sınıfına bir miktar pay çıkararak, ülke içi sınıfsal çatışmayı, geçici bir zaman için de olsa, engellemiştir.

Bu olgu, devrim mihrakının gelişmiş kapitalist ülkelerden sömürge ve yarı sömürge ülkelere kayması sonucunu doğurmuştur. Bu oluşuma paralel olarak, dünya üzerinde sermayenin hükümranlılığının yıkılması için atılması gereken ilk adım, sömürge ve yarı sömürge toplumlarla emperyalizm arasındaki çelişkinin çözülmesi haline gelmiştir. Sömürge ve yarı sömürge toplumlarda başlayan uyanış hareketleri, kurtuluş savaşları vasıtasıyla özgür ulusların ortaya çıkması ile sonuçlandıkça emperyalizmin ölme süreci de hızlanmıştır. Bir yandan mali sermayenin dolaşım damarları tıkanırken ağzına bal çalınamayan emperyalist ülke emekçilerinin eyleme geçmesiyle huzursuzluklar artmış, emperyalizm, adım adım ölümüne yaklaşmaya başlamıştır. Bu durum karşısında emperyalizm, ölme sürecini yavaşlatmak için bütün güçlerini seferber ederek, ekonomik açıdan tahakkümü altına aldığı toplumları askerî yönden de tahakkümü altına almaya çalışmıştır. Bu durum, ekonomik işgal döneminde emperyalizm olgusunu somut olarak göremeyen sömürge halklarının bilinçlenme sürecini hızlandırmış ve onların sömürgeci güçlere karşı koymaya başlamasına yol açmıştır. Bu mücadeleler eşit olmayan şartlarda devam edegelmektedir. Bir yanda teknolojinin bütün olanaklarının seferber edilmesiyle oluşturulan muhteşem(!) emperyalist orduları, öte yanda ilkel araçlarla donanmış halk orduları... Ama birincisi ne için vuruştüğünü bilmediği için sürekli bir korku ve tedirginlik içerisinde, ikincisi ise ne için dövüştüğünü ve neyin uğruna ölmekte olduğunu bilmenin coşkusu içinde... Kavgı, daima güçsüz haklının devleşmesi ile sona eriyor.

Ünlü romancı Howard Fast, *Nisan Sabahı*'nda bu ikilem üzerinde duruyor. Yokluk içerisinde bocalayan bir halkın direnme gücünü ustalıklarla yansıtıyor. Beraberinde emperyalist toplumların kokuşmuşluğunu da göstererek tabii...

Romanın bir yerinde Sarah, kocasına şunları söyler: "...Sen kalkıp da bana sade, şu bildiğimiz köy halkının, birlikte büyüdüğümüz bu erkeklerin ve çocukların koca bir orduyu durduracağını söylersen... Bilmem val-la... Hepiniz duygularınızı, aklınızı rafa kaldırmışsınız derim de başka bir şey demem." (s. 76) Oysa kocası, Rahip'le tartışırken, sezgisel bir yolla da olsa, emperyalist toplumların çelişik yapılarının ordu üzerinde de yansısını göstereceğini dikkate alarak kararını vermiştir: "Bu kırmızı ceketli sömürge haydutları kim oluyormuş da onlardan korkacaktıymışız? Şişman George'u anarşistlerle bir tutmamızı isteyen, kan düşkünü, özgürlük canavarı İngiltere'yi tepemizde tutan ordu belasının yabancı mıyız? Şu sözde askerlerini nereden topladıklarını biliyoruz. Londra'nın pis sokak süprüntülerini faraşlara doldurdular, hapishanelerini boşalttılar, darağacına gönderecekleri adamların cezalarını sonraya bırakıp üstümüze saldılar. Bize, düzeni korumaya gönderdiler bunları asker diye! Biz onları biliriz ve onlardan asla korkmayız!" (s. 68) Görüldüğü gibi sorunun bamteline basmıştır. *Nisan Sabahı*'nda Fast: Emperyalizmin kokuşmuşluğu karşısında, ezilen ulusların diriliğini vurgulamıştır bütün bir roman boyu. Bu diriliktir ki, onları düşman karşısında yekvücut haline getirecektir: "Evet, hiç kimse buyruk yağdırmıyordu, dört bir yandan akın ediyordu adamlar, hiç de aceleleri varmış gibi görünmüyorlardı ve çayıra yayılmış yüzü aşkın adam kalabalığı, ordudan başka her şeye benziyordu; ama ne olursa olsun, görevlerini öyle soğukkanlılıkla yerine getiriyorlardı ki, şaşmamak elde değildi, hepsi de vaktinden çok önce gereken yerlerdeydi." (s. 131) Bu diriliktir ki, onların çekinmeden koskoca bir ordu karşısına dikilmesini sağlayacaktır. Ve pratik içerisinde pişe pişe, savaşın tüm inceliklerini öğrendikçe, emperyalizmin o şatafatlı dış görünümünün aslında bir zavallılığı gizlediğini anlayacaklardır. "Bu sabah savaşamayacağımızı biliyorduk. Ama şimdi savaşmamız gerektiğini biliyoruz ve öğreniyoruz savaşmayı." (s. 190) diyecektir Adam Cooper. Bir başka yerde ise Kuzen Simmons şunları söyleyecektir: "Ne vakit mi bitecek, Adam? Söyleyeyim mi sana ne vakit bitecek. Onların gemileri

buradan gidip bizi kendi öz topraklarımızda barış içinde bıraktıkları vakit. Ondan önce bekleme savaşın bitmesini.” (s. 156) Bu büyük bir değişimdir. Kuzen Simmons’un bu sözleri söylemesinden birkaç saat önce, bütün köy halkı, silah elde İngiliz ordusunun gelmesini beklerken, bunu biraz da gösteriş olsun diye yapıyordu. Emperyalizmin kolluk kuvvetlerini ikna yoluyla köylerinden çıkarabileceklerini sanıyorlardı da ondan... Bekleyiş anında, savaşmak gerektiğini söyleyen tek-tük insanın sesleri ise kendi gürültüleri arasında yok olup gidiyordu. Gelgelelim, her an biraz daha ölüme yaklaşan emperyalizmin can havliyle yapmayacağı, yapamayacağı çılgınlık yoktur. Bunu anlamak ise pratikten geçmeyi gerektirir. İngilizleri ikna yoluyla durdurabileceklerini sananların böyle bir pratikten geçmişlikleri yoktu. Kuzen Simmons da, savaş yanlısı olmayanların arasındadır bu arada. Ama İngiliz emperyalistlerinin kolluk kuvvetleri köy meydanına gelip de, halkı kurşun yağmuruna tutuncadır ki, herkes gibi, Simmons’un da kafasına bir balyoz gibi inmiştir gerçek: EM-PERYALİZMİ İKNA ETMEK ANCAK SİLAHLA MÜMKÜNDÜR. Bu nedendir ki, Cooper’ın babasına danışmadan hiçbir şey yapamayacak kadar kararsız ve edilgen bir kişi olan Simmons artık kendi kendine karar verebilen, etkin bir kişi haline gelmiştir. Fakat, Simmons’daki bu olumlu değişimi vurgularken, fonda sosyal pratiğin her türlü kararsızlığı kökten kazıyacak tek ilaç olduğu düşüncesini geliştirmeye çalışır.

Nisan Sabahı’nda, on beş yaşında bir genç olan Adam Cooper’ın açısından sokuluyor olaylara Fast. Bu nedenle de, insanın içine yağmur yağmur işleyen ince bir duyarlılık egemen romana. İnsan, elinde olmadan olayın akışına kapılıyor, kendini Adam Cooper’la özdeşleştiriyor. Onun üzüldüğü yerde üzülüp, sevindiği yerde seviniyor. Bu, özellikle toplumsal içerikli ürün verme çabasında olan bir sanatçı için, büyük bir başarıdır. Fast, bu işi, Adam Cooper’ın savaş karşısındaki tutumu kadar, aile içi çatışkılarını, babasıyla olan ilişkilerini ve İngilizlerin köye doğru ilerlemeleri üzerine içinde beliren savaşa katılma özlemlerini de anlatarak başarıyor. Bu nedenle de, bir uzun gün süren mücadele sonunda Cooper’da oluşan değişiklikleri (korku ve heyecanlarla birlikte) ustalıkla sergiliyor: “...Uykuya dalarken bir çocukluğa, bir dünyaya, bitmiş ve dönmemek üzere gitmiş olan güvenli ve güneşli, sımsıcak bir geçmişe veda ettim.” (s. 194) Yapıtı düğümleyen bu cümle, on beş yaşındaki delikanlının dudak-

larından dökülürken Fast, dış diyalektiğin iç diyalektikte nasıl bir niteliksel sıçramaya yol açmış olduğunu vurgulamaya çalışıyor aslında... Bundan böyle, düşmanı gemisine bindirip defedinceye kadar dövüşmeye karar vermiş bir gençle yüz yüzüz. Kuzen Simmons'a savaşın ne zaman biteceğini soran gitmiş, yerine savaşın bitimine kadar bütün varlığıyla savaşmaya azimli bir genç gelmiştir... Fast, bu gelişim içerisinde insanların bütün yönleriyle yansıtmaya çalıştığı için, onlarda olan değişimleri somut olarak gözlemleyebiliyoruz. Sözgelisi Adam Cooper'a karşı her zaman için bir çocuk muamelesi yapan annesi, kocasının ölümü üzerine, birdenbire, onu büyük bir adam olarak görmek istemesi; oğlu ile sürekli olarak çatışan babanın, oğlunu gönüllü asker yazılmak için karşısına dikildiğinde, ağlamamak için kendini zorlaması; ağabeyi ile hiçbir zaman için uyuşamayan Levi'nin, ağabeyi bir günlük mücadeleden döndükten sonra ona karşı olan davranışlarını değiştirmesi... bütün bunlar, insanı bir bütün olarak ele alıp yansıtılmasıyla somutluğa ulaşabilirler ancak. Fast, insanı ve insani eylemi bir bütün olarak yansıtmayı amaçladığı içindir ki, yarattığı insanlar sıcak, kanlı canlı ve etkileyici... Bu açıdan çekinmeden diyebilirim ki, *Halk Savaşçıları*, teknik yönden de sağlam bir roman. Tez, estetik içerisinde ustalıkla eritilmiş, eksik-gediği olmayan bir roman çıkmış ortaya sonuç olarak.

Mehmet Ergün

SABAH

Döndüğümde, babam avludan seslenip işimin bitip bitmediğini sordu. Bittiğini söyledim. Sonra babam, o insanı önüne baktıran küçümseyici sesiyle söylendi:

“İşe başlarken uyuntu, bitirirken yalap şap çabuk!”

Her zamanki konuşmasıydı bu, sakın sakın söyledi bu sözleri; ve bu sözler, bana, babamın sevgiyle, ilgiyle ya da hoşça gidici, nazik bir söz söylediğinin görülmediğini bir daha anımsattı. Karşılık verdim... Ama yüksek sesle değil... Nerde o yürek bende... “Tüm yaşamın boyunca, doğduğumdan bu yana tek iyi şey söylemiş olsaydın bana, sana karşı uysal davranabilirdim, hoşuna gidecek işler yapabilirdim, istediğin her şeyi yapardım belki... Belki aklımdan geçenleri, ruhunu okurdum.” Ama bu sözler ses olup dökülemedi dudaklarımdan. Eve doğru yürümeye başladım; sesi, ayak bileklerime inen bir kamçı gibi şakladı:

“Adam!”

“Buyrun efendim.”

“Yüzüme bak konuşurken, arkan dönük havaya bakarak konuşmak ne demek gösteririm sana!”

Döndüm, “Peki efendim,” dedim.

“Annenin akşam suyunu çek getir. Boşa harcanan adımlar, boşa giden düşünceler gibidir, onlar kadar boş ve cahilcedir.”

“Evet baba,” dedim, eve girdim, omuz sırtığını alıp kuyuya yollandım. Güneş kızgındı, yakıyordu. Günün bu saatinde rüzgâr yoktur; hava öylesine tatlıdır ki, tadabilirsiniz, emebilirsiniz havayı.

Ama öğleden sonra, günün o saatleri bana ölümü hatırlattı, havada uçan bir atmaca gördüm, birisi bir yerden çıksaydı, saçma dolu bir tüfekte kovalasaydı onu... Bakındım, kimse görünmedi. Ölümün korkunç olduğunu düşündüm. Bir yere oturmak, yüzümü ellerime gömmek ve bu korkunç duyguyu atmak istedim içimden, ama yapamadım. Bir yığın böyle duygular ve düşüncelerle doluyum, bunları kimseye de söylemedim daha sanıyorum... Belki biraz nineme açılmışımdır; o da biraz yani. Çünkü dünyada kimsenin bu tür düşünceleri olduğuna gerçekten inanmadım hiç. Kime ne anlatabilecektim?

Suyu kuyudan çektiğimde, belalardan arınma duasını okudum. “Kutsal ruhlar ve kutsal cehennem, yosunlu kuyudan çıkınız.” Bir keresinde babam, ben dua ederken üzerine gelmişti de beni ahıra götürüp kızılık sopasıyla yedi değnek indirmişti kabalarıma. Duadan nefret ederdi, onların şeytan sopası olduğunu söylerdi, cehalet getirirdi dualar ona göre. Ne akla uydumsa karşılık verdim. Kendisinin yok muydu sanki batıl inançları! Neden bana ille de yedi sopa vuruyordu da sekiz değil? Tüm ilçede böyleydi; sopa çekilecek mi, yedi sopa indirilirdi.

Çenem tutulaydı, ağzımı açamaz olaydım. Çünkü babam onu bu konuda aydınlatmamdan duyduğu hoşnutluğu belirtti ve on sopa daha indirdi, sonra da batıl bir sayı olması için on yedi sopa isteyip istemediğini sordu.

Bu yüzden, çabucak okuyuverdim duayı; yalnız dudaklarım kıpırdadı; içinden okunan duanın anlamı yoktur ki... Okundu mu duyulmalı dua dediğin. Ben böyle yavaştan mırıldanırken, on bir yaşındaki kardeşim Levi, kedi göz Levi yanımda bitiverdi ve kovadan su içmek istediğini söyledi.

“Kendi suyunu kendin çek,” dedim.

“Babalanma bakalım,” dedi. “Dua okuduğunu gördüm. Baba-ma seni dua ederken gördüğümü söylememe ne dersin ha?”

“Orospu çocuğu!” dedim ona.

“Güzeel, şimdi anneme ne dedin bakalım?”

“Tamam, tamam. İç suyunu da çekil yanımdan. Neden benden uzak durmazsın sanki! Dünyalar benim olacak gözüme gözükmesen!”

Ben de su içtim. Kuyudan yeni çekilmiş su, buz gibi, şırıl şırıl, ne güzeldir!

Eve girdiğimde annem donker kızartıyordu, mutfak mis gibi kokuyordu. Donker yapmak için bir haftanın et artıklarını toplarsın, sonra onları küçük küçük doğrarsın, ekmek, elma, üzüm, bisküviyi de böyle kıyar hepsini birden kızartırsın. Üstüne de muhallebiyi döktün mü tadından yenmez olur. Annem omuz sırığıyla geldiğimi görünce koştu kovaları aldı; sevindi, güldü bana.

“Ne iyi çocuksun Adam,” dedi.

Kendiliğinden akıl etmiş değildim su çekmeyi; ama ona söyler miydim bunu hiç. Birisi de iyi bir şeyler düşünüyordu benim hakkımda, bıraktım öyle düşünsün, bozmadım güzel duygusunu. Etten bir lokma attım ağzıma; annem elime vurdu. Sonra bir yere oturdum.

“Odada oturup kafamı saçmalıklarla mı dolduracaksın böyle?” dedi annem.

“Ne saçmalığı? Ağzımı açmadım.”

“Daha ne yapacaksın, Adam. Gözlerinde o bakışla oturup duruyorsun orada. Gün gibi ortada aklından geçenler. Ne aptalca düşler kurduğunu anlamıyor muyum sanıyorsun. Ben senin kadarken, bir çocuk görevleriyle yemek saati arasında vakit buldu mu, oturur Kutsal Kitap okurdu. Babaannen anlatır, baban senin yaşındayken her akşam üç mersiye ezberlemeyi görev edinmiş. Belli bir zaman ayırmış bu işe.”

“Mersiye mi?”

“Elbette.”

“Hay allah. Ne demeye her akşam mersiye ezberlermiş anlamadım.”

“Kendi kendine yararlı olmak için elbet. Sana bir şey söyleyeyim mi, Adam, kimi anneler gibi geri kafalı değilim. Ama şunu billesin ki Tanrı sözünü ağza almak yemin etmek gibi kutsal bir şeydir. Olur olmaz yerde hay allah demeyi yakıştırmam sana. İngilizce, yerli yerinde kullanıldığında kutsal kelimeler etmeden sabırsızlığı ve bütün duyguları anlatacak zenginlikte bana kalırsa. Kardeşinle kavga mı ettin gene?”

“Nerden çıkardın şimdi bunu?”

Cevap vermesini beklemedim; kalktım, geldiğim yoldan çıkmaya davranınca nereye gittiğimi sordu, bilecekti ille de.

“Ninemi aramaya.”

“Yukarıda.”

Yukarı çıktım. Ninem odasında yün eğiriyordu... Baktı, gözlerini kırıştırdı, “Her geçen gün biraz daha zayıflıyor gözlerim. İhtiyarlık yetmiyormuş gibi... Bir de gözlerden olursak, Tanrı omuzlarıma epey güçlük yükledi demektir.”

“Nineciğim,” dedim, “senin gözlerinin zayıfladığı falan yok bana sorarsan. İkinci yaklaşıyor da odan karardı biraz, hepsi bu.”

“Öyle mi Adam?”

“Elbette.”

“Eh, öyleyse, bu kadar çalışmak yeter bugünlük,” dedi. “Otur bakalım Adam. Şeker ister misin?”

Ninemin şimdi boyayıp süsleyip evin en güzel eşyalarından biri haline getirdiği alçak süt sağma iskemlesine çöktüm. “Ama,” dedim, “yemekten önce tatlı yemenin iştah kestiğini söylerler.”

“Sahi mi?” dedi. “Senin iştahını kesmenin bir yolunu bulsaydım, zengin olurum, Adam.” Sonra gitti, dolaptan o içine akağaç şekeri sardığı mendili çıkardı, ikimize de birer parça kırdı. Yavaş yavaş, tadına vara vara yemeye koyuldum; bu arada babamın o mersiye konusunun doğru olup olmadığını sordum.

“Doğru.”

“Yaa? Neden? Yani amacı neydi babamın?”

“Kendi kendine yararlı olmak.”

“Hah! Annem de böyle söyledi. Ama ben bunda yarar görüyorsam Allah beni kahretsin.”

“Böyle konuşmaya devam edersen Allah seni kahredecek Adam.”

Omuz silktim.

“Ve umurumda değil deme.”

“Boşu boşuna konuşuyoruz gibi geliyor bana, nine.”

“Boşu boşuna mı? Örneğin ne söyledik boşu boşuna?”

“Allahın kahretmesi gibi. Sen ona inanıyor musun, nine?”

“O da ne demekmiş!” diye homurdandı ninem, öfkelenmişti. “Bunca yaş yaşadım, Adam Cooper, senin gibi sorular soran çocuk görmedim.”

“İyi, peki, ama inanıyor musun?”

“Elbette inanıyorum.”

“Nerden biliyorsun?”

“Adam Cooper, saçmalamaya başlamıyorsun gene değil mi?”

“Bir şey daha... Şuna yanıt ver nine, başka hiçbir şey sormaya-
cağım. Yalnız bir yanıt istiyorum senden. Neden ben ağzımı

açınca herkes üstüme saldırıyor, ne söylesem ters geliyor herkese, dünyada doğru tek şey yapamazmışım gibi... Ne yapsam, ne etsem yanlış oluyor?”

“Hay allah! Neler söylüyorsun, Adam?”

“Bak gel buradan bakalım konuya, sen Tanrıya inanıyorsun değil mi?”

“Elbette.”

“Ama, Tanrının verdiği beyni kullanmaya başlar başlamaz günahkâr oluyor insan!”

“İşte böyle saçmalıyorsun sen Adam, insanı zorla çileden çıkarıyorsun.”

“İsaiah Peterkin’i alalım örneğin.”

“Hadi oradan,” dedi ninem, gözlerini kısarak, “İsaiah Peterkin zırvasıyla beni kısıtıramazsın. Geçen gün böğürtlen topluyordum nasıl olduysa... Sen orada hendekte Ruth Simmons’laydın, ona İsaiah Peterkin’i anlatıyordun kendine göre. Duyacağımı duy-dum, anlatmana gerek yok.”

“Bizi gördün mü nine?”

“Sizi görmeye ne hacet! Sanki o Cooper sesini nerede duysam tanımazmışım da!”

Rahat bir soluk aldım. Ruth Simmons’a anlatsam da anlatmasam da gerçeğin değişmeyeceğini söyledim.

“Bana sorarsan Adam,” dedi ninem, “İnançları sarısmaktan daha büyük bir günah işleyemez insan.”

“Nine, kimsenin inançlarını sarstığım yok benim. Sen söyleyebilir misin, nasıl olur da İsaiah yaşında bir adam, böylesine kinci, şeytan ve ikiyüzlü olur? Sonra da kilisede diyakos ya da rahip geçinir? Tanrıdan korkar biriymiş gibi davranır, her yaptığı hilebazlığı birtakım dinsel sözlerle örtbas etmeye kalkışır?”

“İsaiah Peterkin’i yargılamak sana düşmez.”

“Onu yargıladığım yok,” diye karşı çıktım. “Zengin ve kötü bir adam olduğunu bilmeyen yok. Niçin ben yargılamış olayım onu! Her neyse, iki hafta kadar önce Boston’daydık, bir adam çıkmış konuşma yapıyordu parkta. En iyi şeyin kuşkuyla bakmak olduğunu söylüyordu. Tam böyle söyledi.”

“Böyle saçma şey duymadım. Öyle söz eden adam, adam değildir.”

“Konuşan bir komiteciydi, nine.”

“Sözlerinin tekine inanmıyorum.”

“İsa hakkı için doğru söylüyorum, nine.”

“İsa misa sözü etme bana utanmaz! Katolikmişsin ya da başka ne olduğu belirsiz bir dindenmişsin gibi! Yaşlıyım diye, romantizmalarım var diye, beni oyalayacak adam arıyorum da, gelip burada zırvalamana, ağzına geleni söylemene göz yumarım sanıyorsan aldanıyorsun. Bin yaşında olsam kimsenin karşısında aptal aptal konuşmasına izin vermem. Çok inatçı bir çocuksun. Bu yüzden babanın sabrını taşıyorsun ikide bir.”

“Sabrı taşmıyor, nine, sabır yok ki onda, nasıl taşsın!”

“İşte!”

“Konuşan bir komiteciydi, dedim.”

“Demek öyleydi. Söyle bakalım, Sam Adams’ın komitecilerinden biri miydi?”

Adamın, Sam Adams’a bağlı özgürlükçülerden biri olabileceğini söyledim. Omuz silkti, Sam Adams ve yoldaşlarının dinsiz olduğunu ve onlardan başka söz beklenemeyeceğini söyledi. Nine-min kafası iyi çalışırdı; ben bunun için kışkırtırdım onu sık sık. Hem de kışkırtılmaya dayanıklıydı. Yoksa onun yerinde başkası olsa çoktan sepetlemişti beni odadan.

“Peki, Adam,” dedi ninem, “İyiye, doğruya giden yolu seçmek için kuşku ve sağduyu gerekir deselerdi, anlardım. Böyle olsa mantıklı olurdu sözleri. Gelgelelim kuşku olumsuz bir şeydir, iyi ise olumlu ve kim ikisi de aynı şey derse, düpedüz aptaldır. Aldın mı cevabını?”

“Üstüne bastın, nine. Sen birisiyle aynı fikirde değilsen, ona aptal damgasını basar, zeytinyağı gibi üste çıkarırsın. Ama ben bir fikre karşı olsam, kulağımı dört açarım.”

“Senden kaç yaş büyük olduğumun farkında mısın Adam?”

“Kendi ağzınla söylemedin miydi akıl yaşta değil baştadır diye! Çoğu insanlar bunu ispatlar demedin mi?”

“Ne söyleyip ne söylemediğimi senden öğrenecek değilim.

Ömrün boyunca şimdiki kadar dar görüşlü kalmaya niyetliysen diyeceğim yok. Çoğu insanlar başka; benim torunumun onlardan farklı olmasını umarım.”

O sırada annem aşağıdan seslendi, yemeğe çağırdı bizi. Nine-me kolumu uzattım; merdivenleri inmesine yardım ettim. Roma-tizmaları günden güne daha kötü oluyordu. Merdiven dardı, ben bir basamak önden iniyordum; ninem konuşuyordu bir yandan:

“Bana çoğu insan sözü etme Adam, çoğu insan Cooper değildir ve çoğu insan bu köyde ya da bu ülkede yaşamıyor. Çoğu insan Anglikan kilisesine karşı çıkmış değil ve çoğu insan neredeyse bo-yunlarına geçirecekleri bir zincir bulacaklar, o da boyunlarında he-nüz zincir yoksa elbette. Cooper’lardan ya öğretmen çıkmıştır, ya papaz, ya toprak sahibi, ya gemi kaptanı ya da tüccar. Yüz elli yıldır bu topraklarda yaşar Cooper’lar ve gerektiğinde bir vaaz yazıp da söyleyemeyecek tek kişi bilmem soyumuzda.”

“Belki de ilkin katlanıyorsun şimdi nine,” dedim.

Hafta arası yemeklerimizi mutfakta yedik. Cumartesi, ya-ni kutsal günde yemek odası hazırlanırdı. Annem masaya porse-len tabaklar ve gümüş çatal kaşık koyardı. Biz zengin değildik, ama ninemin annesi böyle takımlar alacak kadar zenginmiş. Haf-ta arası günlük tabak çanakdan yedik.

Ailede beş kişi olmamıza karşın, masamız her vakit altı kişilik hazırlanırdı. Annem masanın bir ucunda, babam bir ucunda otu-rurlar, ninem kardeşimle benim karşımda otururdu. Boş sandal-ye, ninemin yanındakiydi. Babamın dediğine göre, boş sandalye konukseverliğimizi belirtiyordu, yemek saati eşiğimizden atlayan herkese bir çağrıydı bu ve doğrusunu söylemek gerekirse pek çok konuk oturdu o sandalyeye. Herkes biliyordu Cooper’ların kapısının açık, yemeklerinin iyi ve de çok lezzetli olduğunu. Ama babanın asıl istediği, onun söylevlerini dinleyecek seyirci toplama-ktı. Hele bir de tartışmaya oturacak birini bulursa, keyfine di-yecek olmazdı. Kendi ailesinde tartışma yapmaya değer kimse yoktu gerçekten. Günlük konuşmaya gelince, hepimizin eğitilmiş ve disiplinli seyirciler olmamıza karşın, babam, hiçbir vakit ken-disini dinlediğimize, dinliyorsak bile, anladığımıza inanmazdı.

Benim kendi düşünceme göre ninemin altından kalkamayacağı tartışma yoktu. Ama torunlarının gözü önünde oğluyla söz yarıştı etmezdi. Çünkü nineme göre, kendi cinsinden biri, bir erkeğin, kuşaklar boyu süregelmiş kutsal ve doğal haklarına dil uzatırsa, bir kadına yakışır bir davranış olmazdı bu. Konuşmaların konusu da genellikle bu dokunulmazlığa gelir dayanırdı.

Ama bu gece yemeğin başlangıcında konuk yoktu masamızda. Beşimiz oturduk, babam sofraya duasını okurken dördümüz başımızı öne eğdik. Ne dua ederken ne de başka bir vakit başını eğdi babam. Ninem bir keresinde bu konudan söz edecek olmuştı da, babam şöyle demişti:

“Katolikler ve onlardan bir göbek daha kötü olan Anglikan Katoliklerle bizim aramızdaki bir çok ayrılıktan biri şudur: Onlar, kendi elleriyle yaptıkları çamurdan, kilden biçimlere tapar, bu garip şeyler önünde ezilip büzülür, yerlere yatarlar. Bizlerse, Tanrının kendi imgesinde yarattığı kuluna yaraşır bir biçimde, Tanrı ile yüz yüze durur, öyle konuşuruz onunla.”

Ninem ise, ezilip büzülmek, yerlere yatmakla, kibarca baş eğme arasında fark olduğu yanıtını verdi de babamın kılı kıpırda mamıştı. Fark ölçülebilir bir şeydi, dolayısıyla bir derece meseleliydi. Babama göre ise bu davranışı ilkeye bağlılıktan kaynaklanıyordu. Babam iki dakika içinde bu ilke konusunda bir tartışma ya da kavga çıkarabilirdi.

Uzun sözün kısası, babam masanın karşısında Tanrıyı yerleştirdiği bir noktaya gözünü dikerek duayı okudu; ben hep bundan en çok sıkılan Tanrının kendisi olduğunu düşünürdüm. Babam, örneğin “sana şükürler olsun Tanrım, bize günlük rızığımızı, hasadın meyvesini gösterdin bugün de,” gibi sade ve dümdüz sözlerle başlamazdı duasına, süsleyip püsler, bir şeyler uydururdu mutlaka. Sofrada konuk olmadığı günler Tanrı vardı ve bu akşam babam sert bir sesle, çatık kaşlarla başladı duaya:

“Ulu Tanrı, yediğimiz ekmek için sana şükürler olsun; ama ektiğimiz tohum, sabanı tutan ellerimiz zorlukla eğilen sırtımız ve çektiğimiz acıyı da biliyoruz. Tanrım, toprak toz gibi kupkuru; izin verirsen senden biraz yağmur istemek yürekliliğini gösterece-

ğim. Biliyorsun, sen bir elinle verir bir elinle alırsın, ama kimi vakit, bana öyle geliyor ki, haksızlık oluyor bu işlerde. Amin!”

Sonra çorbasına döndü. Ninem başını kaldırdı baktı babama. Baktı baktı, “Moses?” dedi.

“Buyur anne?”

İçini çekti ninem, hepimiz yemeğe başladık.

“Evet anne?”

“Yok bir şey,” dedi ninem. “Yok bir şey.”

“Madem başladın, söyle aklındakini, anne.”

“Çorbanı iç, Moses,” dedi ninem, göğüs geçirdi gene.

Babam çorbaya düşküncü, çorba içerken konuşmayı kadınlara ve çocuklara bırakırdı. Benim Levi ile konuşacak sözüm yoktu pek, kendi düşüncelerim yetiyordu bana. Ruth Simmons’u düşünüyordum, denize açılmayı düşünüyordum. Boston’da tanınmış, soylu bir ailedensen, ailenin küçük oğullarından biri denize açılır ve ticaret öğrenirdi, çünkü rahat bir ev, ipekler-danteller içinde güzel bir eş ve ithal malı iyi eşyalara ve de çevrende saygın bir yere sahip olmanın başka yolu yoktu. Ben, ailenin küçük oğlu değildim, ama bir gün, Boston’da, dayım kaptan İshmael Jamison pazılarımı yokladı ve bana birkaç soru sordu. Sözün sonunu nereye vardırdı dersiniz? Onun gemisine tayfa yazılıp Hint Adalarına gitmek ister miymişim acaba! Ben bunları düşünüyor, birtakım hesaplar yapıyordum kafamda. Dünyada, her allahın günü en az bir kez bulduğum Ruth Simmons’dan daha ilginç kızlar yok muydu acaba?

Bir de, denize açılmak gibi bir isteğim olduğunu babama cıtlattığımda ya da belli ettiğimde nasıl kızıp köpüreceğini canlandırıyordum gözümde.

Ben bunları düşünürken annemle ninem de yorgan yarışmasını konuşuyorlardı. Köyde, her türlü yarışmanın anlamsız ve günah olduğunu ve böbürlenme yaratmaktan başka işe yaramadığını savunanlar vardı. Ninem, bir kimsenin, bir işi başkasından daha iyi yaptığını ilan etmenin baştanbaşa saçma ve günah olduğunu söyledi bilgiç bilgiç. Kendisi köyde en güzel, en renkli yorganları yapanlardan biriydi; bana sorarsanız, yıllardır sessiz sessiz bir yarışma olsa da girsem diye bekliyordu.

“Armağan ya da ün için olmamalı,” dedi ninem. “Öyle olursa kumardan farkı olmaz bu işin.”

“Neymiş bu kumar meselesi?” diye atıldı babam; çorbasını bitirmişti.

“Sarah Livingston kazanacaksa –olmaz ya, çünkü iğne tutmasını bilmez haspam– yarışma düzenlenecek demektir. Hem köyün en yaşlısıyla evli olduğuna göre, bize sıra gelmez anne,” dedi annem.

“Kumar?”

“Yemeğini ye,” dedi ninem babama. “Horoz dövüşü kumar değil de ne; her yıl Boston’da yapılan piyango kumar değil de ne... Şimdi hemen yalnız Anglikan Katoliklerinin biletleri aldığını söyleyeceksin değil mi? Yok öyle şey.”

“Ben öyle bir şey söyledim mi?”

Annemin boş tabakları kaldırmasına ve içine et, havuç, patates ve muhallebi konmuş olanları getirmesine yardım ettim.

“Nerdeyse söyleyecektin, Mosses!”

“Neymiş bu kumar konuşmaları?”

“Kadın kadına konuşuyoruz. Tabağını uzat.”

Ninemin, babama çocukmuş gibi davranması hoşuma gidiyordu. Babamın bana çullanacağını sezerdi ninem ve biraz şaka yaparsa öfkesi azalır diye böyle davranırdı hep. Ama o da bunu sezer, yumuşamaya kalmadan yapardı yapacağını, ağzına attığı ilk lokmayı yutar yutmaz saldırırdı:

“Ne kadar büyüksün Adam?”

“Boyum mu?”

“Büyük olmanın başka yolunu biliyor musun?”

Buna akıllı bir cevap verebilirdim ama gözlerindeki öfkeyi görür görmez büyüklükle uzunluğun aynı şey olduğunu kabul etmeye ve bir tartışma çıkarmamaya karar verdim. Benim öteden beri şaşıttığım da, annemin pişirdiği yemekleri yerken, insanın nasıl olup da öfkelenebildiği idi; ama babamın aklına bir şey geldi mi içinde tutamazdı.

“Hayır efendim,” dedim babama.

“Öyleyse, boyun kaç, Adam?”

Babam bana böyle masum ve gereksiz sorular sormaya başladı mı arkasından bir bomba patlayacak demekti; annem bilirdi bunu; biraz daha muhallebi almasını söyledi ona. Babam hemen ikinci tabağı kabullenince annem çingar çıkacağını anladı, ama ninem atıldı:

“Ne söyleyeceksen yemekten sonra söylersin, Moses. O kadar sabrın var herhalde. Yemekten sonra şimdikinden uzun olmayacak Adam’ın boyu.”

Levi suspustu, bir bildiği vardı anlaşılan. Meseleyi çaktım hemen.

“Ona ben karar veririm,” dedi babam. “Evet, cevap ver soruma, Adam!”

Bir yandan muhallebisini yiyordu. Ben de ne olacaksa yemek yerken olsun, böylesi herkes için daha hayırlı olur diye düşünüyordum. Büyük bir ciddiyetle, boyumun yirmi üç karış ile yirmi dört karış arasında, hemen hemen yirmi dörde daha yakın olduğunu, çünkü yirmi üç karışa çıktığını söyleyen Ebenezer Co-ult’dan en az iki inç daha uzun olduğumu söyledim.

“Bir adam kadar boyun olmuş,” diye başını salladı babam.

“Bazı adamlar...” dedim kaldım. Çoğundan uzun olduğumu söylemenin sırası değildi.

“Ve bir adam gibi güçlü. İnsan aklın da bunlara uygun olarak büyümesini bekliyor, öyle değil mi Adam?”

“Evet efendim. Yani mantıklı bir söze benzer dediğiniz.”

“Yalnız benzer mi, Adam?” diye sordu babam sakın sakın.

“Biraz donker yesene,” dedi ninem. “Bunlar senin hazmını etkileyecek şeyler, biliyorsun, Moses.”

“Ben Adama’a soru sordum.”

“Evet efendim?”

“Daha ne kadar adam olmanı bekleyeceğim senin?”

“Bilmiyorum efendim.”

“Seni dışarı çıkarıp sopalamamı ister misin?”

“Hayır efendim, dayak yemeyecek kadar büyüğüm,” diye fısıldadım. “Ağırbaşlı bir davranış olmaz. Hem yararı da yok bana dayağın. Dedikodu olur.”

“Kafadarların arasında küçük düşeceksin diye sana göz yuma-
cağımı beklemezsin umarım.”

“Biliyorum efendim.”

“Niçin öfkeli olduğimi bildiğin gibi yani?”

“Evet efendim. Levi çenesini tutamadı.”

Babam, ninemin uzattığı donkeri aldı, koca bir lokma ısır-
dı. Neyse vartayı atlatmış sayılırdık. Çezalandırmayı bir yana bıraktı
babam şimdilik, ilerde bunu koz olarak kullanacaktı. Hangisi da-
ha kötüydü, düşünemiyorum. Şimdi aklım fikrim Levi’ye oynaya-
cağım oyundaydı. Gününü gösterecektim ona. Babam içimi oku-
muş olmalıydı:

“Hıncını Levi’den almanı istemiyorum, Adam. O doğru olanı
yaptı. Sen de aynı fikirde değil misin?”

Başımı salladım, ne Levi’nin yüzüne, ne de yemeğini midesine
indirip bana gözdağı vermiş olmanın hazzıyla konuşmasına de-
vam eden babama bakabildim.

“Neden öfkeliyim, Adam? Sen kuyudan su çektiğinde bazı ço-
cukça, aptalca sözler gevelediğinden mi? Pek sayılmaz. Batıl
inançlardan hoşlanmam, aşağılık bulurum onları. Onları sövgü
saydığımdan değil, insanın bilgisizliğini ortaya koyan şeyler ol-
duklarından.” Yemeği bıraktı. Yeni söylevi için güç topluyordu.
Babam güzel konuşurdu. Öyle sanıyorum ki, bu alışkanlığından
olduğu gibi haz duyduğu başka bir alışkanlığı yoktu.

“Biz sade insanlarız,” diye devam etti; “Yoksul değiliz, dün-
yanın nimetlerinden payımıza düşeni fazlasıyla alıyoruz, iyi bir
evimiz, güzel eşyalarımız, soframızda iyi yemeklerimiz var;
Tanrıya şükürler olsun... Bununla birlikte, biz, annen, ben, benim
babam ve büyükbabam, hepimiz Tanrının kitabına uygun kimse-
ler olmaktan gurur duyduk. Kardeşlerim ve ben, meydana çıktık
ve ben kendi çocuklarımı, sokak sürtüğü, tembel ya da sokak ho-
vardası olarak değil, düşünceli, akli başında insanlar olarak, ki-
taplara saygı duyan, akıllı sözlerle, yazılara saygı duyan ve eski fi-
lozoflar gibi, gerçeğin derinliklerine inmek için tartışma, öğrenme
yolları arayan kişiler olarak yetiştirmek için elimden geleni yap-
maktayım. Ben ekmeğini topraktan çıkaran bir çiftçiyim ama bu

evde üç yüzden fazla kitap var, hepsinin sayfaları aşınmış; hepsi yutulmuş o kitapların. Benim dostlarım da benden aşağı değil. Bu yüzden, Adam, biz neyseki oyuz. Ta başında, bu topraklara geri kalmışlık ve batıl inançların bizi yıkmasına engel olmak için geldik. Uygarlıktan yoksun bir ortamda kendi kültür ve uygarlığımızın tohumunu ektik. Beni anlıyor musun?” diye bitirdi.

“O anlar belki, ama ben anlamadım,” dedi ninem hemen oradan. Kancayı takacağı yüzünden okunuyordu. “On beş yaşında bir çocuğun yaptığı bir akılsızlığı diline dolayıp kavga çıkarmaya kalkmanı aklım hayalim almıyor; hiç anlamıyorum, bir adam kendi sofrasında, Sarah Cooper’ın, sen Moses Cooper’ın önüne koyduğu nefis yemekleriyle yüz yüze oturur da, nasıl böyle davranabilir anlamıyorum.”

“Anne...”

“Cümlemleri yarıda kesme, Moses Cooper.”

Babam geriledi.

“Gurur bir yana,” diye devam etti ninem. “Görünen köy kılavuz istemez. İp incelendiği yerden kopar. Bu hayatımda dinlediğim en gururlu konuşma değilse ne olayım. Bir dua Hristiyanlığa aykırı ya da aptalca olabilir, ama sana şunu hatırlatayım, gurur konusunda Ahit...”

“Ahit’in gurur konusunda ne dediğini biliyorum, anne.”

Konuşmamız burada kesildi, yoksa nereye varacaktı kim bilir. Annem bütün bu olanlara son derece sinirlenmiş, altüst olmuştu. Levi sıkıntıdan patlıyordu, ona neler yapabileceğimi, nasıl haddini bildireceğimi düşünüyordu kara kara. Ve ninemin babamın üstüne üstüne gitmesinden çok rahatsız olmuştu. Ben uçurum kenarında tur atan birinin duyduğu zevki duyuyordum. Ama bitmişti; çünkü komşumuz ve uzaktan akrabamız Joseph Simmons gelmişti şöyle bir merhaba demeye; boş sandalyeye ilişip yemeğimizi, akşam rızkımızı bitirmemizi bekleyecekti.

Öldürsen yemek yiyemezdi. Burasına kadar doluydu, az önce kalkmıştı sofradan. Ama donkerleri görünce dayanamadı, bir tadına bakacaktı. Bayılırdı donkere ve bunlar yalnız yenmeyece-

ğine göre yanında bir kaşık da muhallebi alacaktı. Annem, ocaktan sıcak et getirdi; ilk lokmayı ısırduğında yüzü görülmeye değerdi. İri yarı şişman bir adamdı. Yemek konusundaki arsızlığıyla boy ölçüşecek bir başka insan tanımıyordum.

“Cooper teyze,” dedi anneme. “Sizin donkerlerinizden daha nefisini yediğimi hatırlamıyorum hiç! Ama onların rağbette olduğu başka yer de hatırlamıyorum!”

“Bu aslında İngiliz yemeği değil Hollanda yemeğidir,” dedi annem. “Benim büyükbabam İsaac var ya, o sahil ticareti yapardı.”

“Büyükbabanız İsaac’dan bahsedildiğini çok duydum,” dedi Mr. Simmons. Konuşurken, babam gibi yemeyi bırakmıyordu o; iki işi birden yapıyordu. Saygılı bir biçimde söyledi bu sözü ama gene de annemin midesi bulandı. Büyükbabası İsaac’ın, biri Boston’da, biri Philadelphia’da iki karısı ve iki karısından da ayrı ayrı çocukları olduğunu herkesin bilmemesini isterdi.

Ama dedikodu gazetesi iyi çalışmıştı doğrusu. Philadelphia’daki karısının Shawnee yerlisi melezi oluşu ve hem de –söylentiye göre– vaftiz edilmemiş olması dedikodusu almış yürümüş, tuz biber ekmişti işlere. Büyükbabası İsaac hayattayken, annem ne onun adını anar ne de başkalarının ondan söz etmesine dayanırdı. Ama ölüp de, anneme miras olarak iki yüz İngiliz lirası bırakınca, babam, onun günahlarının, cömertliği ve anlayışlılığının yanında hafif kalacağını söyledi. Ayrıca insan, bir deniz kaptanını, karada yaşayan herhangi bir kişiyi koyduğu terazide tartamazdı.

“Elbette,” diye başını salladı annem. “Bir gün, denizin ortasında, aşçısı sıtmadan ölmüş; New York limanına gelmiş büyükbabam, bir Hollandalı aşçı almış gemiye. O günden sonra Hollandalı aşçıdan başkasıyla çıkmamış sefere. Kendi evinde de Hollanda yemeklerine alışmış. Anneannem Zipporah’ya donkerleri falan öğreten Hollandalı aşçıdır; ben anneannemden almıştım tarifleri.”

“Bir tane daha, Kuzen Simmons?” dedi ninem. Cooper tarafından ikinci kuzen oluyordu Simmons.

Bir donker daha almaya ne gücü, ne de yerleştirecek bir yeri

kaldığını söyledi. Ama benim gibi annem de, turtaya yer ayırdığını biliyordu Simmons'un.

Bu akşamki olağanüstü Komite toplantısına gidiyormuş, babamı almaya gelmiş. İki hafta önceki toplantıda, Komite ona insan hakları konusunda bir yazı hazırlama görevi vermiş, bu yazıya herkes imza koyacakmış da, Boston'da asıp ilan edeceklermiş. Bana kalırsa –kimse sormadı ya fikrimi– Joseph Simmons bu işin adamı değil. İyi bir adamdır, tamam ama bir anlaşmazlığın ince noktalarına geldi mi, ondan hayır yoktur. İki haftadır yazısının taslağını hazırlamaktaydı. İki hafta daha çalışacağı benzerdi taslak üzerinde.

Komite, babamı ya da papaz yardımcısı Loring'i ya da Mr. Harrington'u görevlendirseydi ya... Ama babam bölük kumandanıydı ve çeşit çeşit görev ve unvan dağıtılmıştı ötekilere. Geriye kala kala Kuzen Simmons kalmıştı yazıyı yazacak.

Şimdi taslağını cebinden çıkarmış, babamın fikrini almak için uygun bir fırsat kolladığını söylüyordu.

“Peki, hadi başlayın, Joseph!” dedi babam.

Kuzen Simmons gırtlığını temizledi, okumaya başladı: “Biz, aşağıda imzaları bulunanlar, insan haklarının ulu Tanrı tarafından verildiğinin ve onun kutsal eliyle mühürlendiği...”

Babamın yüzüne bakıyor anlam çıkarmaya çalışıyordu okurken, sesi kısıldı, kısıldı ve kesildi, “Nasıl Moses?” diye yokladı babamı.

“Devam et, oku.”

Nenemle annem turtayı tabaklara dağıtıp masaya koyuyorlardı. Kuzen Simmons dayanamadı, tadına baktı bir.

“Evet? Okusana dedim!”

“Okusam ne olur, okumasam ne olur. Fikrini söyle işte, saklama. Yüzün buruş kırış dinlerken neresini okuyayım?”

“Daha başlamadın bile.” dedi ninem. “Ne okudun ki beğenmeyip yüz buruştursun!”

“Beğenmedim değil,” dedi babam. “Ama düşünüyorum da, insan kiliseden çıkar çıkmaz, teoloji meoloji kalmıyor, dibi delik kapta su gibi, insanın dinine karşı bir diyeceğim yok. Dini imanı

onun bileceği iş, benim kuyruğuma basmasın bu konuda.”

“Hay allah yarabbi,” dedi ninem; “Kuzen Simmons daha giriş bölümünü bile okumadı.”

“En az gerisi kadar önemli o da.”

“Neden senin kuyruğuna basıyormuşum yani Moses? Bunu açıklamayı istiyorum.”

“Tanrının verdiği haklar! Tartışılacak şey değil, bataklık! Burana kadar çamura batarsın bu sözünle. Şişman George Tanrıya sormadan burnunu silmiyor. Bu Avrupa’daki savaşlarda da Tanrı her iki taraf askeriyle omuz omuza çarpışıyor, değil mi?”

Ninem elini masaya vurdu: “Al sana! Buna düpedüz sövmek derler, işte.”

“Hiç de değil! Beni yaratana saygım var. Yalnız ona sığınmıyorum. Tanrı sağa sola hak dağıtsaydı Komite’nin ne gereği vardı, niçin birleştik? Tanrı insanı yarattı ama, ona bir de düşünmek için beyin ve çalışmak için iki el verdi.”

“Onu sözgelimi söylemiştim,” diye karşı çıktı Simmons.

“Sözgelimi konuşacak günler geçti Joseph. Amacımızı açık ve kesin ortaya koymanın ve sonuna kadar savunmanın zamanı geldi. Kilisede Rahip, haklarımızı Tanrıdan aldığımızı söyleyecektir; ona bir diyeceğim yok; Rahip’in görevi böyle söylemek. Ama sen ben, ikimiz de biliyoruz ki bilincimizi bizler gibi bir iki inatçı insan sayesinde edindik. Rom ticareti yapan Cyrus amcamı düşün. Ölürüm diyor, gemimin denizin ortasında battığı günleri görürüm de ticareti İngilizlere devretmem. Adalarla ticaret yapmaya hakkı var; neden, çünkü bu hakkı hayatıyla destekliyor. Aynı şekilde, bu gördüğün ev benim, benim ama, arkamda Komite olmadığını söylersem fazla böbürlenmiş olurum, değil mi? Anlatabiliyor muyum?”

Ama Kuzen Simmons yavaş anlayanlardandı. Bir yandan turtayı yediler, bir yandan tartıştılar. Evden çıktıklarında konuşuyorlardı daha. Tam çıkarlarken babamı mutfakta durdurdum:

“Ben de sizinle gelmek istiyorum baba,” dedim.

“Yaa?”

“Biliyorum Komite on altı yaşından küçük erkekleri almıyor ama...”

“Sen erkek oldun mu, Adam?”

“Boyum posum yerinde, güçlüyüm ve dokuz ay sonra on altı yaşıma basacağım.”

“İnsanın erkekliği, çalışma azmiyle ve aklını ve yargısını kullanma yetisiyle ölçülür. Sen bunları ispat edebilir misin, Adam?”

Suskun baktım ona.

“Bir ara konuş benimle, Adam.”

Sonra ikisi çıktılar.

Ninem, Komite toplantısının dayanılmayacak derecede saçına bir iş olduğunu ve benim güzelim akşam saatlerimi orada boşu boşuna geçirmek istememe bir anlam veremediğini söyledi. Annem kolunu omzuma attı.

“Neden benden bu kadar nefret ediyor?” diye sordum.

“Nefret mi?” dedi annem. “Adam, seni seviyor baban. Sen oğlusun onun.”

“Öyleyse ben, sevgiyle nefreti birbirine karıştırıyorum.”

“Ne biçim konuşmak bu öyle!”

“Nasıl konuşacaktım ya? Ömründe iyi bir söz söyledi mi bana? Balta bilemek için kesilen kuru bir çam ağacı gibi yontuyor beni. Ne yapsam, nasıl yapsam yaranamıyorum ona, bir kulp buluyor her şeye.”

“Onun huyu öyle.”

“Huyu mu? Eh, benim huyum da böyle şeylerden hoşlanmaktır.”

Ninem okşayan bir sesle, “Sen de Adam,” dedi. “Burnunun doğrusuna giden ters bir adamsın, sözlerini amma da büyütüyor-sun! Moses Cooper senin babandır ve kuşkusuz bundan sonra da bu böyle kalacaktır; ama ihtiyar Cooper’a göre, Moses Cooper da bir babanın oğludur aynı senin gibi. Babanı bildim bileli böyledir o. Aynı domuz damar, aynı dik kafalılık. Kuzen Simmons o yazıyı başka türlü yazsaydı, Moses Cooper’a beğendirebilecek miydi? Yok efendim! Kuzen Simmons ülkenin en iyi, en ölçülü yazarı olabilir, ama gene Moses Cooper’a yaranamazdı. Bir kulp bulurdu mutlaka.”

“Ondan bütün istediğim bir küçük tatlı söz. Bir kerecik de bana ahırdan süpürülmüş bir kürek çöp gibi bakmasa...”

“İnsanlardan verebileceğinden fazlasını istiyor,” dedi ninem. Annemin kolunu sıyırdım omzumdan, kapıya yollandım.

“Nereye gidiyorsun Adam?”

“Dışarı.”

“Üstüne varma, Adam. Gitme kiliseye. Gelmemeni söyledi baban; seni orada görürse, öfkelenir sonra.”

“Nasılsa her vakit öfkeli. Onların pis toplantılarını bozacak değil...”

“Adam!”

Bahçeye attım kendimi. Levi oradaydı. Karanlıkta sürünüyor-du yerlerde. Gece iyice inmişti.

“Adam?”

“Cehenneme gir, pis sıçan!” dedim ona.

“Beni dövecek misin, Adam?”

“Hiç dövdüm mü seni?”

“Hayır. Ama her işin bir başlangıcı olur, Adam.”

“Ayağıma dolaşırsan olacak elbet.”

AKŞAM

Öğleden sonra ve yemekte neler olduğunu az çok anlattım... Daha doğrusu, başımdan geçenleri ve gördüklerimi, duyduklarımı anlattım sayılır. Öğle sonraları hep birbirine benzer. Çünkü, bizim ailenin özelliklerini bir yana bırakırsak, köyde herkes, hemen hemen aynı saatte akşam yemeğini yer. Çoğunun sofrasında ya tavuk vardır ya domuz, doğru; ama tatlı olarak dörtte üçünün muhallebi yediğine kalıbınızı basabilirsiniz. Bizim köyde, muhallebiyi ince dövülmüş buğday unu ve iç yağı ile eski İngiliz usulü pişiren o ihtiyar kadınlar, keskin bir çizgiyle ayrılmıştır. Ötekiler, daha iri taneli sarı mısır unu kullanırlar. Babam, İngiliz muhallebisi yapmanın bir çeşit gönül alma gösterisi olacağını ileri sürdükten sonra biz de un kullanmadık muhallebiye. Annemin dikiş grubu babamın bu yargısını yılın en mantıklı yargısı olarak kabul etmişti; görüyorsunuz ya, köyümüzde böyle mantıklı yargılara varıldığı da oluyordu. Nineme kalsa kılı kıpırdamaz, umursamazdı bile. Ama annem babamdan yana çıktı.

Bunun bir sebebi de, annemin bütün duygularının altında, babamın tartışma yeteneğine gizli hayranlığı olmasıydı. Bir keresinde, babamın Yeni İngiltere’de istediği kızı elde edebilecekken, tutup kendisini onunla evlenmeye ikna etmesinden gurur duyduğunu söylemişti. Ama şu da var ki, annemin arkadaşlarından çoğu nasılsa mısır ununa geçmişlerdi. İnanmayacaksınız ama, mısır unu anlaşmazlığı öyle kızıştı, öyle büyük bir felsefi tartışma haline geldi ki, köyün kadınlarından yarısı konuşmadılar karşı grupta, dargın durdular birkaç gün. Rahip, meseleyi ele alıp Tanrının nimetleriye, insanların düpedüz aptallığı arasındaki ilgi konusunda en ateşli konuşmalarından birini yapmasaydı, işin sonu neye varacaktı bilmem.

Ama muhallebi neden yapılırsa yapılsın, çoğu evlerde sofralardaydı o akşam da, çoğu akşam olduğu gibi. Ve sonra erkekler Komite toplantısına, kiliseye yollanmışlardı. Toplantıya gitmediğime göre, orada olanı biteni bilmeli, rapor edecek bir şeyler öğrenmeliydim mutlaka. O akşam babam eve döndüğünde ben yatmıştım, ama ninemle anneme verdiği raporu kelimesi kelimesine dinledim;

sırayı bozmamak için, o akşam başıma gelenleri anlatmadan önce şu raporun işini bitireyim.

Toplantıyı Samuel Hodley açmış; arkasından Jeremiah Phittis mali raporu okumuş. Rapor her zamanki gibiymiş, sonuç olarak on iki şilin altı peni toplam veriyormuş.

Oradaki herkesten üçer peni alınması önerilmiş. Babamın söylediğine göre, pek çoğu ödemeyi sonraya bırakmış.

Samuel Hodley söz almış ve köy ile çevresindeki silah sayımı sonuçlarını vermiş. Yüz on altı kişide çeşitli silah çıkmış. Babamın aklında kaldığına göre, aşağı yukarı yedi kısa namlulu tabanca, birkaç kumbaralı tüfek (ama bunların doldurulması allahın belası iştir). Altmıştan fazla (on tanesi eski tip) uzun namlulu mavzer. Bu altmıştan on dördü İngiliz ordusu tüfekleriymiş, bize geçmiş, yani Komite'nin malı olmuş. Sizin anlayacağınız, çalınmış düpe-düz. Ama böyle söylemezler elbette. Bir tane de ağzından dolma tüfek varmış ama bunlar bir ailenin, oturma odasındaki rafı süslemek için alınmış göstermelik silahlarmış ve işleyip işlemedikleri belli değilmiş. Geri kalanı kuru sıkı atıştan başka işe yaramayacak avcı tüfekleriymiş.

Hodley, köyde bir silah ve barut deposu kurulmasını önermiş; bir yerde okumuşmuş, işgal altında olan bir yerde bir cephane deposu kurmak gerekirmiş; ama işgal altında olmadığımıza ve büyük olasılıkla hiçbir vakit olmayacağımıza göre bu öneri oy birliğiyle geri çevrilmiş.

Sonra Clarence Pinckney talim yapma fikrini yumurtlamıştı. Ama, çalışmaktan canları çıkmış çiftçilere tutup güneşin altında talim yaptırmak, nisan ayında olacak iş değildi, böylece bu meselelerin tartışılması da on beş gün sonraki toplantıya ertelenmiş. Kuzen Simmons hazırlamakta olduğu yazıyla ilgi son gelişmeleri anlatır bir rapor vermiş. Sonra Rahip, işkenceler, ağır vergiler ve Katolik Anglikan kilisesinin durumu üzerine konuşmuş, derken hakkında türlü çeşitli yalan uydurup kendisini yerden yere vuranlar karşısında Oliver Chamwell'in tarihte lâıyk olduğu yerden söz etmiş; Makabilerin ilk iki kitabını yorumlayarak bitirmiş sözlerini.

Daha çok Ortodoksluğa yakın olan bazı kişiler, Rahip'in Ma-

kabileri bu açıdan ele almasının küstahlık olduğunu, çünkü bu kitapların kutsal olmaktan çok uydurma sayılması gerektiğini söylemişler; ama Rahip ve Tanrı onun eline birinci ve ikinci Makabi'yi silah olarak vermişti, bu silahı kullanacaktı, yoksa Tanrının barınağına saygısızlık olurdu bu. Rahip'in, böylesine ateşli bir tartışmaya tutuştuğunu hatırlamıyorum hiç.

Sonra çıkaracakları gazetenin tartışmasına geçmişler. Bizimki gibi küçük bir köyün, kalkıp bir gazete çıkarabileceğine kimsenin aklı yatmıyordu. Ayrıca hiç kimse de oturup bu işin ana sermayesinin nereden bulunacağını, kâğıt, dizgi, mürekkep ve basım işinin kaç patlayacağını hesaplamış değildi. Kalkıp bu işi ve yapacakları konuşmayı, Samuel Adams taraftarı radikaller ile Samuel Adams'a karşı eşitlik taraftarları arasında çetin bir tartışmaya çeviriyorlardı. Çünkü, örgütlerle halk arasında bağlılık sağlayacak zincirin yalnız ve yalnız gazete olacağını tekrar tekrar söyleyen Mr. Adams'dı. Bizim köyümüzde bir örgüt toplantısı bittikten birkaç saat sonra olan biteni satırı satırına öğrenmeyen tek canlı kalmadığına göre, Mr. Adams'ın ne demek istediğini anlayamadım doğrusu.

Ama böyle bir tartışma toplantıya filozofça bir hava getiriyordu; bu olmasa toplantı, toplantı olmaktan uzak kalırdı. Ayrıca, babam, ateşli yazılarıyla kitleleri harekete geçirecek bir gazetenin yöneticisi olma düşleri kurar dururdu. Gazete konusunun ortaya atılması onun için kaçınılmaz bir kavga çıkarma fırsatıydı. Babam, Samuel Adams'ın savunduğu konuları gerçekten savunuyor muydu, yoksa kavga çıkarmaya mı çalışıyordu? Adams'ı da anlamadım, onu da.

Neyse, babam bu konuda konuşmak için ayağa kalkmış. Neler söylediğini ve ona karşı çıkanların sözlerini kelimesi kelimesine anlattı anneme, ama bunları burada belirtmeyi gereksiz görüyorum. Babam, silahlardan nefret eder ve katlanmak zorunda olduğumuz yükler diye kabul ederdi. Karar vermek yerine fikir savaşı yapmak onun daha çok işine gelen şeydi. Bana kalırsa, babam açısından, bir tartışmayı kazanan bir savaş kazanmış sayılırdı.

En son çatışma da, her Komite toplantısında olduğu gibi top-

lantı tutanağının saklanıp saklanmayacağı konusundaydı.

Her zamanki gibi korkaklar –ya da diyelim ılımlı olanlar– söyleyeceklerini söylediler. Durup dururken dertsiz başını derde sokmaya niyeti yoktu kimsenin; başını ilmeğe uzatmak başka şeydi, kendi kendini asmak başka...

Babam fırsatı kaçırmı mı! Dinlemiş dinlemiş, kalkmış ayağa:

“Ben barışçı bir adamım. (Anneme böyle anlatıyordu; bana sorsanız hayatımda karşılaştığım en kavgacı barışçılardandı babam.) Ama bu noktada, öfkeyle, hiddetle ve şaşırılmış olarak kalkıyorum ayağa. Evet, şaşkınlık! Bizler gizli entrikalar çeviren, saman altından su yürüten köleler miyiz? Alçakça bir soygun hazırlayan bir avuç serseri miyiz? Yoksa bağımsız topraklarımızda özgür doğmuş İngilizler miyiz? Tutanakları yok etmek ha? Önce yüreğimi çıkarır yok ederim ben! Bu örgütten ötürü utanç mı duyacağım? Ama bu örgütü, bizim yaptığımız en onurlu şey olarak benimsemiyorsak, öteki üç koloninin kardeş komitelerine hangi yüzle bakacağız? Yok etmeli ha? Verin bana tutanakları, onları, evime götüreceğim; orada koruyacağım; koruyacağım ki benim çocuklarım ve çocuklarımla çocukları, tarih istediği vakit ayağa kalkmaktan kaçınmadığımızı görsünler!”

Her vakit olduğu gibi, babamın heyecanlı söyleviyle son bulmuş toplantı. Ve tutanaklar oldukları yerde, Rahip’in rahlesinin en üst rafında, kutsal kitabın altında kalmış. Ama babam kimi suçlama ve kıyaslamalarında biraz fazla ileri gitmiyor muydu? En içten sesiyle sordu bunu annem.

“Güçlü duygular, güçlü sözler gerektirir,” diye yanıtladı onu babam.

“Ne olursa olsun Moses, insanların orada burada, senin pireyi deve yaptığını söylemeleri hoş değil.”

“Unutma ki, develer de uzaktan pire gibi küçük görünürler.”

“Orası öyle, ama gene de ılımlı davranışlarını daha çok beğendiğimi söylemeliyim.”

“Peki, tutanakların yakılmasına karşı çıkışında ne varmış ılımlı olmayan? Hayvan mıyız biz? Köle miyiz, Fransız mıyız?”

“Onu demek istemedim Moses. Yalnız şunu demek istiyorum

ki... Yani kızma sakın ama, bu fırtına geçip de verilmesi gereken haklarımız bize verildiğinde hepimiz daha sakın, daha mutlu olacağız.”

Babam ipin ucunu bırakmazdı daha ama ağzını açamayacak kadar yorgundu.

Babam örgüt toplantısındaiken, ben Simmons’ların evine gitmeye karar verdim. Anlayışlı bir omuz arıyordum yaslanacak ve Ruth tanıdığım, bildiğim en hoşgörölü insandı. Hem de biraz fazla duygulu sayılırdı. Kimi vakit bu kadarı tedirgin edici olurdu; ama bu akşam fazla üstüme varmasına izin verecek değildim.

Kuzen Simmons demirciydi. Babası da sağlığında demirciymiş; beş oğlunu da bu işte yetiştirmiş. Dördü sermayelerini çekip, batı sahillerinden Carolina ve Batı Hint Adalarına Afrikalı getiren bir köle tüccarının ortağı olmuşlar. Yani hisse senedi alarak bu ticarete yatırım yapmışlar. Köle tüccarına ortak olup olmadıkları konusunda türlü söylentiler vardı. Bu hisse senetlerini satan Boston’da bir komisyoncuymuş ve işi nehir kıyısındaki kulübesinden yönetiyormuş. Kimileri köle taşıyan gemiler Boston Limanı’na uğramadıktan sonra bu işin sakıncalı olmadığını söylüyorlardı, ha mısır satmak, ha hisse senedi satmak, ne farkı var ki... Bunları söyleyenler şeker karaborsacılığını öne sürerek pekiştirir, kızıştırırlardı tartışmayı; Boston’da rom ticaretinde parmağı olmayan, bundan cebi para görmeyen tek namuslu aile var mıydı bakalım? Öte yandan babam, kölecilerin yeryüzünde var olan en alçak insanlar, insan kılığında şeytanlar, çağımızın Hamanları* olduğu düşüncesindeydi. Rakip de onunla aynı fikirdeydi ve ikisi aralarında anlaşarak, köle ticaretine beş İngiliz altını yatırım yapan Noah Cotton’u örgütten kovdular.

Çoğu kişi babamın durumunu dürüstlük açısından kabul ediyordu, ama köle ticareti hisse senetlerinin kazancı akıllara durgunluk verecek kadar çoktu. Yalnız üç gemiden biri boşaltabiliyordu yükünü, ama bir de boşalttı mı, ortakları paraya boğuyordu.

Simons kardeşlerin ortak olduğu gemi geldi, zengin demek ne

* Haman: Kutsal kitaplarda adı geçen ve Kuran’da “Musa döneminde Firavunun başbakanı Yahudileri yok etme isteği gösteren acımasız prens” olarak tanınan kişi.

demekse zengin oldular ve paraları alıp Connecticut'ta bir demirci atölyesi açtılar. Ama Joseph Simmons, onlardan ayrıldı ve bizim köyde nalbant olarak kaldı. Uysal bir adamdı. Nasıl oldu da iş gelip dürüstlüğü dayanınca böyle boyun eğmez kesildi, şaşardınız. Ben örneğin dürüst insanlarda hayran olunacak bir yan göremedim hiç, ama Simmons bu kuralın dışındaydı. Kardeşleri onun gözünde ölüydüler. Onları ne arar ne de adlarını ağzına alırdı. İngilizlerin çıkardıkları yasaklar, ithalat kanunları ve koloni vergileri, demir işlerinin canına okumuştı ve kulağımıza geldiğine göre, bu yüzden dört Simmons kardeş kendi bölgesel örgütlerine girmişlerdi. Komitelerde fırsatçılara da yer vardı elbette. Babama gelince, Komitelerde olan biten her şeyden, hele daha az dürüst olanlardan açık açık söz etmezdi. Ama biliyordum ne düşündüğünü bu konuda; beğenmiyordu Simmons'ları.

Simmons'ların evine vardığımda akşam bulaşığı yıkanmıştı. Mrs. Simmons ile dul kız kardeşi Susan mutfak masası başında kutsal kitaptan Hazreti Eyüp'ü okuyorlardı. Bunların ikisinin de yüzlerinden düşen bin parça olurdu. Güldüklerini görmek sayılıydı. Kutsal kitaplarına ve Eyüp, Jeremiah ve Nahum gibi şeylere çok bağlıydılar. Can sıkıcı olmak bir yana tanıdığım en tatlı insanlardı doğrusu. Ama ne var ki, melankoliyi seviyorlar ve sanki yaşama güçlerini bundan alıyorlardı.

İçeri girince Mrs. Simmons başını kaldırdı, "Bak sen hele, Adam Cooper, ne güzel bir sürpriz," dedi. Sanki bugün beni iki kez gören o değildi. Dul kız kardeş hemen dolaba koştu, bana bir dilim havuç turtası kesti. Ağzını açmaya üşenen ama eline işine çabuk bir kadındı.

"Şimdi sofradan kalktım."

"Adam bu benim tatlı havuç turtam."

"Evet efendim," diye başımı salladım. Ve yemeğe başladım. Pek de fena değildi hani!

"Adam'ın okuması çok güzeldir," dedi dul kız kardeş.

Mrs. Simmons başını salladı:

"Ben de hep söyler dururum bunu."

"Eyüp peygamberi okuyorduk," dedi dul kız kardeş.

“Her seferinde yeni bir şeyler öğreniyorum Eyüp’ü okurken. Sen de öyle misin Adam?”

Bu sıralarda Eyüp’ün kitabına pek aldındığım yoktu; buna benzer şeyler mırıldandım. Bir yandan yiyordum, ağzım dolu konuşuktan sonra ne desem yutarlardı nasılsa.

“Ne ayıp!”

“Hem de ne ayıp,” dedi dul kız kardeş kibarca; “Gözlerimizi kapadığımız vakit körler gibiyiz.”

“Adam, isteyerek kapamaz gözlerini, inanmıyorum.”

“İsteyerek değil abla, ama oluyor işte.”

“Adam turtasını bitirince,” dedi Mrs. Simmons, “Bir iki satır okusa bize ne iyi olur. Eyüp’ü okumak şart değil, Judges de olabilir.”

“Hem bir delikanlıya Eyüp’ten daha ilginç gelir Judges sanırım.”

Bana çocuk değil de delikanlı demesi hoşuna gitti; Eyüp yerine Judges’in seçilmesi de hoşuma gitti. Judges, kendine göre ağır yürüyen bir bölüm olabilir ama içinde bir iki esaslı savaş sahnesi vardır ve Eyüp’e oranla tereyağı gibi kayar. Ama bu akşamı kutsal kitap okuyarak geçirmeseydim de ne yaparsam yapsaydım. Ruth içeri girip de beni bu çıkmazdan kurtardığında onu neredeyse öpebilirdim. Öteki Simmons kadınları gibi Ruth da belki biraz aşırı kibardır ama kendine göre kişiliği vardır ve kibar olunacak yeri iyi bilir. Benim kendisini almaya geldiğimi ve mehtapta bir yürüyüşe çıkacağımızı da söylemekten çekinmedi.

O gece Ruth’la aramızda olan biten, konuşmak, el ele tutuşmak ve bir kez öpüşmekten ileri gitmedi. Ruth benden üç ay küçüktü ve ben gözümü açmış onu görmüştüm. On üç yaşımızdayken, kiminle evlenmeye niyetim olduğunu sordu, ben de bu konuda pek bir şey düşünmediğimi, çünkü acele karar vermeyi gerektirecek bir durum görmemiş olduğumu söyledim. Bu yanıtlım biraz şaşırttı onu. O vakit anladım ki, kızlar, böyle konulara erkeklerden epey önce eğilirler. Anlaşılan o, meseleyi enine boyuna düşünmüş ve bende karar kılmıştı. Çünkü beni öteden beri seviyordu, bundan sonra sevmemesi için sebep görmüyordu. Bunları öğ-

rendikten sonra, birkaç gün diken üstündeydim, ama ninemle konuştuktan sonra imparatorlukların gerileyip yükseleceğini, sorunu oturup ciddi ciddi düşünmeme daha çok vakit olduğunu söyledi. İmparatorluk meselesi biraz karanlıktı ve ne demek istediğini anlamadım pek, ama ne olursa olsun içimi rahatlattı bu sözler. Fazla yemekten çatlama durumu gibi bir şeydi bu. Tehlike tekrar tekrar hatırlatılsa da uykularımı kaçırmayacak kadar uzakta bir gelecekti bu!

Ondan sonraki iki yılda Ruth hayli değişti. Evlenme konusundan her geçen gün biraz daha az söz etti, sonunda hepten bıraktı. On üçündeyken kuru bir çocuktu. Çirkin değilse bile, ilk bakışta bir yığın çil arasında iki açık mavi gözden başka şey yoktu ortada. Hem durmadan oraya buraya çarpar, düz yolda yürüyemezdi de dirsekleri sıyrılır, dizleri yarık gezerdi hep. Elleri gereğinden fazla büyüktü, iri kemikliydi. O günden bu yana etlendi, butlandı; dirseklerinin kırmızılığı gitti, kemik memik kalmadı. Kızıl saçları açılmış bir çalı süpürgesi gibi havalarda uçmak yerine ensesinde toplanmıştı şimdi. Gören bir daha bakardı. Benim de ona bakıp ne kadar güzel olduğunu aklımdan geçirdiğim olmuyor değildi doğrusu. Şunu da söylemeliyim ki, benim kızlara karşı davranışım değişti. Ruth'a ara sıra şöyle dediğim oluyordu:

“Nasılsa benimle evleneceksin, neden olmasın, anlamıyorum.”

“Anlamazsın, çünkü sen erkeksin, bense kızım.”

“Hay Allah! Ben kız olsam böyle bir şeyde inat eder miydim? Herhalde hayır!”

“Hem ben sana evlenmekten söz etmeyeli yıllar var.”

“Vazgeçmedin ya?”

“Kim bilir, bilemiyorum. Sen başka şeylerin peşindesin. Bir şey söylemiyorum.”

Ama bu gece gerçekten mutluymuş gibi geldi bana Ruth. Evden çıktık, tulumbaya doğru indik. Sonra döndük, Lyman'ların domuz ahırının bulunduğu küçük koruya yürüyorduk; Mrs. Spencer'la karşılaştık.

“Yürüyüş mü yapıyorsunuz Adam?”

Büyük bir günah işliyormuşuz gibi söyledi bunu.

“Evet efendim.”

“İyi iyi!” Bir kelimesi yeterdi bu kadının. Ben onu bilmiyordum, kulak asmadım bile; ama Ruth hazımsızlık çektiğini ve yemeklerden sonra gaz çıkarmak için yürümesi gerektiğini söyledi. Bu hastalığa tutulanlar daha bir nazık, daha bir hassas oluyorlardı.

“Evet efendim, özür dilerim,” dedim ben Mrs. Spencer’e.

Yürüyüp onu geçtikten sonra Ruth, Mrs. Spencer’den özür dilememin nedenini anlamadığını söyledi.

“Alışkanlıktan olacak,” diye cevap verdim. “Bugünlerde önüm gelenden özür diliyorum. Aslında ta burama geldi böyle törenler ha!”

“Etrafı velveleye vermene gerek yok Adam. Spencer teyzenin, söylediği de umurunda değil, düşündüğü de. Babanla kavga mı ettin sen gene?”

“Etmekteyim.”

“Ne?”

“Gene kavga ettim değil, daha kavga etmekteyim. Uzun süren bir dava bu. Arada sırada yorulup, bana ne yarasız, ne dünyaya yanlış gelmiş bir varlık olduğumu söylemekten vazgeçecek sanır insan. Nerde! Diline dolamış bir kere. Söylemeden duramıyor.”

“O kadar da değil Adam,” dedi Ruth.

“Daha bu akşam, elimden geldiğince tatlılıkla, elimden geldiğince saygıyla, onunla Komite toplantısına gitmek istediğimi söyledim. Hemen parladı. Ne vakit adam olursam, o vakit gidebilirmişim. Öyle söyledi. Ve de benim adam olup olmadığım konusunda ne düşündüğünü açıkça, adıyla sanıyla koydu ortaya. Senin baban da oradaydı ve inan ki, hayatımda böylesine kırılmamıştı gururum.”

“Ama biliyorsun ki babam Kuzen Moses’ın sözlerine kulak asmaz.”

“Gideon Perkins benden üç gün daha küçük ve Noel’den beri gidiyor toplantılara.”

Ruth koluma girdi, “Ama benimle yürümek mi iyi, toplantıda

oturmak mı Adam?” diye sordu. “O beş para etmez Komite toplantısında olsaydın şimdi nasıl benimle yürüyecektin? Değil mi?”

“Evet, elbette.”

“İşte, gördün mü!”

“Saçmalıyorsun Ruth. Bu söylediklerin neyi çözer yani?”

“Adam Cooper, nedir çözüm istediğin? Daha on beş yaşındasın. Ne olacaksa olacak, sen neyi değiştirebilirsin ki? Neden dişini sıkıp birkaç yıl daha bekleyemezsin?”

“Orası belli olmaz.”

“Ne demek istiyorsun?” diye sordu Ruth. Sabrı taşmıştı, gece vakti neler yapılacağı üzerine kendine göre düşünceleri vardı. Bu benimki o kalıplara uymuyordu.

“Amcam Ishmael Jamison’u biliyor musun?”

“Jamaika’da zenci karısı olan dolandırıcı mı?”

“Al sana! Ne güzel konuşuyorsun Ruth Simmons! Eşsiz bir siyaset bilimci olduğunu ortaya koyuyor bu. Aferin sana! Oraya buraya birkaç kaçak mal sıkıştırmadan Boston’da denize açılan tek kaptan gösterebilir misin sanki! Ne olacaktı yani? İngiliz beyefendilerin istediği gibi, elimizi kolumuzu bağlayıp açlıktan ölmeyi mi bekleyecektin? Oh canımın içi, lordları memnun etmek için sararıp solacaktık değil mi? Buyrun efendim, kiliselerimiz sizin olsun efendim; o sizin piskopos lordlarınızın önünde diz çöküp tapalım onlara, canımızın ne hükmü var efendim!”

“Eh yani Adam Cooper! Ömrümde senin gibisini görmedim...” diye sözümü kesti Ruth.

“Ve benim Amcam Ishmael’e gelince, Jamaika’da zenci karısı olduğu hikâyesinin tek hecesi bile doğru değil!”

“Kimin umurunda!” diye haykırdı Ruth. “Ve bana böyle kızıp bağırma hakkını kim verdi sana?”

“Sana bağırduğım yok...”

“İsterse yedi karısı olsun... İsterse Vingston’daki her sokak kadını metresi olsun, bana ne! Bunu kafana sok Adam Cooper, başkaları hakkında kulağıma gelen ilk sözü koşup arkalarından ona buna söyleyenlerden değilim. Adlarını anmak gerekmez.”

“Ben mi yani?”

“Hayır, hayır sen değil. Kurumuş bir balkabağındakinden fazla akıl yok sende.”

“Sen değil miydin ona kaçakçı diyen, iki karılı diyen sen değil misin?”

“Değilim elbette. Ben yalnız onu tanımlamak için söyledim. Bana ne yani, isterse beş Ishmael amcan olsun.”

“Olmáz herhalde.”

“Olur ya da olmaz, ama böylesine geri kafalı olduğumu düşünmen güzel doğrusu!”

İşte o vakit öptüm onu, Hyams’ların sebze bahçelerinin önündeki tulumba başında duruyorduk; gecenin ve yıldızların ışığı yüzünü görmeme yetiyordu. Bir sis perdesi arkasındaydı yüzü, sevimliydi, bir düş görüyordum sanki ve o an için sandım ki, bu yüz, bir kızın yüzü değil, hayatımda gördüğüm en güzel yüz. Ruth Simmons’un ya da başka birinin yüzü değil, bir yabancıнын sevimli yüzü. Onu öperken heyecandan ve şaşkınlıktan göğsüm yırtılacak sandım. Sonra kendimden geçtim ve eğer böylesine iki karşıt duygunun yan yana söylenmesi garip kaçmazsa, boşluk ve haz duydum içimde.

“Neden yaptın bunu?”

“Bilmem.”

“Adam Cooper, sen gördüğüm insanların en tuhafısın! Önce bana bağırıp çağırıyorsun, Tanrı bilir, beni paramparça ediyorsun, sonra da hiçbir şey olmamış gibi öpüyorsun.”

Başımı salladım. Neden ona öyle baktığımı sordu Ruth.

“Nasıl?”

“Öyle, baktığın gibi.”

“Bilmem?” Ona ne kadar güzel olduğunu söylemek istedim. Ama bir kıza nasıl söylenir bu söz? Hem ona neden böyle baktığının yanıtı da olmayacaktı bu, çünkü nasıl baktığımdan haberim yoktu.

“Ishmael amcanı anlatıyordun hani? Vaz mı geçtin yoksa?”

“Yok, yok.”

Tam bu sırada Mrs. Hyam arka kapısını açtı, seslendi:

“Sen misin o Adam Cooper? Ailelerin bahçelerinde aylak ay-

lak dolaşacağına akşamlarını değerlendirsen daha iyi olmaz mı?”

Gene yürümeye başladık. Bir dakika önceki duygularım uçtu gitti. Ruth gene Ruth’tu şimdi. Evlerinin mutfağında gördüğüm halinden farklı değildi. Ishmael amcamın bana gemisinde iş vermek istediğini söyledim.

“Verir elbette. Limandan topladığı çöplükten sen almayı tercih eder.”

“Ne de güzel söyledin hani!”

“Adam Cooper, ille de söylemek gerekliyse şaka ediyorum. Herhalde sen de denize açılmak konusunda ciddi değilsin.”

“Orası belli olmaz.”

“Ama gidemezsin. Baban hiçbir vakit izin vermez gitmene.”

“Babamın demesiyle oturup kalkmanın bir sonu olacak herhalde.”

“Adam!”

“Neden olmasın? Senin için bir şey fark eder mi?”

“Evet,” diye cevap verdi yavaşça, “Evet, fark eder. Massachusetts eyaletindeki en yalnız kız ben olurum gidersen.”

Bu sözler benim günlerdir duymadığım o ılık, o tatlı mutluluğu akıttı içime. Elini elimin içine aldım. Eli küçücüktü, yumuşaktı; parmakları benimkilere kenetlendi. Sokağın sonuna doğru yürüdük öyle, sonra evlerine döndük.

Eve geldiğimde, mutfağa girdim, kardeşim Levi ocağın başına oturmuş, yağlı bir paçavrayla av tüfeğini temizliyordu. Neden bunu yaptığını, temizlemek şöyle dursun, silahıma dokunma hakkını ona kimin verdiğini uygun bir dille sordum. Bir silahı temizlemeye akli ermeyeceğini anlamıyor muydu?

“Ben söyledim,” dedi annem.

“Ya dolu olsaydı? Kafasını uçurması işten bile değildi.”

“Sen de bayram ederdin.”

“Dolu değildi,” dedi annem. “Ve kirli olmasaydı, paslanmaya yüz tutmuş olmasaydı, Levi tutup temizlemezdi onu. Malına daha iyi sahip çıkmalısın gibi geliyor bana, Adam! Ayakkabılarında otlar üremeye başlamadan temizlemiyorsun çamurunu. Gömleğini pantolonunu değiştirmeni sana bıraksam herhalde mevsimden

mevsime değişirsin. Seni azarlamak hiç hoşuma gitmiyor, ama hiç!”

“Bir de hoşlansan beni azarlamaktan burası neye döner merak ettim doğrusu.”

“Adam, alaylı konuşmanı doğru bulmuyorum.”

“Özür dilerim anne.”

“İşin aslı şu, Levi sana bir iş yapmak istedi. Sofrada olanlardan dolayı onu suçladığını sandı, gönlünü almak istiyor.”

“Evet, doğru,” dedi ninem hemen oradan.

Levi ocağın kenarına oturmuştu, gözleri yere inikti. Omuz silktim, yanına oturdum, iyice temizlemek için namlunun nasıl ovulması gerektiğini gösterdim ona.

“Adam!” dedi Levi, “Bu tüfeğe saçma değil de kurşun doldur-san ne olur?”

“Bilmem, hiç düşünmedim. Deliği büyük olduğuna göre normal tüfek kurşunu koysan küçük gelir, büyük kurşun koysan, bu sefer fazla barut doldurmak gerekir. O vakit de tüfek bu yükü kaldırmaz bana kalırsa. Havaya uçar gidersin.”

“Senin tüfeğinden başka ne beklenir. Ben kendime bir tüfek alayım da tüfek görsün gözün.”

“Ha ha! Sen böylesin işte! Hem bir şeyden çıkmazsın hem de ötersin.”

“Elbette canım, ben bir şey bilmem. Sen her şeyi bildiğin için bana öğretecek şey kalmıyor ki!”

“Silahlardan biraz olsun anlıyorum. Sen daha tüfek doldurmasını bile bilmiyorsun, ne haber! Sonra diyelim ki doldurdun, ne avlayacaksın buralarda tüfekle? Atmaca mı? Sincap mı? Keklik mi, tavşan mı? Şu kadcark aklın olsa av tüfeğinin ne için icat edildiğini bilirsin.”

“Tüfekle vurulacak bir şey biliyorum ama.”

“Söyle bakalım.”

“Bir kırmızı üniformalı,” dedi Levi yavaşça. Ciddiydi de hem. Annem masaya oturmuş, ninemle birlikte dikiş dikiyordu; bizden yana döndü.

“Levi!” dedi. “Bu evde hiç kimse böyle konuşamaz!”

“Ne dedim ki...”

“Ne söylediğini duydum. Bizim evimizde adam öldürme sözü edilmez. Böyle bir şey tasarlanmaz. İnsancıl olmayan tasarlardan zevk duyan insanlar değiliz biz.”

“Sanki ben öyleymişim gibi!” dedi Levi. “Savaşta kaç tane kırmızı üniformalı vuracağını hesaplamayan tek erkek yok okulda.”

“Yeter,” dedi annem. “Ben çocuklarımı okuldaki çocuklara bakarak yetiştirmedim, şimdiden sonra da onlarla ölçmeye niyetim yok. Biz ne köle tüccarıyız ne de barbar. Ve kiliseye adam öldürme sanatının inceliklerini öğrenmeye gitmiyoruz. Şimdi, koyun bakayım o tüfeği yerine, doğru yatağa, marş!”

“Ağzımı bile açmadım,” diye karşı çıktım ben.

“İkiniz de, Adam. Yatma vaktiniz yaklaştı hem.”

“Ben Levi’den dört yaş büyüğüm. İkimizin de aynı saatte yatmasının ne gereği var, anlamıyorum.”

“Sizinle tartışmaya girecek değilim,” dedi annem. Bu bakımdan babama hiç benzemiyordu. Babam olsa ikimizin de aynı zamanda yatmasının neden uygun olduğunu ispat etmeye kalkardı.

Yukarı çıkarken, Levi’ye, “Kusurların yetmiyormuş gibi bir de ne vakit konuşacağını, ne vakit çeneni tutacağını bilmiyorsun,” dedim.

Uzun süre uyuyamadım, o gece, kapım açık yattım arka üstü. Babamın geldiğini duydum; anneme verdiği toplantı raporunu dinledim. Raporu daha önce anlatmıştım. Babam Komite toplantısını anlatıp bitirince annem tüfek hikâyesini söyledi babama.

“Öyle konuşmamalıydım,” dedi annem, “Hiç olmazsa o tarzda konuşmasaydım. Adam çocuk daha. Uzun boylu ve güçlü kuvvetli diye onu büyük adam gibi görüyoruz.”

“Adam olmaya geç bile kaldı,” diye çıktı oradan babam hemen.

“İkimiz de ona yardımcı olabiliriz bu konuda.”

“Daha nasıl yardımcı olacaktı? Rahat bir ev verdik ona, boğazını tok, sırtını pek tuttuk; bir de okula gönderiyoruz. Bir engel çıkmazsa üniversiteye gidebilir; orada, Cambridge’de Martha

halasında kalır. İnsan, oğluna daha ne verebilirmiş, anlayamadım gitti!”

“Belki de yeterli değil bu, Moses.”

“Nasıl?” diye sordu babam keçi keçi.

“İşte... Senin ona kin duyduğunu sanıyor.”

“Kin mi?” diye patladı babam. “Başka şey bulamamış mı yaratacak! O benim ilk göz ağrım... Nasıl olurmuş! Bir baba daha gösterebilir misin beni şu çocuğu sevdiğimden çok sevsin oğlunu? Böyle akla sığmaz kanıyı nereden çıkarmış bu çocuk?”

“Sen çıkarmışsındır belki,” dedi ninem.

“Durun hele, ikinizin de üzerime çullanmasına göz yumacak değilim. Hiç önemli değil bu. Erkek çocuklar böyledir, bilirsiniz. Evet, biraz fazla yüklendim ona sofrada, ama erkek çocuklar çabuk atlatır böyle şeyleri. Babam vaktiyle, sonradan dizini dövme için evladını dövmüş; iyi de etmiş. Bunu anlayacak kadar akıllandım.”

“Akıl yaşıta değil baştadır,” dedi ninem. “Ve senin babana gelince Moses Cooper, senin tanıdığından tanıyacağından iyi tanırım ben onu. Abraham Cooper’ın pek çok iyi yanı vardı, ne yalan söyleyeyim. Ama tıpkı senin gibi domuz damarlı, inatçı ve kafasının dikine giden bir adamdı.”

“Nine, Moses’in üzerine fazla varıyorsun,” diye atıldı annem.

“Yok yok sayın bayan Cooper. Tıpkı sen gibi ben de bir Cooper’a vardım; senin gittiğin yolun iki katı yol gittim ya... Şimdi neler çıkaracaksınız bu sözümünden kim bilir. Aslında ben karışmamalıyım işinize. Kaynanayla aynı evde oturmak yeter de artar bile, bir de çocuk yetiştirmenize burnumu sokmayayım. İşte bu kadar. İkinize de iyi geceler.”

Ninem böyle konuşmaya başladı mı, sözü kesilmezdi, biliyorlardı; aynı sessizlikle dinlediler ninemin merdiven basamaklarına vuran ayaklarının sesini de. Odamın kapısından geçerken seslendim:

“Nine?”

“Ve sen Adam Cooper!” diye fısıldadı ninem. “Kendi oğlumu azarlıyorum diye, senden yana olduğumu sanma.”

“Ne olursa olsun seviyorum seni,” diye fısıldadım.

“Benim geliğimde çocuklarda utanma arlanma vardı. Bu iki duygunun yerinde yeller esiyor bugün.”

Geçti, odasına girdi; öylesine sessizdi ki ev şimdi, merdiven başındaki büyük saatin tik taklarını duyuyordum. Sonra aşağıdan babamın sesi geldi; biraz yumuşamışa benziyordu.

“Sarah’cığım, ne de olsa annem...”

“Annen demek seninle öyle konuşabilir demek değil. Sen ocuk değil, yaşını başını almış bir adamsın.”

“Kötü bir şey demek istemedi.”

“Ne olursa olsun saygısızlık bu, başka bir şey değil. Sen bu evin erkeğisin, bunu bilir bunu söylerim. Saygısızlığın ta kendisi.”

Birkaç dakika ıt çıkmadı, sonra babam konuştu gene; “Düşünecek olursak, çocuğa fazla ıkıştım. Bu onu sevmiyorum demek değil. Biliyorsun benim için nelere değer o.”

“Elbet biliyorum.”

“Yani, bunu aklından silmenin yolunu bulmalıyım.”

“Sen bunu kafanda kurup duruyorsun, gözünü kırpmayacaksn bu gece.”

“Onu sevmediğimi nasıl düşünebilir anlamıyorum.”

“Böyle şeyler çabuk geçer diyen sen değil miydin? Hadi ver sana bir kitap okuyayım.”

Babamın kalkıp oturma odasına geçtiğini duydum. Bir iki saniye sonra, okumalarda kullandığı o yüksek, açık, ğretmen duy-gulu sesiyle annem, o benim çoğunu ezbere bildiğim ve bizim evde Kutsal Kitap’la bir tutulan *Pilgrim’s Progress*’in dördüncü bölümünü okumaya başladı.

Sesi ninni gibi geldi bana. Gözlerim ıslaktı, boğazımda bir şeyler düğüm dğmd; ama uykuya dalarken, uzun zamandır duymadığım tatlı bir rahatlık içindeydim.

Rüyalara inanmam... Yani rüyaların, insanın günlük sorunlarının altüst edilip belleğe sürülmesinden öte bir yeri olduğuna inanmam. Başkaları öyle değil, rüyalarından büyük anlamlar çıkarır, evirir çevirir, ölçer biçer, bayağı mesele edinirler kendilerine. İster ihtiyar Higgens'in geçirdiği bunalım olsun, ister Philtres'in tavuklarına saldırıp da on birini öldüren tilki baskını olsun, olayı daha önce tıpkısı tıpkısına rüyalarında gören bir kâhinler yığını yaratıvermeyen tek önemli durum hatırlamıyorum. Herhalde, bunun bir anlamı olacaksa, herkes, her gece rüya gördüğüne göre, her olay çıktığında, cepte hazır bir rüya var demektir.

Düşünecek olursak, bu görüşün bana babamdan geldiğini söylemek gerekir. Babam, kendini Hristiyan-Yahudi bir materyalist diye tanımlardı. Ona göre, kendine Hristiyan dese, İngiliz kilisesine bağlıymış gibi görünecekti. İngiliz kilisesi, babamın üzerinde tartışamayacağı konulardan, yani pek az konudan biriydi. Tartışmaya istekli olmadığından falan değil elbette; on kelime konuştuktan sonra yüzü kızarmış olurdu babamın, boyun damarları şişer, neredeyse bir yerine inme incekmiş gibi olurdu. Akli durur ve ninemin ağzıyla, babasının ve dedesinin en kötü yanları bir araya gelirdi babamda. Bir vakitler sözü İngiliz kilisesine getirmedeği bir konu yoktu; ama, annemin baba tarafından Katolik Protestan kilisesine bağlı hısımları olduğundan, babam bu alışkanlığından vazgeçti.

Ömründe bir Yahudi görmemişken, tutup kendine Yahudi demenin çok saçma olduğunu söylerdi ninem, bu yüzden bir fırsatını bulup da Rhode Island'a giderse, bir sinagoga girip de töreni izlemek için elinden geleni ardına koymazdı. Şapkalarını kilisede başlarından çıkarmamaları ve Kutsal Kitabı İbranice okumalarını (İbranice okumak can attığı bir şeydi) bir yana atarsak, derdi babam, Presbiteryanlardan farkları yok gibi. Gittiğinde teolojinin tartışılabilir noktalarını bulup çıkarıp onların görüşünü almadan edemezdi. Örneğin Trinitiy'nin tektanrıcılıkla ilişkisi ve ilk beş kutsal kitabın, sonrakiler üzerindeki etkisi. Onların karşı koyma gücüne sonsuz saygı beslemekle kalmaz, kendisine, yani tartışma gücüne hayran kaldıklarını söyler, övünürdü.

Materyalizme gelince; babam, batıl inançları çürütmenin tek yolu olduğuna inanırdı ve babamın karşı çıktığı batıl inançların başında rüyaya inanmak gelirdi. Jonas Parker’la tutuştuğu bir tartışmayı hatırlarım: Jonas Parker, Komitece, orduya subay seçildi seçileli, bütün öteki yetkililerden üstündü. Jonas Parker da nalıncı keseri gibi kendine yonttu ve askerî bir durumun söz konusu olduğunu, tehlike anında en hâkim gücün halk ordusu olması gerektiğini, bütün işin onlara düştüğünü ileri sürdü. Babamın nasıl alev aldığını gözünüzün önüne getirebilirsiniz. Askerliğin “a”sından nefret ederdi; hemen Parker’ı suçladı; Parker tıpkı düşmanın istediği gibi, halkı askerî yönetimle sıkıya alma peşindeydi. Düşmanın en baş amacıydı bu. Bu tartışma hayli ağır ve ateşli oldu, bir sonuca da bağlanmadı. Babam saldıracağı anı bekliyordu. Bir gün geldi, Parker ertesi akşam halk ordusuna savunma talimi yaptırılacağını bildirdi. Babam, doğudan nemli bir rüzgârın estiğini, havanın akıllı adamı akılsız yapacak kadar döneke olduğunu, Yeni İngiltere’de bile nemli doğu rüzgârının yağmur demek olduğunu hatırlattı. Parker da kalkıp, ertesi gün havanın günlük güneşlik, gökyüzünün masmavi olacağını rüyasında gördüğünü söylemez mi?

“Şimdi bu iyi havanın habercisi değil de ne?”

“Kuru bir batı rüzgârı,” dedi babam. Arkasından yağmur boşandı o gece, iki gün iki gece sürdü. Babam rüyalarla ilgili bütün kuramları paramparça ederken zevkten dört köşeydi. Rüyalar konusunda onunla aynı fikirdeydim, bu yüzden, kardeşim Levi odama koşup da korkulu bir rüya gördüğü için titreyerek yatağıma dalınca umursamadım pek, ama gece yarısı uyandırılmak hiç hoşuma gitmedi.

“Sakin ol,” dedim.

“Gökyüzü kıpkırmızı.”

“Hayır değil.” Pencereyi işaret ettim. “Kırmızı olsaydı buradan görürdük, değil mi? Hem, rüyalar renkli değildir ki! İnsan siyah ve gri rüya görürmüş.”

“Bir rüya gördüm, Adam, bütün gökyüzü kırmızıymış ve ben ölmüşüm.”

“Öldüğünü göremezsın rüyanda. Öyle olsa kalkamazdın ki yataktan.”

“Öyleyse neredeyse ölüyordum. Bana kızgın mısın?”

“Hayır, geçti öfkem. Hadi yat şimdi.”

“Neden kızgın değilsin bana?”

“Bak Levi,” dedim. “Yorgunum, uykum var. Hadi şimdi git yat bakalım.”

“Korkuyorum.”

“Neden korkuyorsun biliyor musun? Neden gökyüzü kırmızıydı? Çünkü sen ve bütün o delifışek arkadaşların gününü-zü savaşıklık oynamakla geçiriyorsunuz. Beng beng! İşte bir kırmızı üniformalıyı daha yolladık! Uyurken bile kırmızı kafanda. Ondan gökyüzünü kırmızı görüyordun rüyanda.” Yataktan kalktım, onu pencereye doğru çektim, “Al, bak bakalım. Gökyüzü kırmızı mı, değil mi?”

Açık pencere önünde sımsıkı sarıldı bana Levi. Göğes dalınca gözlerimiz, susuverdik. Birkaç bulut kümesi ayın üzerindeydi. Ama, ağaçların tepelerini, alanı, Kuzen Simmons’un evini, Peabody’lerin evini, Buckmans hanını, Menotomy’ye giden yolun, alanın çevresinde çizdiği dönemeci seçebiliyorduk. Gece yarısını bir saat kadar geçmiş olmalıydı, belki de biraz daha erken; ama sessizliğin gecenin üstünü kalın bir battaniye gibi örttüğü ve fısıltıdan az yüksek bir sesin yadırgandığı, istenmediği saatlerdi. Sığınacak bir evimiz, yanı başımızda anamız babamız ve seslensek duyacak yakınlıkta dostlarımız ve komşularımız olduğunu düşünmek mutlu etti beni. Boston’daki hısımlarımızın, bizim köy gibi küçük bir yerde kültür olanaklarının azlığından ve bir köyde kaçınılmaz olan tutuculuk ve dar görüşlülükten kibirli kibirli söz ettiğini çok duymuştum. Ama şu anda odanın bana verdiği güvenlik duygusunu dünyalara değişmezdim. Serüvenlere atılmak ya da denize açılıp uzak Çin ve Hint adalarına şöyle bir uzanmayı düşünüyorsanız, ben size gece yarısını seçmenizi öğütlerim.

Levi kuru gövdesini, benimkine bastırmıştı, gece entarisinin altında zangır zangır titrediğini duyuyordum. Kendimi toparlamaya çalışarak, “İşte gördün mü, rahatladın mı şimdi?” diye sordum.

“Adam... dinle,” diye fısıldadı.

Yarasa gibi kulakları vardır onun. Ben de kulak kesildim, derin gecenin soluk alıp verişinden başka ses yoktu.

“Adam, nal sesleri duyuyorum.”

“Olur olur Levi! Gece köyden geçen yolcular vardır.”

“Yolcular karanlıkta koşturamaz atlarını.”

Şimdi duydum, Levi haklıydı. Gelen ses, gece yarısı koşturulan atın sesiydi ve nalların uyumlu vuruşları giderek yaklaşıyordu. Menotomy sokağını görmeye çalıştım, ama görüşüme engel olacak biçimde serpilmiş çok ağaç vardı. Atlıyı seçemedim. Ama atı daha da yaklaştı ve nal sesleri bütün köyde yankılanıyordu, sonra Buckmans’ın oraya doğru kaydı. Az sonra avazı çıktıkınca bağırdığını duydum. Buckmans ara istasyon olduğundan, ışıkları sabaha dek açık tutarlardı. Ve şimdi hanın pencerelerinden de ışıkların yanmaya başladığı görülüyordu. Atlının bağırdığını duydum gene.

Babam, gecelik entarisinin üzerine pantolonunu çekmiş gelmişti. “Ne arıyorsunuz pencere önünde?” diye sordu.

Levi bir solukta anlattı.

“Atlının hızlı koşturduğunu iyice biliyor musunuz?”

Gene bağırdığını duyduk atlının. Annem, elinde bir mumla geldi. Kimi evlerde ışıklar titreşmeye başlamıştı. “Anlamıyorum,” dedi annem. “Bir atlı geçti diye neden hepimiz yataktan kalkalım gece yarısı. Hemen yorganlarınızın altına girin bakalım Levi, yoksa gece soğuğu gebertecek sizi.” Sonra annemin arkasından nine-min başı göründü. Neden böyle gece yarısı herkes ayaktaydı?

“Hastalanan mı var Moses?”

“Kimse hasta değil,” diye cevap verdi babam, “Hadi herkes yatağa bakalım.”

“Sen neden yatmıyorsun peki?” dedi annem.

“Bak Sarah, Cambridge’den bir ekspresi gelen,” bana döndü, “tamam mı?”

“Tamam.”

“Eh bu ekspres olduğuna göre, bir Komite işidir. Önemli bir mesele olmazsa kimse sıcak yatağını bırakıp, yollara düşmez ve de

canını tehlikeye atmaz. Tamam mı? Ve bu bir Komite işiyse, ben orada olmalıyım.”

Annem dili tutulmuş gibi başını bir o yana bir bu yana salladı. Ninem; “Eh ben de aşağı inip kahveyi koyayım ateşe,” dedi. Çünkü bundan sonra kimse uyuyacağı benzemiyordu. Babam giyinmesini tamamlamak üzere odasına döndü ve annem ninemin ardından aşağı yollandı.

Ben, gömleğimi ve pantolonumu geçirdim üstüme; Levi, “Ne yaptığını sanıyorsun?” diye sordu. Şimdi bütün evlerde ışık vardı. Levi’ye ne olup bittiğini kaçırmak niyetinde olmadığımı söyledim.

“Öyleyse ben de giyiniyorum,” dedi Levi.

“Ne yapacağın beni ilgilendirmez,” dedim. “Ama annem kulaklarından asar seni.”

“Sen fitnelemezsen hiçbir şey yapmaz. Pencereden çıkıp duvardan atlayacağım. Beni ele vermezsin değil mi, Adam?”

“Yani tam da ele verilecek adamsın, Levi!” dedim. “Neye elimi atsam burnunu sokarsın. Hak ediyorsun ele verilmeyi.”

“Ama söylemeyeceksin değil mi Adam?”

“Hayır söylemeyeceği,” dedim. “Ama yalan söyleyecek de değilim. Annem soracak olursa, dosdoğru söylerim.”

“Belki de sormaz,” diye umutlandı Levi.

Mutfağa indiğimde, babamın kapıyı kapadığını duydum. Annem o ünlü bakışıyla baktı bir, “Eh, sabah oldu galiba. Herhalde Tanrı bu sabah hayatında ilk olarak unuttu güneşi çıkarmayı. Nereye gidiyormuşsun bakalım Adam Cooper?”

“Alana kadar, anne, n’olursun.”

“Çabuk yatağına!”

“Anne,” dedim ağır ağır ve sakına sakına, “Biliyorsun hiç karşı gelmedim sana.”

“Yok bir de gelecektin!”

“Ama bana izin vermezsen sana karşı gelmek zorunda kalacağım. Köydeki bütün evlerde ışıklar yandı, bütün erkekler köy alanına toplanıyor. Beni burada tutamazsın.”

“Sen...”

Erkek olmadığımı söyleyecekti sanırım, ama ninem sözünü

kesti. Ninem, annemle benim aramda olan böyle bir çekişmede ilk kez araya giriyordu. Ninem yalnız sakın sakın:

“Adam haklı Sarah,” dedi. “Orada olması gerekir.”

Annem donakalmış olacak ki, cevap veremedi buna. Sıcağı sıcağına fırladım evden, neme gerek, ben gideyim de ne olur ne olmaz. Ky alanına yollandım. Gece yarısı falan dinlememişti kimse, bütün köy ayaktaydı ve köydeki bütün erkekler ve delikanlılar, ya ky alanındaydı ya da oraya gitmek üzere yollarda... Alana vardığımda, atının çevresi sarılmıştı, aşağı yukarı on adım gerisinde halka olmuştu insanlar. Eyer zerine kral gibi kurulmasına bakarsanız, bu ilgiden hoşlanıyordu. Bizim ne düşündüğümüzü sorarsanız, bu adam, Yeni İngiltere’deki en önemli kişi ydi şu anda... Birisinin uzattığı bir bardak birayı içerken babamı, Jonas Parker’ı, Rahip’i ve atın başındaki  kişi y bekletmekle önemini artırıyordu. Birasını bitirince ağızını koluyla sildi ve devam etmek istediğini belirtti. Genten biriydi, ne de güzel siyah binek izmeleriydi o ayağındakiler...

Bu arada, ben de kalabalığı yarmış nlere sokulmuştum. Ve de, sağıdan soldan, atının bir yıldırım haber getirdiğini, yani İngilizlerin Boston’dan çıkmış olduğunu, büyük bir İngiliz ordusunun bu yana yöneldiğini, Charleston’dan Cambiridge’e oradan da Menotomy’ye geçeceklerini öğrendim. İlk ağızda inanmadım. Çünkü aylardır İngilizlerin köylere asker göndererek halk ordusu talimlerine ve Komite toplantılarına bir son verecekleri söylenip duruyordu –ne gelen olmuştu ne giden. Nedense, onların hiçbir vakit gelmeyeceğı kanısına varmıştık. Bütün ağız kalabalığı bitecek ve babamın “bütün anlaşmazlık konularının akıllica ve tarafsız olarak halli” dediğı düşünceler toplantısı başlayacaktı. Ama bu atlı burada dikilmiş İngilizlerin geldiğini söylüyordu.

“şimdi, bir dakika,” diyordu babam. “Bir dakika hangi saatte yola ıktılar?”

“Charles nehrini geçmek üzere kayıklara bindiklerinde saat ondu diyorum size.”

“Yani  saat önce; nehri geçmelerini bekledin mi? Ne kadar sürdü nehri geçmeleri?”

“İlk askerin toprağa ayak basmasına dek bekledim, evet, bekledim. Menotomy sokağında tabur oluyorlardı. Daha fazla beklememeye karar verdik.”

“Peki o vakit saat kaçtı?” diye sordu Parker.

“Hay allahım sen sabır ver. Bayım ne yapacaktık sanıyorsun? Orada ateş yakıp saatlerimize mi bakacaktık? Bir bizi görmeleri eksikti değil mi? Sonra da beni rüyanızda görürdünüz.”

“Öyleyse hangi saatte nehri geçtiklerini bilmiyorsun.”

“Bir ordu bir nehri kaç saatte geçer bayım?”

“Biz de sana bunu soruyoruz,” dedi babam. Sabrı taşmıştı.

“Ben de size bilmiyorum diyorum.”

“Dosdoğru buraya mı geldin?” diye sordu Rahip.

“Hay allah! Geldim be, doğru geldim, dört nala geldim. Şu taşlı yolda kellemi koltuğuma aldım da geldim. Buradayım şimdi, tamam mı? Ama bütün gece kalamam burada. Dört kişiydik, birimiz Medford’a yollandı, birimiz Brookline’a, öteki de Watertown’a. Böyle kararlaştırdık; çünkü dönüp dolaşıp dükkânların olduğu yere, Concord’a gidecekler. Birisi casusluk etmiş, komitelerin Concord’da ellerine ne geçerse alıp yığdıklarını biliyorlar. Nasıl gelirlerse gelsinler, Concord’a gidiyor adamlar.”

“Ama bunun için bir orduya gerek yok,” dedi babam. “Concord’daki mallara el koymak bir orduluk iş değil.”

“Benimle tartışmayın bayım, lütfen.”

“Kaç taburdular peki, bari bunu söyle,” diye üsteledi Parker, “Bilmemiz gerek, anlamıyor musun?”

“Bayım, gece vaktiydi ve biz saklanıyorduk. Oturup onları saysa mıydık yani?”

“Bin? İki bin?”

“En azından bin vardı. Belki de iki bin, belki daha çok. Nehrin bir yakasından öbür yakasına sıralanmıştı kayıklar ve her kayık tıklım tıklım kırmızı üniformalı doluydu. Bütün bildiğim bu! Şimdi, yolları açın bakalım. Dizginleri bırak bayım.”

Kalabalık yarıldı. Haberci atını mahmuzladı. İyi bir biniciydi ama vahşi ve dikkatsizdi. Alanın demirini son anda gördü, atladı hemen, tüy gibi uçtu üzerinden, sonra ana yola kaydırıp atını, Concord’a doğru yollandı bağıra bağıra.

Atlı gittikten sonra bizim köy alanı, Yeni İngiltere'nin en hararetli, en canlı tartışma alanı olmaya başladı. Asıl tartışma komiteler, ordu subayları ve bir yandan Komite ve Ordu kuvvetleriyle, bir yandan da Tanrı ve kilise arasında paralanmakta olan Rahip etrafında dönüyordu. İkinci derecedeki tartışmalar, şu ya da bu kliği tutan erkek vatandaşlar arasındaydı. Ve son olarak anneler ve çocuklarının konuşmaları vardı; gece havası serindi, kimse doğru dürüst giyinmemişti, uykusuzluğun zararları şunlar şunlardı...

Bu üç ana tartışma konusunun yanı sıra, sinirlerin gerildiği küçük kavgacıklar da duyuluyordu. Karı-koca dırdırları; ana-kız, baba-oğul çatışmaları... Bütün bunlar toplum hayatında gördüğüm en hararetli gece manzarasını ortaya seriyordu. Etrafa kıvılcımlar saçarak yanan bir düzine çam dalından meşale, manzarayı aydınlatıyor ve geceyi özgün bir gece yapıyordu.

Tartışma merkezinde dört durum vardı; Jonas Parker ordu kuvvetlerinin hemen toplanmasını istiyordu. Buckmans hanının mahzeninde bir büyük fıçı barut ve bir büyük fıçı kurşun depo ettiğimize göre, Parker, orasının toplanma noktamız olmasını önerdi. Mr. Buckmans sinirli sinirli kabul etti. Yemek içmek masrafı herkesin kendi cebinden mi çıkacaktı, yoksa Komite'nin hesabına mı yazılacaktı, bunu düşünüyordu şimdi. Ötesi umurunda değildi Buckmans'ın. Bu düşüncesini herkes kolayca okuyordu yüzünden. Komite hesabına yazılan borçlar, nazik bir jestle silinmeye mahkûmdu. Küçük bir iş adamı için de nazik bir jest kadar can sıkıcı ve mide bulandırıcı bir şey olamazdı.

Öte yandan babam, ordu kuvvetlerinin toplanması fikrine karşıydı. Anti-militarist bir durum almakla yükümlüydü. Ve fikrini, yöredeki tüm uykulu vatandaşı silahlandırmanın sakıncalarını sıralamakla destekledi. Birisi yaralanabilirdi. Bunun yerine kilisede bir toplantı yapılmasını önerdi. Eğer bir kırmızı üniformalılar ordusu gerçekten Menotomy sokağına doğru yola çıkmışsa, karanlıkta gitse gitse sümüklü böcekle ancak yarışırdı ve bol bol vaktimiz vardı, hemen, gözü kapalı, olur olmaz karar verip canımızı tehlikeye sokmanın zoru neydi?

Rahip de tutturmuş, her şeyden önce konuyu oturup incelememiz gerektiğini söylüyordu. Bir uzun dua toplantısı yapılsın diye tutturacak sandım, ama istediği, meseleye pratik bir hal çaresi bulunmasıydı. Birtakım vatandaş da, hemen çanların çalınmasını istiyordu. Tut ki kıyıda köşede horul horul uyuyan vurdumduymaz vatandaş vardı. Onların canı can da bunları patlıcan mıydı?

“Vakit saat gelince çalacağız çanları, çalacağız kardeşlerim. Ama şimdi, elimiz kolumuz bağlı kısıtırılmadan oturup durumumuzu saptayalım,” dedi Rahip.

Sam Hondley dördüncü bir şık çıkardı ortaya. Bütün bunlar kuru gürültüydü. Boston’dan bir kırmızı üniformalı ordusu geldiğine bir an bile inanmamıştı. Baştan başa saçmaydı hepsi, İngilizleri bilen herkes gece yol gitmeyeceklerini bilirdi, neden gitsinlerdi?

“Bizi Concord’da kısıtırmak için,” dedi biri.

“Ne biçim baskınmış bu? Onlar yarı yoldayken güneş çıkacak.”

“Belirtmek istediğim nokta şu: Diyelim ki hastalanan ve gelmeyen yok, Komite’de elle tutulur adam sayısı yetmiş dokuz. Haklarımızı elde etmenin yolunu aramak iyi hoş ama bin kişi karşısında yetmiş dokuzun sözü mü olur? Allah için kardeşlerim, bu gibi işlerde tecrübemiz yok; biz asker değiliz. Bizim kiliseye bağlı olup da bir adama ateş eden tek kişi zavallı İsrail Smith’dir. O da, dolu ev tüfeğini kardeşi Joash’ın oturmak istediği zaman oturduğu yerine doğru tutmuş... Joash’ın duruşunu görecektiniz. Ne vuran ne de vurulan için eğlenceliydi.” dedi Rahip.

“Doğru dedin valla,” diye vurguladı Joash Smith. Meseleyi biraz başka türlü koysaydı ortaya, Rahip, babamı yanına almış olacaktı. Babamın hayatta bayıldığı bir şey varsa o da, birinin uzlaşma isteğini belirtmesiydi, hele ortaya mantıklı sebepler konursa, babamın keyfine diyecek yoktur. Ama Rahip’in sözlerinin bir yerinde bir eksiklik, hatta bir korkaklık vardı. Ve babam ordu kuvvetlerini yerip, bir solukta Komite üyelerini savunacak kadar anlayışlı olmayan bir adamdı; Komite üyeleri olan yetmiş dokuz adam aynı zamanda ordu kuvvetlerini meydana getiren yetmiş dokuz adamdı. Ama olsundu; Komite komiteydi, ordu ise ordu.

Ona göre, biri sözümona askerdi ve bir hiçti; askercilik oynamak gibi bir şeydi. İnsanın aptallığına aptallık katardı. Ama Komite, öte yandan kendisini birliğe, birleşmeye, adalete adanmış bir yargı organıydı. İnsanoğlunun kader çağrısına bugüne kadar verilmiş en güzel karşılık örneği idi. Bu tanımlamanın biraz abartılmış olduğunu ve bizim Komitemizle yüz yüze gelmiş herkes için biraz fazla kesin olduğunu kabul ediyorum, ama babam Komite'yi canından çok sever ve her şeyden üstün tutardı.

Ama Rahip kalkıp da dengesizlikle ilgili kuşkusunu ve yetmiş dokuza karşı bin asker konusunu ortaya atınca, babam militarizmin ve ilkenin ikiz boynuzlarına yakalandı. Kuzen Simmons, babamın cevabı üzerine bir iki söz etti, Rahip'in inançsızlığını yerdi. Rahip Gideon'dan örnek almalı, ona dua etmeli, yalvarmalıydı.

"Ve Tanrı, Gideon'a, seninle birlik olanlar çok fazla, Midrani-tileri onların eline teslim edemem, bırak İsrail bana karşı övünsün, benim kendi elim beni kurtardı diye," duasını okuyacağına kalkmış en tepe attıracak şeyleri, yani iki tarafın savaşçılarının sayıca dengesizliğini geveliyordu ağzında.

Babamın bir düşündüğü vardı elbette; ilkeleri vardı. "Rahip!" dedi babam. "Siz yıllardır bu işin içindesiniz, ama püf noktasını kavramamışsınız."

"Nasıl?" diye sordu Rahip.

Alandaki herkes kulak kesildi. Bu ana kadar şaşkınlık, karsarsızlık ve inançsızlık etrafında dolaşıyordu tartışma. Ama babamın, o insanı çimdikleyen, kendine getiren ses tonu –ki bu ses tonunu babam önemli ve daha ateşli tartışmalara saklardı– herke-se, özellikle Moses Cooper'a ilke konusunda yumruğunu sıkıldığını ve havaya kaldırdığını gösteriyordu. Başkası olsa geri adım atmıştı çoktan, ama bizim Rahip, köyde, babamdan sonra en Nuh deyip peygamber demeyen adamdı. Bu ikisini bir tartışmada seyretmek kaçırılacak şey değildi. Mırıltılar dindi, babamla Rahip'in çevresine iyice sokuldular.

"Efendim," diye başladı babam. "Gelin meseleye sizin açınızdan bakalım, bakalım ki durumu açıkça ortaya koyalım. Mademki konuşuyoruz, haydi diyelim ki sayıları kesinlikle bilin-

meyen bir miktar İngiliz askeri Charles nehrini geçtiler ve şu anda bu köye doğru yol almaktalar, tamam mı?”

“Tamam,” dedi Rahip hemen. Kavgayı uzatmak hiç işine gelmezdi.

“Bunun üzerine,” diye devam etti babam; “Bine karşı, yetmiş dokuz adamın ne yapacağını sormakla kurcalıyorsunuz konuyu.”

“Evet! Doğru! Soruyorum!”

“Ancak, bin adamın buraya gelmekte olduğunu bilmiyorum. Belki hiç adam yok, belki elli, belki yüz ya da belki iki bin kişi geliyor. Sayıları konusunda, tahminden ileri gidemeyiz. Bu da doğru der misiniz efendim?”

“Tamam, tamam.”

Rahip omzundaki örgü şala daha bir sarındı. Meslek aşkı olmasaydı, iyi bir aktör olurdu bizim Rahip. Yüz kelimenin yaratacağı etkiden daha etkili olmak için tek kaşını kaldırıp, o uzun burunun üzerinden bakması yeterdi.

“Bir yandan tahmin, öte yandan bir gerçek...”

“Ne gerçeği?” diye atıldı Rahip. Babam sabrını taşıyordu. Öylesine taşmıştı ki Rahip’in sabrı, farkında olmadan tuzağa düştü.

“Bizim görevimiz! Özgürlük adına ettiğimiz kutsal yemine bağlı kalmak!” diye patlamaya başladı babam; “Bizim ilkemiz esnek midir? Bir sınavla karşı karşıya gelince tek başına bırakıp kaçmak için mi besledik Komite’yi? Ordu kuvvetlerini, bir kırmızı üniformasının ayak parmağını görür görmez hasır altına süpürmek için mi eğittik?” Babam tamamdı, alev almıştı bir kere, kendi sesini dinlemeye oldum olası bayılırdı, bir de kalabalığın ondan yana olduğunu görünce, büsbütün coştı. “Hayır derim buna! Hak ve adalet bizden yana derim! Bu kırmızı ceketli sömürgeci haydutları kim oluyormuş da onlardan korkacakmışız? Şişman George’u anarşistlerle bir tutmamızı isteyen, kan düşkünü, özgürlük canavarı İngiltere’yi tepemizde tutan ordu belasının yabancı mıyız? Şu sözde askerleri nereden topladıklarını biliyoruz. Londra’nın pis sokak süprüntülerini faraşlara doldurdular, hapishanelerini boşalttılar, darağacına gönderecekleri adamların cezalarını sonraya bırakıp üstümüze saldılar. Bize düzeni korumaya

gönderdiler bunları asker diye! Biz onları biliriz ve onlardan asla korkmayız! Yolumuz adalet yoludur!”

Buckmans’ın kapısı önünde, adamlar ve erkek çocuklar yığılmıştı, kadınlar ve kızlar da hayli kalabalıktı... Otelin kabul salonu ışıklarla donatılmıştı ve alabileceği kadar insan tıklım tıklım dolmuştu salona, içeri giremeyenler kapı ağzında bekleyiyordu. Levi’nin kalabalıkta kendine yol açtığını gördüm, kolundan yakaladığım gibi çektim çıkardım onu aradan.

“Nereye gidiyorsun bakalım dostum?” dedim ona.

“Bayram yerini görmek istiyorum Adam.”

“Babamın gözüne ilişirsen, sana istediğinden iyi bir bayram göstereceğini biliyorsun değil mi? Annem biliyor mu nerede olduğunu?”

“Hayır, duvardan atladım kaçtım.”

“Aferin sana. Pek akıllısın,” dedim ona. “Aferin oğlum, annemin heyecanı kendine yetmiyormuş gibi bir de tutup seni düşünecek... Gece yarısı nereye kaybolduğu bilinmeyen bir Levi eksikti annemin tedirginliğini tamamlamaya. Sen eve gitsen iyi olur, hem de çabuk tarafından. Hadi bakalım.”

“Ama herkes dışarıda! Sen ne yapacaksın Adam?”

“Defteri imzalayacağım,” dedim. Ağzım kupkuruydu.

Levi hemen eve gitmiş olmalıydı. Her neyse, ortada görünmüyordu. Ve kalabalık arasında önümü görmeden itile kakıla kabul salonunun, ya da kimi vakit yolgeçen yatakhane dediğimiz odanın kapısında buldum kendimi. Sağım solum konu komşu, eş dost, arkadaşlarla doluydu. Kimi adamlar benimle göz göze gelince sırtıyorlardı. Ama herkes sıcaktı, heyecanlıydı, binlerce görünmez iplikle birbirlerine bağlıydı insanlar. Bir heyecan ya da tehlikeyle karşılaşıldığında nasıl olursa insanlar öyle. Bana kimi vakit öyle gelir ki biz hepimiz gözle görünmez bir kabukla sarılıyızdır. Ama o etli Maine ıstakozlarının üzerini kaplayan kabuklar gibi çok kabukla sarılıyız. Ve yalnız böyle bir zamanda kabuklar erir gider ve gerçek insan ortaya çıkar...

Kuzen Simmons gördü beni, bir kenara çekti, dirseğimden sıktı ve; “Bir çocuk yattı, bir adam kalktı, ha Adam?” dedi sevgiyle.

“Umarım öyledir.”

“Senden bir ricam var, Adam.”

“Emredin Kuzen Simmons.”

“Kuzenin Ruth bu kargaşalığın içinde bir yerlerde. Böyle her şey altüst olmuşken hakkı da yok değil. N’olur onu bul da eve götür defteri imzaladıktan sonra.”

“Memnuniyetle Kuzen Simmons. Ama Tanrı bilir, ben o defteri imzalayabilecek miyim. Umutluyum ve bir terslik çıkmasın diye dua ediyorum yalnız.”

“Havlar ama ısırmaz. Bunu anlamış olman gerekir Adam.”

İnsanın babasını anlaması kolay değil diye düşündüm ve şöyle dua ettim: ‘N’olur Tanrım burada herkesin önünde bana bir şey yapmasına izin verme! Bana o bakışıyla, iş başında yakalanmış tavuk hırsızından başka bir şey değilmişim gibi bakmasına ve adamdan sayılmadığımı ve adamlar arasında duracak kadar olmadığımı söylemesine izin verme! Dayanamam buna! Ötesi yok, dayanamam!’

Şimdi odadaydım. Babamın bir yanında Jonas Parker, öte yanında Samuel Hodley ile birlikte oturduğu masada en az altı mum yanıyordu. Defter Jonas Parker’ın önündeydi ve defteri imzaya gelene doğru sürüyordu her seferinde. Ciddi ve neredeyse törenimsi bir hava veriyordu yazılma işine... Babamın önünde Komite tutanak defteri duruyordu, biri katılma defterini imzaladığında, babam yazılanın adını tutanak defterine geçiriyor, ayrıca yazılmaya değer özellikleri de not alıyordu. Böyle iki takım halinde kayıt tutmak bana anlamsız geldi, ama biliyorduk ki, erkeklerin çoğu konunun sivil ve askerî yönlerinin kesin bir çizgiyle ayrılması düşüncesinde birleşiyorlardı. Samuel Hodley olağanüstü ihtiyaçlar deposu sorumlusuydu ve ordunun yeterince barutu ve kurşunu olup olmadığını bilirdi; barutu olmayana barut, kurşunu olmayana kurşun vermek onun sorumluluğundaydı. Her imza atılıştta, Jonas Parker şunları söylüyordu:

“Şimdi göreve çağırılmış bulunuyorsun ve üçümüzden birinin imzasını taşıyan bir belge ile resmen serbest olduğun sana bildirilene kadar görev başında olacaksın. Bu demektir ki, şimdi sen, bir

savunma ve haberleşme komitesinin emirleri ve disiplini altına girmiş bir üyesin. Evine git, tüfeğini, barutunu ve kurşununu ve bir okka ekmekle bir su şişesi al. Sabahleyin saat dörtte köy alanında olacaksın.”

Bu sözleri her seferinde söylüyordu demek istemiyorum, ama öyle sık tekrarlardı ki duymayan kalmadı. Samuel Hodley’in düşüncesine katılıyordum ben de, yani bunun hiç yoktan yaratılmış bir kargaşa ve rahat bozmaktan öte bir şey olmadığı düşüncesine; ama gene de Jonas Parker’ın bu sözleri etkiledi beni, büyük hissettirdi kendimi, ürperdim bir an için.

Bir baktım masanın önüne gelmişim. “Adı” diye sordu babam canlı, dolu sesiyle; bu ses, Komite işlerinde kullandığı resmî ses tonuydu.

“Adam Cooper.”

Daha ağzımı açtığım anda babam başını kaldırmıştı. Gözleri yapıştı kaldı bana. Bu gözler içime uzun bir vida gibi giren ve kafamdan geçen her şeyi okuyan gözlerdi. Bana gelince, babamı ilk kez görüyordum sanki. Her vakit gördüğüm, o yaştan ve uzaklığın verdiği kuşku ve çekingenlikle baktığım babam değildi bu. Genç bir adam görüyordum bu yüzde; geniş, esmer yüzü bütün ciddiliği, bütün dikkatiyle sarmıştı beni. Koyu renkli gözleri, soran bakışlarıyla gölgelenmişti, geniş dolgun dudakları gerilmişti; anlayışlı bir yüzdü bu yüz. Nasıl oldu da diye düşündüm, böylesine çarpıcı, böylesine yakışıklı bir genç adam olduğunu fark etmedim daha önce? Nasıl oldu da onun yalnız o astığı astık kestiği kestik yanını, zorbalık gücünü gördüm de beyaz gömleğinin kolları rastgele yukarı sıvalı bu esmer, iri yarı kolların masanın üzerine yayılmış gücünü görmedim? Boşuna değildi bütün bu insanların onu dinlemesi ve söylediklerine uyması.

Odada çıt yoktu; sessizlik uzadıkça uzadı ve bütün bu süre boyunca babam gözlerini benden ayırmadı. Aklından neler geçti, hiç bilemeyeceğim bunu, bildiğim tek şey varsa orada geçen o sürenin ölümsüz olduğuydu. Sonunda babam Jonas Parker’a baktı ve suskun, başını salladı, Parker defteri bana doğru itti. Masaya eğildim, imzamı attım, ellerim titriyordu, harfler birbirine karıştı.

“Barut ve mermi?” diye Sordu Hodley.

“Evet efendim.”

Sonra kalabalığı yara yara çıktım odadan. Herkesten uzaklaşmak ve bir süre yalnız kalmaktan başka isteğim yoktu.

Köyde bir tur attım; eve döndüm. Bütün bu olanlardan sonra bu gece kimseyi uyku tutmayacaktı, biliyordum. Lincoln ve Menotomy yönünden sönmekte olan çan sesleri geliyordu. Köy cıvı cıvıldı. Sesler giderek yükseliyor ve çoğalıyordu, tıpkı gece gelen sesler gibi. Işıksız tek ev yoktu ve mutfaklarda, çorba tencerelerinin ve kafetiyerlerin altında yanan alevler görünüyordu. Erkek çocuklar bayram ediyorlardı; oradan oraya koşuyorlar, birbirlerine sesleniyorlar, kendilerine önemli kişi süsü veriyorlardı. Bana da seslendiler ama ben artık onlarla bir tutmuyordum kendimi, çocuk değildim.

Eve arka bahçeden dolaştım. Arka bahçede sebze ekilidir. Aşağı yukarı bir yıl önce annem oraya oturulacak bir sıra yapmamı istemişti. Gerekçesi de şuydu: Yorgun bir yolcuya soluk alıp dinlenecek bir yeri olmayan kapı, kapı değildir. Pek bir şeye benzemezdi sıra, çünkü pek parlak bir marangoz değildim, marangozluğa hevesli de değildim; hiç unutmam ayakları yuvalarına yerleştirmek için bütün bir gün uğraştım.

Ruth, orada oturuyordu şimdi. “Gece yarısı, sessizce oturmuş ne arıyorsun burada?” diye çıktım.

“Öğrenmeniz gerekliyse sizi bekliyorum Adam Cooper.”

“Babana bir sözüm var ama. Seni eve götüreceğime dair söz verdim ona.”

“Öyle mi? Bak sen şu işe... Bilmiyorsan öğren, Adam Cooper, evimin nerede olduğunu çok iyi biliyorum ve de kendi kendime gitmeyi becerebilirim.”

“Hay Allah! Bütün söylediğim Kuzen Simmons’a seni eve götüreceğime söz verdiğimdi, çünkü seni merak ediyordu. Bu yüzden kafamı mı keseceksin yani?”

“Ah, otur yanıma,” diye göğüs geçirdi. “Gevezelik etme!”

“Burada seninle oturamam Ruth ve de gündüzümü gibi vaktimi çarçur edemem şimdi. İşlerim var yapılacak.”

“Ne gibi?”

“İş işte. Yani, işim var.” Oturdum, kolay kolay gideceğe benzemiyordu Ruth. Ansızın, yorgun ve uykusuz olduğumu anladım, şu anda yorganın altında kaybolmaktan başka hiçbir şey istemedim.

“Defteri imzaladığını gördüm,” dedi Ruth.

“Yaa?”

“Korkuyorum, Adam.”

“Neden korkuyorsun?”

“Bilmiyor musun sanki? Biliyorsun, yürekli ve erkekçe görünmek ve bir damla bile korkmamak zorundasın.”

“Korktuğum yok, uykusuzum o kadar.”

“Bana öyle geliyor ki,” dedi Ruth, “Hepimiz uykudayız daha ve bütün bunlar rüyadan başka bir şey değil.”

“Ben sana söyleyeyim mi ne? Bana kalırsa, bütün bunlar kargaşalık ve heyecan olmaktan öteye gidecek şeyler değil. İngilizlerin gerçek bir orduyla geldikleri söylentisi saçma. Yani, niye geleceklermiş? Yani durup dururken niçin savaş çıkarsınlar?”

“Sen hep savaş hikâyeleri okursun. Ama hiçbirisi de savaşın neden çıktığını anlatmaz. Çıkar savaş işte. Ya bir savaş da yarın çıkarsa?”

“Eh diyelim ki çıktı.”

“Vurulabilirsin.”

“Vurulmaya niyetim yok. Her şey bir yana Ruth Simmons, bana öyle geliyor ki senin hemen yatağa girip uyuman gerekiyor. Sana şunu söyleyeyim ki...”

Sözümü bitirmeme izin vermedi. Kollarını boynuma doladı ve öptü beni. Sonra, sanki suda boğuluyormuş da ben Tanrı tarafından gönderilmiş bir odun parçasıymışım gibi sarıldı bana. Neredeyse boğulacaktım, ama kollarını çözmek olmazdı şimdi, yakışık almazdı; bırakmasını bekledim ve sonra evine doğru yürümemizi önerdim, daha önce de söylediğim gibi yapılacak işlerim vardı.

“Peki Adam,” diye başını salladı Ruth.

Tek kelime konuşmadan yürüdük. İçeri girmedim ben; ne an-

neannesinin ne de teyzesinin bakışlarını çekecek halim vardı. Sonra eve döndüm.

Mutfak kapısı açıktı. Sahanlıkta durdum. Annem bir şeyler söylüyordu: “Durumun ne olduğu umurumda değil Moses Cooper, yanlışsın diyorum. Bu işin içinde bir çılgınlık var ve biliyorum ki ne engel olabilirim ne de değiştirebilirim; ama oğlumu bunların dışında tutabilirim. Daha çocuk o.”

“Dün bir çocuktu,” diye cevap verdi; sesi donuk ve sıkıntılıydı. “Bu akşam değil.”

“Bu da söylenecek söz mü şimdi? İşte bir erkekten başka ne beklenir. Böyle sözlerden anlamıyorum. Bir çocuk, bir gece içinde erkek oluvermez. Öğrenmek, büyümek ve acı çekmek adam eder insanı. Ve her şeyden önce, vakit ister.”

“Bazen vaktimiz yoktur,” dedi babam yavaşça.

“Bu biçim konuşmalardan bıktım artık. Ta burama geldi, sen de farkındasın. Biz burada neyiz ki? Sade insanlarız biz. Sessiz sakin yaşıyoruz ve çocuklarımızı bize yakışır biçimde, Tanrıya ve insanlığa saygı duyan çocuklar olarak yetiştirmeye çalışıyoruz. Biz öldürmeyiz, biz aldatmayız. Köyümüzde bir tutukevi bile yok, bizim geçen kış ortasından beri hapsettiğimiz tek adam olmadı. Ve sen şimdi gelmiş bana İngiliz ordusuyla savaşağımızı söylüyorsun. Böyle saçma şey duymadım. Komite çalışmalarına karşı çıkmadım hiç, biliyorsun, seni evine ve çoluğuna çocuğuna hasret bırakıyor demedim. Yerinde ve haklıydı, ağzımı bile açmadım. Ama sen kalkıp da bana şu bildiğimiz köy halkının, birlikte büyüdüğümüz bu erkeklerin ve çocukların koca bir orduyu durduracağını söylersen... Bilmem valla... Hepiniz duygularınızı, aklınızı rafa kaldırmışsınız derim de başka bir şey demem.”

“İş büyütüyorsun Sarah,” dedi babam. “Bir İngiliz ordusunun geldiğine inanmıyorum. Geliyor olsa bile, onlarla savaşacak değiliz. Sarah, intihar etmeyeceğiz, hem İngilizler de bize öyle düşman değil. Saflarını ne biçim çöplükle doldurduklarını biliyorum, ama subaylar eğitilmiş insanlardır. Aynı kandan geliyoruz, konuştuğumuz dil de ortak. Neden kan dökmek istesinler? Biz mevki sahibi, prensipli insanlarız, işte bunu korumazsak on para etmez

hiçbiri. Ve eğer gelirler de, bizim sağlam durduğumuzu ve biraz da göstermelik gücümüz olduğunu görürlerse, bize saygı duyarlar değil mi ya? Kan dökmek böyle olmaz, kan dökülmesini önlemek bu yaptığımız.”

“Öyleyse Adam’sız önleyin.”

“Benim elimde mi Sarah? Nasıl yapabilirim bunu? Bauckman’a defteri imzalamaya geldiğinde orada olsaydın bir... Adamlar sıra olmuştu. Adam’ın orda olduğundan haberim yoktu. Ama bir kaldırdım başımı, karşımda dikilmiş duruyordu. Orda durmuş bana bakıyordu. Ve sana bir şey söyleyeyim mi? O yüzü, şimdiye kadar aramızda geçmiş tüm sözlerden daha çok şey söylüyordu. Defteri imzalamasına izin vermeseydim orda, bir oğul kaybetmiş olacaktım. İstedğin bu mu senin? Ama onu orda öyle uzun boy-lu, öyle güçlü görmek... Nerdeyse yaşlar boşanacaktı gözlerim-den. Onu tutamazsın daha. Onu koruyamazsın, önüne geçemez-sin. Her şeyin bir vakti vardır ve işte bu vakit, o vakit...”

Daha dinleyemedim. Döndüm dışarı çıktım, sonra ısıklık çala çala, onlara geldiğimi belli edecek gürültüler yaparak geri geldim. Mutfağa girdiğimde çıt yoktu. Ninem ordaydı, bir köşeye oturmuştu. Her zamankinden yaşlı ve küçük görünüyordu. Ben içeri girince kalktı, acemi adımlarla ocağa yürüdü ve kaynamakta olan tencereden bir tas kaçamak koydu bana.

Birisi bir şey söylemeliydi, Levi’nin dönüp dönmediğini sordum.

“Yukarda, yatıyor,” dedi babam sert sert. “Sen neredeydin?”

“Bırak çocuk bir iki lokma bir şey yesin,” dedi ninem. Kaçamak tasını masanın üzerine koydu. “Üstüne bal mı koyayım, tereyağı mı, Adam?”

Annemin yüzü taş gibiydi. Ellerini kucığında kenetlemiş kol-tuğunda oturuyordu, mavi gözleri iki parça akik taşıydı.

“Aç değilim nine, yemeyeceğim.”

Kaçamağın üstüne bir kaşık bal döktü, bir yandan da söyleniyordu, bir insan bütün gece uykusuz duracak kadar akılsızsa, yapacağı en iyi şey yemek yemek ve az da olsa gücüne güç katmaktır.

“Yiyemem nine!”

“Sana nerede olduğunu sordum?” dedi babam.

“Kuzen Simmons, Ruth’u bulup eve götürmemi istemişti.”

“Götürdün mü?”

“Evet efendim.”

“Ruth ile olan ilişkini nereye vardırmaq niyetindesin?” diye sordu pattağanak. Öleceğim aklıma gelirdi de, babamın bu konuyu açacağı aklıma gelmezdi.

“Defteri imzalayacak kadar, annenin aklını başından alacak kadar ve elinde silah, adamlarla yan yana duracak kadar büyüdüñ... Öyleyse kendini, bir kızın yanında bir oğlan olmayı bırakıp, bir kadın karşısında bir erkek olarak görecek kadar da büyümiş olmalısın. Ruth Simmons, iki kuşak öteden kuzenin senin, ona ciddi gözle bakmana engel olacak bir şey yok, ama gece yarısı onunla oyunlar oynuyorsan, ayıp sana!”

Aptal aptal, ağzım bir karış açık bakakaldım öyle, bu uzun azarlaması öylesine beklenmedik bir anda patlamıştı ki; hayatım pahasına bile olsa ne bir davranışta bulunabilir, ne de söyleyecek bir söz getirebilirdim aklıma. Annem ve ninem de aynı durumdaydılar herhalde. Sessizlik öyle ağır, öyle ağırdı ki, bozmak istedim onu, bir şeyler yapmalıydım, hareket etmeliydim, ya da göz yaşlarına boğulmalıydım, bu da hiç yapmak istemediğim ve de yapmamam gereken bir şeydi.

Ocağın oraya, silahıma doğru yürüdüm, aldım tüfeği elime. Elim ayağım, her yanıñ titriyordu. O durumda bile Levi’nin tüfeği ne güzel temizlediğini aklımdan geçirebildiğimi hatırlıyorum. Tüfek pırıl pırıldı. Üstünde yağ lekesi kalmamıştı, iyi silinmiş bir alet nasıl yağlanmalıysa tam öyle yağlanmıştı. Arkam onlara dönük, tüfeği elime aldığımda, babamın, kalkıp bana doğru yürüdüğünü duydum.

“Çakmak taşına kuru bir bez sar,” dedi kaba bir sesle. “Gece havası nemlidir.”

“Evet efendim,” diye fısıldadım. “Ben de öyle düşünüyordum.”

Yanı başımdaydı, ama yüz yüze, göz göze gelmekten sakınıyordum.

“Dolu mu?”

“Hayır efendim.”

“Doldur. Bakayım nasıl dolduruyorsun.”

Başımı salladım, barut şişemi aldım. Ağza göre bir kapsül ölçü tutup doldurdum.

“Yetmez,” diye kükredi babam.

“Avlanma ölçüsüdür bu. Ava çıkmıyorsun!”

Ağzım kupkuruydu. “Ne kadar?” diye sordum.

“Üç katı.”

“Katır gibi çarpar adama. Omuzu sıyrılmakla ölmez adam.”

İki ölçek daha ekledim.

“Kaç saçma?” diye sordu.

“Yirmi.”

“Sayar mısın?” dedi azarlar gibi.

“Evet efendim... sayarım.”

“Yarın durup saçmaları sayacaksın bir bir, öyle mi?”

“Hayır efendim, düşünmemiştim.”

“Öyleyse düşün!” diye bağırdı. “Düşün! Kafanı kullan! Elini saçma torbasına daldır, al bir avuç. Şöyle bir tart elinde.”

Dediği gibi yaptım.

“Şimdi say.”

Yirmi yedi saçma vardı. Fazla olduğunu ve tüfeğin kuyruğunu delebileceğini söylemeyi becerdim.

“Kuyruğu paslı değil, kırılmaz. Doldur, saymak nasıl oluyor-muş aklından çıkarma.”

“Evet efendim.”

Tüfek doldu. Masanın üzerinde iki somun ekmek vardı, her biri üç parçaya bölünmüştü. İki su şişesi vardı. Ekmeği ceplerime tıktırdım. Su şişesi, saçma torbası ve barut şişesini boynuma geçirdim –babam da böyle yaptı. Annem ile ninem orda oturmuş duruyorlardı, tek kelime söylemiyorlardı.

“Köy alanında toplanıyoruz,” dedi babam onlara. “Panjurları kapatın biz gelinceye kadar evden çıkmayın.” Annem kımıldamadı. Babam, ağırlığını öteki ayağına aktardı.

Ninem kalktı, babamı kapıya doğru itti. “Hadi şimdi,” dedi.

“Burada durup herkesi sinirlendirmenin âlemi yok. Dışarı çık, or-
da bekle. Adam’la konuşmak istiyorum.”

Babam çıktıktan sonra annemin yanına gittim ve yanağından
öptüm onu. Ağlamaya başladı. Onu ağlarken hiç görmemiştim.
Dokundu bana. Ninem elimi tuttu, beni sahanlığa çekti.

“Düzelir Adam,” dedi ninem. “Şu anda ne senin ona yararın
dokunur ne de onun sana. Korkuyor musun?”

Başımı salladım.

“Korktuğunu söylediğine sevindim. Moses Cooper gibi söyle-
yemeyenlerin Tanrı yardımcısı olsun. İşler yolunda olacak, Tanrı
seni korusun. Yaramaz ve kışkırtıcı bir çocuksun, ama seni epey
seviyorum.”

Kollarımda sıktım ve öptüm onu, sonunda ben de ağlıyordum
işte.

“Gözyaşlarından utan, Adam Cooper. Ya erkekler seni görür-
se?” Yüzümü önlüğüne kuruladı; sonra çıktım, babamın beni
beklediği sebze bahçesine gittim.

SABAH

Ortalık daha karanlıktı şimdi. Ay ve yıldızları parça parça bulutlardan bir peçe örtmüştü. Babam iri ve biçimsiz gövdesiyle duruyordu orda. Belki de olan olmuş, İngiliz ordusu gelmişti bile ve beni hesaba katmayacaklardı. Böyle düşünmek, bunları aklımdan geçirmek sabırsızlandırıyordu beni, ama mutlu muydum, sıkıntı içinde miydim, bilemiyorum.

Bahçe kapısından çıktık ve birbirimize tek söz etmeden köy alanına doğru yürümeye başladık. Şimdi, evlerin çoğunda ışıklar sönüktü, mutfaklardaki ocakların kırmızı korları kalmıştı yalnızca. Hava daha soğuktu. Ürperdim ve ceketime sarıldım.

Köy, o az önceki köy değildi. Daha yarım saat önce gece cıvı cıvıldı. Oğlan çocukların tiz sesleri, onlardan az büyüklerin kalın seslerine karışıyordu. Çan sesleri, konuşma, patırtı, gürültü ve sınırlı kahkahalar... Hepsi, hepsi yok olmuştu. Tek tek sesler duyuluyordu. Mrs. Carter kocasına seslendi:

“Ted! Defterini unuttun!”

Gece karanlığında göz gözü görmezken defteri ne yapacaktı adamcağız bilmiyorum. Karanlığın içinden, başka bir yönden Rahip’in sesi geldi; birisine yaradanımıza güvenmesini söylüyordu, dinleyen adama hak verdim. Ben hiçbir vakit korunmuş, kollanmış olma duygusunu tatmamıştım ve bu karanlığın ortasında daha da derinden duyuyordum bu özlemi.

Babam alanın kıyısında durdu, koluma yapıştı eliyle. “Adam...” diye başladı.

“Buyrun efendim?”

“Sana söylemek istediklerimi nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum. Hiçbir şey olmayacak, biliyorum. Ama belki de bir şey olursa sana çok zor gelebilir.”

Başımı salladım.

Sonra babam kolunu omzuma doladı, çekti beni kendine bir an için. Böyle sevgi gösterisi yaptığı olmamıştı hiç, alışık değildi, sıkıldı gece havasından, soğğun kendisini nezle ettiğinden söz etmeye başladı. Köy alanına ilerledik. Rahip yanımıza geldi.

“Adam,” dedi bana; “Seni aramızda gördüğümüze sevindik.

Demek zorlu günler gelince Cooper erkeği dimdik durmasını biliyor. Tanrı sizi korusun.”

Yerinde bir söz etti Rahip, hoşuma gitti. Herhalde Rahip gibi bir adam, kendini gerçekten işine verirse, ne vakit ne söyleyeceğini bilme alışkanlığı edinir. Benim hiç beceremediğim bir iş bu. Rahiplik kisvesine hiç de eğilimli olmadığımı pişmanlık duydum doğrusu.

“Saat kaç acaba Rahip?” diye sordu babam.

“Dörde yaklaşıyor sanırım.”

Rahip’in ne silahı vardı omzunda asılı, ne de tasalı asık yüzlüydü. Kolunu koluma geçirdi, alanın ortasında toplanmış kalabalığa doğru yürüdük. O sırada Kuzen Simmons, demir çubuk üzerine yerleştirilmiş bir zift tasından yapılmış meşaleyle göründü başka bir yönden. Bu meşaleyi yere dikti, tasta çıkan alevler karanlıkta geriye atılıyor ve toplantı alanı çevresinde ışıktan bir halka oluştuyordu. En az kırk kişi toplanmıştı, ötekiler de birer ikişer her yönden geliyorlardı. Hem gece olduğundan, hem de kimi aileler uzak oturduğundan, elliye aşmaz gelenler diye düşünmüştü herkes, ama daha güneş çıkmadan yetmiş kişi toplanmıştı köy alanına.

Yanlarına yaklaşıncı, birkaç kişilik takımlar halinde durduklarını gördüm. Sabah serinliğinde titreşiyorlar, böyle gece yarısı silah başına çağırılmanın olağan olduğunu ve bir erkeğin, bu yılın herhangi bir gecesinde böyle bir şeyle karşılaşabileceğinin beklendiğini söyleyerek ahbaplık etmeye çalışıyorlardı. Yaşlıların konuşmadığı konu yoktu ve gençlerle çocuklar dinliyordu. Hikâyeler anlatanlar, kendilerini dünyanın en önemli kişisi görüyor, bilgiçlik taslıyorlardı. Ne var ki herkes herkesi çocukluğundan beri tanıyordu ve aralarında Boston ya da Providence’den daha uzak yere giden yoktu. Caleb Harrington, Boston’da bir meyhaneye girip sütlaçla peynir isteyen kırmızı üniformalı askerin hikâyesini anlatıyordu.

Bu hikâyeyi değişik şekillerde en az beş kez dinlemiştim. İngilizlerin aşağılık yemekler sevdiğinden ve yemek konusunda ağızlarının tadını ya da neyi yiyip neyi yemeyeceklerini bilmediklerinden tiksintiyle söz ederdik aramızda.

Hikâyedeki bu hancı, hızlı bir komiteci olduğundan İngiliz askerine bir haftalık mısır muhallebisiyle karısının fare kapanına kullandığı peynirden getirmiş. Boston fareleri bozulmaz midele-riyle ün yapmıştır. Neyse, kırmızı üniformalı muhallebiden bir kaşık alır almaz bir Londra sövgüsü savurmuş, böyle bir şeyi öm-ründe yemediğini söylemiş. Hancı bunun yerli muhallebisi oldu-ğunu anlatmış ve peynirin tadına bakmasını rica etmiş. Kırmızı ceketli peynirden de bir lokma ısırır ısırmaz mosmor kesilmiş. Hancı hemen bunun da yerli peyniri olduğunu söylemiş. Kırmızılının tepesi iyice atmıştı ve ağzına geleni söylemeye, kolo-nilere sövgüler savurmaya başlamış. Hancı, önceden bulundurdu-ğu bir tepe peruğunu avucunun içine saklamış, askere doğru eğil-miş ve elinde peruğu sallayarak geri çekilmiş, sonra masanın üs-tüne koymuş saçı. İşte böyle bir hikâyeydi; bana sorarsanız birçok şeyin yanı sıra mizahtan da yoksundu, ama bu dinleyenleri kah-kahalara boğdu, o da başka. Hemen başka biri başladı bir hikâye anlatmaya.

Jonathan Crisp'le Abel Loring'i gördüm, ben de onlar gibi kü-çük, soğuk ve sinirli mi görünüyordum acaba diye düşündüm. Yanlarına yaklaştım, çok ciddi bir selamlaşma geçti aramızda. Abel Loring'in tüfeği İngiliz malıydı, kasaturası kemerine takılıy. Benden bir yaş büyük olmasına rağmen daha ufaktı; bana kasatu-rayı gösterirken koyun gibi sırttı.

"Bununla ne yapacağımı biliyorum gerçekten," diye itiraf etti.

"Bir kırmızılının göbeğine saplanışını gözünün önüne getire-miyor musun?" diye kaba kaba güldü Jonathan Crisp.

Abel Loring'in yüzü bembeyaz oldu ve tüfeği bir şeye batırdığını düşününce bile kusması geldiğini saklamadı.

"Bu işi yaptı bile."

Jonathan Crisp hiç hoşuma gitmezdi.

"İşin kötü yanı," dedi Abel, "Oturmaya korkuyorum."

"Neden fırlatıp atmıyorsun tüfeği?"

"Yapamam bunu. Komite'nin malı."

Jonathan Crisp cep saatini çıkardı, anne tarafından zengin bakkal dayısının hediyesiymiş.

“Dörde on var,” dedi. Sanki bir saatin bütün dakikaları yalnız ve yalnız onun malıydı.

Sonra Cosden kardeşler geldi yanımıza; ben onları bıraktım, babamla Kuzen Simmons, Jonas Parker, Samuel Hodley, Simon Casper ve Rahip’in birlikte durdukları yere gittim. Simon Casper Concord’da otururdu, ama Fransız Savaşı sırasında Quebec’e yürüyen asker taburundaydı ve köyümüzde halk ordusunu eğitmeye gönüllü olmuştu. Haberi alınca gece yarısı atla gelmişti ve nasılsa eski yeşil asker ceketiyle yanları kıvrık asker şapkasını giymeye vakit bulmuştu. Aramızda az çok askere benzer tek o vardı.

Ben biraz uzakta durdum. Babam fikrini değiştirecek diye ödüm kopuyordu. Bu gece ya olağanüstü soğuk bir geceydi ya da nemli toprakta saatlerce dikilen uykusuz biri, hangi nisan gecesi olursa olsun üşürdü. Ceketimin önünü sıkı sıkıya kavuşturdum ve ellerimi cebime soktum, ellerim ekmeğe değer değmez açlıktan kıvranmaya başladım, bir dakika daha duramazdım yemeden.

Bizim köyde iyi ekmek pişirirler. Bir kere, buğday tanelerini taşla öğütürüz biz, öyle un gibi olmaz da bulgur bulgur olur bizim ekmek unu. Annemin tahtadan bir maya teknesi vardır, orda yoğurur ve mayalar hamuru. Her ailenin kendine göre bir maya teknesi vardır, her evde pişen ekmeğin kendine özgü, bir ötekinden farklı tadı olur. Annem ekmeğini balla tatlandırırdı, bozulmasın diye de iyice tuzlardı, az sulu bir hamur olurdu. Pişmiş somun ağırdı, içi nemliydi ve en aşağı on gün öyle taze dururdu. Pişirildiğinden üç gün sonraya değin yeme de yanında yat bu ekmeğin. Onun gibi güzel bir yiyecek tatmadım ömrümde. Şimdi küçük küçük lokmalar koparıp yemeye başladım bu ekmekten, tüfeğimi koltuğuma sıkıştırmıştım, biri görüverecek diye ödüm kopuyordu.

Babamın kişiliğinin güvenilmez yanlarını hatırlayıp da, burada köy alanında elimde av tüfeği cebimde ekmek dikileceğime, eve gidip yatağa girmeme karar vereceğinden korkmam boşunaymış meğer. Simon Casper ile uyuşmadığı bir nokta bulup çıkarmakta gecikmemişti. Simon Casper, babamın tartışma ustası olduğunu ve yalnız tartışma çıkarmak için dünyaya geldiğini bilmiyordu herhalde.

Bir kere, Rahip'i saymazsak, köyde babamın karşısına çıkıp da doğru dürüst iki çift söz söyleyecek adam yoktu. Kimileri, örneğin Kuzen Simmons gibileri aslında tartışmaya girişmekten hoşlanmaz, ellerinden geldiğince önlemeye çalışırlardı; kimileri, iyi bir tartışmadan hoşlanırdı ama yetersizdiler uzun konuşmaya. Kimileri de vardı ki, babam onları birkaç kere ağızlarını açamayacak hale getirdiğinden, kamçılanmış köpek nasıl kavgadan kaçarsa, öyle sakınırlardı babamla aralarında anlaşmazlık çıkmasından. Ama Simon Casper babamı tanımıyordu daha, ahbaplığı olmamıştı onunla, dahası babam onun boyunun ölçüsünü vermemişti ve kalkıp da adamların el tetikte, hazır durum alıp sıra olmalarının gerektiğini söylediğinde babam ile Rahip omuz omuza dikildiler karşısına.

"Dünyada tetiğin boşluğu alınmış silahtan daha tehlikeli bir şey yoktur," dedi babam.

"Hazır olmak meselesi," dedi Jonas Parker.

"Neye?"

"Ne olacak, ne olmayacaksa elin tetikteyken olacak herhalde."

"Mesele şu ki," diye çıktı oradan Rahip, "Olacak olan olmalı." Dört beş metre uzaktakilerin bile duyacağı kadar yükseltti sesini; "İngilizler geliyor. Bu doğru. Öncekinden daha kesin bilgi edinmiş bulunuyoruz. İki saat önce, nehrin bu yanında tabur oluyorlardı. Kaç kişiler, kesinlikle bilmiyoruz ama hemen hemen bin kadar olabilirler. Bu konuda benim düşüncelerim ne olursa olsun önemli değil şimdi. Ülkemizi varlığımızla savunmaya karar verdik. Kötü bir şey yapmadık, yalnız ulu Tanrıya sığınarak, babalarımızın çabasıyla kazanılmış haklarımızı ve özgürlüğümüzü savunduk. Soğukkanlı ve sakin olmamız gerekiyor. Bizimki yaşamak yoludur, ölmek yolu değil."

"Amin," diyen az değildi. Rahip'in sözlerinin, beni hayli neşelendirdiğini söylemekten de sakınmayacağım, ama Simon Casper'in hoşuna gitmedi bu sözler. Savaşa kalkışan adam kararlı olmalıydı ona göre.

"Savaş açmaya gelmedik buraya," dedi babam; "Savaşı önlemeye geldik."

“Öyleyse çekelim yorganı başımıza, indirelim panjurlarımızı üstümüze.”

“Bütün istediğim,” dedi babam. “Kazaları önlemek. Diyorum ki, tetiklerimizi çekmeyelim ve elimiz tetiğe dayalı bekleyelim. Biz burada kendimizi göstereceğiz, güçlü olduğumuzu göstereceğiz. Konuşacağız... Bu köy bizim köyümüz; bu toprak bizim toprağımız.”

“Ben sen biliyoruz bunu,” dedi Casper; “Ya İngilizler?”

“Ve bunu onlara bine karşı birkaç düzine adamla öğretmeye kalkacaksın?” dedi babam sakın sakın. “Bak sana bir şey söyleyeyim Simon Casper.” Alanı çevreleyen evlerin siyah gölgelerine doğru savurdu kolunu. “Bunlar bizim evlerimiz ve içerisindekiler karılarımız, çocuklarımız. Savaş mavaş sözü etme bakalım sen, yavaş gel, yavaş gel.”

Şu yeşil ceketli adam çileden çıkarmıştı babamı. Bir tartışma bile değildi yaptıkları, ağız dalaşıydı. Rahip çekti babamı, uzaklaştırdı. Ben de peşlerindeydim. “Şeytanı şişeden çıkarmak,” dedi Rahip. “Girmeye razı etmekten kolaydır.”

“Aptallardan nefret ederim. Sen şeytanda bul kabahati Rahip, ama şunu bil ki, insanoğlunun çektiklerinin dörtte üçü, düpedüz aptallığın sonucudur.” Saatini çıkardı, okumaya çabaladı. “Ne dersin Rahip, ben günümü şaşırdım. Bu çarşamba sabahı mı?”

“Çarşamba sabahı.”

Babam yan gözle bana baktı, bir şey söyleyecekti de vazgeçti sonradan. Rahip ona:

“Bu gece buradaydılar,” dedi.

“Kimler?”

“Sam Adams ile John Hannock.”

“Deme!” dedi babam. “Ne aramaya gelmişler buraya?”

Rahip omuz silkti. Bu hareketiyle, bu iki adamın yalnız kendi bildiklerini okuduğunu belirtmek istemişti.

“Nereye geldiler?”

“Benim eve.”

“Şimdi?”

“Burada kalmalarını istemedim,” dedi Rahip, yüzünü buruşturarak. “Burada kalsınlar ister miydin, Moses?”

“Bizim derdimiz bize yeter.”

“Ben de öyle düşündüm. Bu işin nereden çıktığını ve nasıl büyüdüğünü anlayamadım gitti. Bu geceyi kim seçti? Kendiniz mi? Şeytan mı? İngilizler mi? Hayır, istemedim burada kalmalarını... Burlington’a gitmelerini söyledim...”

“Gittiler mi?”

“Bir saat kadar oluyor Moses. Herkesin derdi kendine.”

Başkaları da sokuluyordu yanlarına. Jonas Parker geldi, Samuel Hodley ve Kuzen Simmons da peşindeydi. Kuzen Simmons bana yaklaştı, kolunu omzuma attı; “Uzun bir gece ha, Adam?” diye gülümsedi.

“Eh, uzun.”

“Öfkelendin mi, Moses?” diye sordu Jonas Parker.

“Aptallığa dayanamıyorum, öfkeli değilim,” diye cevap verdi babam, ama öfkesini itiraf etseydi daha doğru olacaktı. Aptal saydığı kimseye hiç dayanamazdı ve hiçbir vakit sabırlı denecek kadar yerinde mihlanıp durduğu olmamıştı.

“Kimin aptal, kimin akıllı olduğunu söylemenin yararı yok şimdi, geçti artık.”

“Doğru,” dedi, başını salladı Rahip.

“Önemli bir nokta var,” diye devam etti Jonas Parker; “Konuşmayı kimin yapacağına karar vermek zorundayız, Komite mi, ordu mu?”

“Buna karar verdiniz sanmıştım,” dedi babam. “Eli silahlı adam, konuşmasını kısa keser benim bildiğim.”

“Böyle söz olmaz, Moses. Sen de oğlun Adam da silahlısiniz.”

“Ve umarım kullanmak zorunda kalmam.”

“Hepimiz öyle,” dedi Rahip güzellikle; “Sen de kabul edersin ki Moses, sözcü konusunu Jonas kendisi ortaya attı.”

“Haklıya haklı,” diye ekledi Kuzen Simmons.

Babam yatışmış görünüyordu, en uygunu şuydu: Herkes adına, kendisi ve Rahip konuşacaktı.

“Amma da uzlaşma!” dedi kalabalığa katılan Simon Casper. “Neden bir kişi ordudan bir kişi Komite’den olmasın?” Concord’lu olmasına güvenip biraz ileri gidiyordu bana kalırsa, belki

de herkes adına kendisinin sözcü olması gerektiğini sanıyordu. Sevilesi bir adam değildi. Beni sinirlendiriyordu, başkalarını da sinirlendiriyordu sanırım. Neyse sonunda Rahip'te karar kıldılar. Bir kere, Rahip silahsızdı, dolayısıyla, barışçıl bir alışverişe uygundu görünümü. Hem Komite adına konuşacaktı, hem kasaba adına, hem de hak ordusu adına; cemaati hemen hemen herkesi kapsıyordu nasılsa. Onun yerinde olmak istemezdim doğrusu. Ne elinde bir silah, ne de savunacak başka birşeyi varken sen kalk en önde dikil... Ama o bu karardan rahatlamış gibi görünüyordu.

“Benim aklıma takılan bir şey var yalnız,” dedi Rahip. “Diye-
lim ki bizi burada gördüler, ama görmezlikten geliverip hepimizi
ezerek üstümüzden yola doğru yürüdüler. Ne de olsa, duyduğu-
ma göre, Concord'u, dükkânların olduğu yeri hedef aldıkları açık
seçik ortada. İşte o vakit ne yapacağız?”

“O vakit durdurmasını biliriz!” diye attı Simon Casper.

“Be adamlar, Tanrının İngilizlere verdiği beyinleri kullanın,”
dedi babam, bu arada Casper'in kafasındaki saçlar dikildi ve Mo-
ses Cooper'ın hakaretlerini dinlemekten bıktığını söyledi.

“Düpedüz tartışmanın hakaret olarak nitelendirildiği gün ge-
lirse,” diye parmakların şaklattı babam. “Ben bu Yeni İngiltere-
re'den giderim. Söz konusu güçlerin büyüklükleri arasında belli
bir oransızlık bulunduğunu belirtmeye çalışıyorum yalnızca. On-
ları durduramayacağımız açık seçik ortada! Nedir istediğiniz
bayım, kan banyosu mu?”

Jonas Parker katıldı babamın sözlerine: “Moses haklı, Simon.
Bana kalırsa burada durumlarımızı saptamalı ve şerefle, cesaretle
korumalıyız yerimizi. Eğer üstümüze basıp geçmekse amaçları,
basıp geçerler.”

“Söyleyecek başka söz yok sanki!”

Orduların çoğu tartışmayı dinliyordu şimdi, yarım düzine
kadar da yan tartışma patlak vermişti. Babam, “Susunuz!” diye
bağırdı; “Şimdi Rahip'i dinleyelim.” Karmaşa çemberinin dış
eteklerinde, Caleb Harrington'un on yedi yaşındaki oğlu Jonat-
han Harrington trompetiyle Redcoat Bangle'ı çalıyordu. “Jonat-
han sustur şu boruyu!” diye bağırdı babası; Rahip kollarını
kaldırdı, biraz düzen sağlayınca, şu sözleri söyledi bize:

“Bana öyle geliyor ki, sandığımız kadar çok çare yok elimizde. Buraya gelmeyi seçtiğimiz için değil, vicdanımız, doğup büyüdüğümüz bu yerde söz sahibi olduğumuzu açıklamamızı gerektirdiği için geldik. Bizler asker değiliz ve sayıca azız, bunu göz önünde tutarak İngiliz ordusuyla savaş konusunda her türlü tartışmaya son vermeliyiz. Ancak, oynamamız gereken bir rol vardır ve bunu iyice anlamamız şarttır. Hepimizin, kız kardeşi, erkek kardeşi, annesi, babası, amcası, yüzlerce hısmı ve dostunun bulunduğu Boston’da özgürlüğün her damlasını ortadan kaldırdı İngilizler. Gözlerine kestirdikleri her şeyi aldılar. Onu bunu, istedikleri gibi hapse tıktılar... Suçsuz insanları kurşuna dizdiler. Sokaklar kırmızı ceketli sarhoş kabadayılarla doldu... Ve şimdi eski kentin anısı var ortada yalnızca. İstedığımızdan değil, burada, köy yerinde de aynı şeyin olmasını önlemek için toplanmış buluyoruz. Burada elde silah duruyoruz, ama yüreğimizde dövüşme isteği yok. İngilizlerin bizi çiğneyip geçeceğini sanmıyorum. Sözümona gururları engel buna. Ne amaçla burada olduğumuzu soracaklar ve biri cevap verecek onlara. Bu görevi benim yapmamı istiyor-sanız, bize bırakılan vakit içersinde düşüncelerimi toparlamaya ve sonra amacımızı ve bütünlüğümüzü en sade şekilde ve doğrudan açıklamaya çalışacağım. İsterseniz.”

Durumu çok güzel ortaya koydu bana kalırsa. Üşüyordum, yorgundum, açtım, gene de, Rahip’in bu şartlar altında bile en azından geçen pazar kilisede yaptığı konuşma kadar güzel bir konuşma yapmasına hayranlık duydum. Pazar vaazını hazırlamak için cuma, cumartesi izin almıştı ve şimdi gelmiş, zifiri karanlığın ortasında kafadan böyle güzel bir konuşma yapabiliyordu. Sanırım, bir kaş kalkmasıyla tartışmaya atılma alışkanlığında olan babam daha da iyi becerirdi bu işi, ama Rahip gibi uzlaştırmacı biri daha uygundu belki de. İngilizlerle yapacağı öngörülen konuşmayı merakla beklemeye ve neler söyleyebileceğini onun yerine aklımdan geçirmeye başladım. Onun düşüncelerinin benimkilerden daha az renkli olmasını diledim.

Sözlerini bitirince, dört bir yandan alkış sesleri geldi, halkı duy-gulandırdığı açıkça ortadaydı. Nasıl rahatladığımı sözle anlata-

mam. İnsanın savaş hevesini, gecenin soğuk ve nemli birkaç saati kadar söndürebilecek şey yoktur. Rahip'in, bütün bunların kibar ve marifetli bir söz ve ilke alışverişinden öte gitmeyeceği konusunda verdiği güvenle, ben de bu işi bir an önce bitirmeyi arzuluyordum. İngilizlerin gelmelerini geciktiren sebebe biraz da öfkeleniyordum. İşin doğrusu, hiç dayanamayacağım bir şey varsa, o da olacakların ya da olmayacakların dışında bırakılacağım, "sen çekil bakalım küçük," diye bir yana itileceğim korkusuydu. Başıma böyle bir şey gelirse, sonradan, öteki çocuklar, kızların önünde göğüslerini şişire şişire atıp tutarlarken ben bir köşeye çekilmek zorunda kalacaktım. Bütün bunların dışında kalacağım düşüncesi öldürüyordu beni. Gerçekte, bana gözünü diken yoktu şimdilik; nasıl derler, paramı hem harcayacaktım, hem de cebimde tutacaktım.

Birkaç kadın ve erkek çocuk alana gelmişti. Jonas Parker'la Simon Casper, onlara kesinlikle eve dönmelerini ve ayak altında dolaşmamalarını söyledi. Sonra Jonas Parker, ordunun tören düzenine geçmesi ve silah kuşanması buyruğunu verdi. Ne yapılacağını bilecek kadar talim görmüştüm onlarla, kendime ikinci sırada Abel Loring'in yanında bir yer buldum. Parker, Casper ve Rahip'ten başka altmış altı kişi vardı. Kesin sayılarının ne olduğun konusunda bazı tartışmalar olmakla birlikte, ben bu sayıda olduğumuzu iyi biliyorum, çünkü sıra olduğumuzda Parker bizi saydı, tam altmış altı kişi çıktı. Taburun önündeki dört kişiyle birlikte yetmiş kişi toplanmıştı alanda, otuz üçerden iki sıra vardı.

Önce bir itiş kakış oldu, kim nereden en iyi görebilirdi olanı biteni, bir yer beğenmedir tutturdu herkes. Ama Rahip, İngilizlerin ilk bakışta çocukları değil de yetişkinleri önde görmesinin daha etkili olacağını söyledi de, Parker, babam ve Casper, yanımıza gelerek çocukları arkaya, adamları öne aldılar. Yalnız Jonathan Harrington bu kuralın dışında kaldı. On yedisindeydi, ama yaşına göre küçük görünüyordu, on dört-on beş yaşlarında gösteriyordu, ne var ki müzisyendi. Öteden beri, dört trampet ve dört borazanlı bir takım kurmayı düşünürdük; Concord'daki Komite, haftalar öncesinden trampet gönderecekti. Bugün yarın diye diye, topu topu bir trampet gelmişti. Willie Diamono'nun annesi götürüp onu

yatağa tıkana kadar Abel Loring trompet çalardı. Nathan Hamble da öyle. Ama Hamble, boğazı şişmiş, hasta yatıyordu ve Abel Loring trompetini evde unutmuştu. Jonathan Crisp'le ben bir koşu getirmesini söylediysek de, o yokken İngilizler gelecek de tüm eğlenceden yoksun kalacak diye kımıldamadı yerinden: Kala kala, tek gerçek müzisyenimiz olarak Jonathan Harrington kaldı. O da tutmuş, düşmanın göremeyeceği yerde parçasını çalmanın anlamsız olduğunu söylüyordu.

Babası da ordaydı, oğlunun bu davranışı hiç hoşuna gitmemişti, yüzünden belliydi bu. Beğenmedi bu fikri. Ama Jonathan öyle üsteledi, öyle keçilik etti ki, boş verdi herkes, o da ön sıranın bir başına balkabağı gibi dikildi.

Yüzümüz doğuya dönüktü; saat sabahın beşini geçiyor olmalıydı, çünkü bir doğuya bir de batıya bakınca, nasıl birinin aydınlanmakta olduğunu ve ötekinin pırıl pırıl yıldızlara karşın simsiyah, kömür gibi bir gök olduğunu görüyordunuz.

Rahip, Jonathan Harrington'a "Eh, Jonathan!" dedi. "Mademki istediğin oldu, bu bekleyişimizi kolaylaştıracak bir şey çal bakalım."

"Ne istersiniz efendim?"

"Old Hundred'e ne dersin?"

"Hay hay efendim," diye sırttı Jonathan. Rahip Old Hundred deyince hepimiz gülümsedik, söylemeseymiş şaşıracakmışız gibi. En sevdiği ilahiydi. Evinde, hısımlarının yüz elli yıl önce Amsterdam'dan getirdiği orijinal notalar vardı –ben de görmüştüm bir kez–, sözde Henry Ainsworht tarafından elle yazılmıştı ve bu şarkıyı söyletmediği tek bir pazar günü yoktu Rahip'in. Şimdi bunu söylüyorduk, gücümüz yettiğince bağırıyorduk, evdekiler bizi duysunlar da moralimizin yerinde olduğunu anlasınlar diye.

"Yahova'ya tüm yeryüzünü göster

Yahova'ya seve seve hizmet et

Onun karşısına neşeyle şarkı söyleyerek gel.

Yahova'yı tanı, O Tanrıdır."

Garip bir şey oldu, bu ilahiye söyledikten sora bir karamsarlık

çöktü üzerimize. Bir kere ben Jonathan Harrington'ı düşünüyordum. Bessie Suderland'le evleneceğini söylüyordu, orada birinci sırada durmuştu, ya bir vurulup gitseydi ne korkunç olurdu... Bessie Suderland'in hali ne olurdu? Düşünecek şey miydi bu benimki de... Çevremdeki adamlara ve çocuklara baktım, yüzleri kül gibiydi, bu tan vakti aydınlığında olduklarından yaşlı görünüyorlardı. Bütün doğu gökleri griydi şimdi; biz de onun bir parçasıydık; gri, alandaki otların üzerine kırağı olarak çökmüştü. Midem bulanıyordu, ama yorgunluktandı, korkudan değil. İngilizler gelmeyecek dedim kendi kendime. Kendimizi aptal yerine mi koymuştuk? Büyükler, burada alanda dikilmiş, ellerinde bin bir çeşit silah, av tüfeği, eski tüfek, fitilli, şişaneli, dahası Ephraim Drahe'in icat edilmiş en iyi silah olduğunu ileri sürdüğü alay bozan tüfeği ellerinde sıra olmuş adamlar ne düşünüyordu acaba?

Sonra babamla Jones Parker bizim sıraya yaklaştılar, herkese tetiklerinin çekik olmaması uyarısını yaptılar. Kaza olsun istemiyorlardı. Babam bana baktı, gülümsedi, bu benim bütün keyfimi yerine getirdi. Tetiğimde sarılı pazen parçasını çektim çıkardım.

Uzaklarda, silahlar patladı. Duyduk. Donmuş kuru dalların birbirine çarpan sesi gibiydi. Herkes gerginleşti; adamlar eğildiler, iki elleriyle yapıştılar silahlarına.

Batıda, gecenin karanlık kuşağı erimişti. Kuşlar her gündeğumundan bir saat önce yaptıkları gibi köy alanının çevresinde ezgilerini söylemeye başladılar. Gökte, yüksekte bir bulut, güneşin ilk ışıklarıyla pembeleşti. Ama doğu, Menotomy yolunun bulunduğu yön daha dumanlıydı, sisle kaplıydı.

Ve sonra... bu beklemenin ağırlaştırdığı uzun gecenin bütün parlak ve sönük tartışmalarından sona, İngilizler geldi ve sabah oldu. Konuşan adamlar seslerini, fısıltıya indirdiler, sonra fısıltılar da kesildi ve uzaklarda, sabah sisinin arasından İngiliz trampetlerinin seslerini duyduk. Önce bir hıştırtıydı, sonra kurumuş bir bataklığın sazları arasında koşan bir çocuğun çıkardığı ses oldu. Sonra elimdeki sopayı tahta kazıktan bahçe duvarına sürterek koşarken çıkardığım ses oldu, nasıl olmuş da nemli ellerimde bir tüfek tutacak kadar büyümüştüm. Korku başladı. Omurgamın

uyuştuğunu sezdim. Yüreğimin çevresinde bir ağı gibi duyduğum onu; kırmızı ceketlilerin giderek artan trampet sesleri korkuma karışıyordu.

Rahip gülümsedi. Jonathan Harrington'a işaret etti eliyle ve Jonathan Harrington bunun üzerine "Haydi kadehleri diki" şarkısını ıslıkla çalmaya başladı. Boston'da ve bütün yurttaki bilmeyen yoktu bu şarkıyı. Ama kimse ağzını açmadı, Rahip bile. Jonathan Harrington tek başına çalmaya devam etti, sonra kırmızı ceketliler kalkmakta olan sisin ortasından uygun adım çıktığında bıraktı çalmayı. Sonra suskun ve koptu kopacak gerilmiş bir ip gibi durduk öyle; tüfeği tutan ellerim acıyordu. Adamların çoğu, silahlarını yarım kaldırdılar ve az eğildiler, biz çocuklar ise birbirimizin yüzüne bakıp dudaklarımızı yalıyor, gülümsemeye çalışıyorduk. Taburumuzun önünde, Jonas Parker, babam, Simon Casper ve Rahip birbirlerine sokuldular.

İngilizler bizi gördüklerinde Buchman'ın ötesindeki yoldaydılar. Önde, at üstünde üç subay vardı. Arkalarında iki bayraktar, bayraklardan biri alay bayrağıydı, diğeri ise İngiliz renklerini taşıyordu. Arkadan, sekiz trampetli bir müfreze yürüyordu. Sonra sıra sıra, tabur tabur kırmızı ceketliler yoldan geriye, sis perdesine kadar uzanıyordu; boyuna çıkıyorlardı sisin içinden, öyle ki sonsuz bir güç, sonsuz sayıda askermiş gibi göründüler. Rüya gibiydi, inanılır şey değildi, bu yüzden döndüm, alanı çevreleyen evlere bakındım, geride bıraktıklarımız, analarımız, kardeşlerimiz, ninelerimiz, dedelerimiz bizim gördüğümüzü görüyor muydu? Bana öyle geliyor ki, evlerimiz sonradan sihirli bir değnekle oluştu, çünkü karanlıkta sağa sola baktığımda, şimdi evlerin bulunduğu yerlerde hiçbir şey gördüğümü hatırlamıyorum. O evler ki ölü ve suskundular, her panjur kapalı ve sürgülüydü, bütün kapılar kapanmış ve arkalarına ağır yükler dayanmıştı, daha önce hiç görmedim böyle ev; en soğuk havada en azgın fırtınada bile görmedim böyle şey.

Kırmızı ceketliler, ne hızlandılar ne de yavaşladılar, alanın kıyısına kadar aynı düzenli hızla yürüdüler yolu, oraya vardıklarında, subaylardan biri kolunu kaldırdı... ve trampetler

durdu, askerler durdu, asker sürüsü yol boyunca, dağılmakta olan sise doğru uzanıyordu. Aşağı yukarı yüz elli adım ötemizdeydiler.

Üç subay atlarının tepesinde durmuş, bizi inceliyorlardı. Sabah havası soğuk, temiz ve keskindi, onların yüzünü ve arkalarındaki kırmızı ceketli askerlerin yüzlerini, uyku tulumlarının siyah kayışını, palaskalarının parlak tokalarını görüyordum. Ceketler ateş kırmızısıydı, ama ince pantolonları yürümekten pislik içindeydi.

Sonra subaylardan biri seslendi onlara, “Süngü tak!” Ve tüm tabur boyunca süngüler parladı sabah güneşinde; süngüler yerlerine geçirildikçe, metalin metale sürtünmesiyle çıkan sesleri duyduk.

Subaylardan biri atını haydadı, dizginlere yapışmış, salına salına sürdü alana, yanımızdan geçti, bir daire çizdi, döndü öteki-lerin yanına geldi. Gülümsüyordu ama alaylıydı gülüşü; sonra babama baktı, babamın yüzü kaya gibi katıydı, katı ve sabah tıraşı olmadığından boz karaydı. Kendi düzgün yanaklarıma dokundum; yanımdaki adamlara yan gözle baktığımda yüzlerindeki sakala şaştım kaldım. Neden bilmiyorum ama şaştım işte.

Sonra başka bir İngiliz subayı –sonradan Binbaşı Pitcairn olduğunu öğrendiğim İngiliz– emirler yağdırdı. “Sağa dön!” sonra “Sol kanattan!” ve “Trampetler arkaya!” diye haykırdı. Trampetçiler kazık gibi dikilmiş sopaları indirdiler kaldırdılar; kırmızı üniformalılar alana dönerek, bunların önlerinden gösterişli gösterişli geçtiler, çark ettiler, bir baştan bir başa yürüdüler. Bir yandan da o üç süvari atlarını dörtnala sürdü, tam bizim karşıımızdan geçtiler, sonra geri dönüp, atlarını bize doğru dizginlediler. Bu arada kırmızı üniformalılar alana yürüdü, ilk bölüm bizim otuz üç kişilik ön cephenin karşısına geldiğinde, bizimle yüz yüze gelecek biçimde çark etti, ikinci bölüm de aynı şeyi yaptı. Sonunda, alanda bir uçtan bir uca kırmızı bir duvar yaptılar, aramızda otuz kırk adım kadar uzaklık vardı. O kadar yakından bile sahici görünüyordular, silahlar sahiciydi, pırıl pırıl süngüleri de sahiciydi... Ansızın anladım ve etrafımdakilerin de anladığına inandım ki, bu bir talim, bir tören ya da bir tartışma olmayacaktı, akla hayale gelmedik bir şey olacaktı.

Rahip tam konuşmaya başlayacaktı sanıyorum, Binbaşı Pitca-

irn atını üzerine sürdü. Rahip yana çekilmek zorunda kaldı. Babam, düşmesin diye tuttu Rahip'i kolundan. Binbaşı Pitcairn, alanda çark ederken hayvanı mahmuzlamış olmalıydı, at tiz bir kişnemeyle şaha kalktı. Rahip konuşuyordu gene, ama ne bir kimse duydu söylediklerini ne bir kimse hatırladı. Kırmızı üniformalılar sırtıyorlardı; beyaz peruklar altında küçük, sıkıntılı yüzler... bize sırtıyorlardı. Binbaşı Pitcairn atında eğildi, haykırdı bize:

“Silahlarınızı bırakın alçak piçler! Dağılın, duyuyor musunuz? Dağılın pis köylü parçaları! Yolları açın, duyuyor musunuz! Kralın otlarını çiğnemeyin!”

Benim hatırladığım kadarıyla bu sözleri söyledi. Ötekiler başka türlü hatırlıyorlar; ama o garip Londra diliyle bağıışı, heyecanlı heyecanlı elini kolunu sallaya sallaya konuşuşu, arka ayaklarıyla, babama ve Rahip'e doğru çifte sallayan atı, gene çalmaya başlayan trampetleri ve güneş ışınlarını yansıtan süngüleri düşünecek olursak, bugün o sözleri hatırlayabildiğimize bile şaşmak gerek.

Gene de, bu noktada her şey yavaş yavaş oluyormuş gibi geldi. Abel Loring koluma yapıştı, kuru kuru “Adam! Adam! Adam!” dedi. Silahını bıraktı, silah yere düştü. “Al onu yerden,” dedim ona; gözüm, Rahip'i arkasına çekip önüne duran babamdaydı. Jonas Parker bize döndü bağırdı:

“Kımıldamayın! Kımıldamayın! Sıkı durun.”

İki sıra halinde duruyorduk daha, kimimizin silahları yere dayalıydı, kimimiz de gevşek gevşek tutuyorduk elimizde.

Binbaşı Pitcairn atını mahmuzladı ve iki sıranın arasından dörtнала geçti. Bir yerde, bizden uzakta bir silah patladı. Bir kırmızı üniformalı tüfeğini kaldırdı. Babama hizaladı ve ateş etti. Babam ellerini göğsünde kavuşturdu, sonra boş bir çuval gibi yığıldı yere, yüzü otlara gömülü uzandı. Ben bağırdım. İki kişiydim. Bir yarım bağıırıyordu, öbür yarım babama baktı ve ağrıyan ellerle tüfeğe yapıştı. Sonra tüm İngiliz cephesi bağıırış çağırış alev ve dumana büründü, bizim dünyamız başımızda parçalandı, kulaklarımızın dibine düşen küçük parçalara bölündü ve bitti; o bağıırış çağırış zalimlerin sevincini haykırıyor gibiydi.

Koştum, ürküyordum, korku içime işlemiştı, hasta etmiştı be-

ni. Herkes de koşuyordu. Çocuklar koşuyordu ve adamlar koşuyordu. Bizim iki sıra yok olmuştu; şimdi herkes, her yönde ve alanın bir ucuna, İngiliz'den uzağa kaçıyordu.

Ayağım takıldı, lağım çukuruna düştüm, kafamı öyle bir çarptım ki, aklım başıma geldi; tırmandım çıktım hendeekten, Samuel Hodley, boynunda açılmış bir delikle karşımda duruyordu, beyaz gömleği üzerine oluk oluk kan boşanıyordu. Birbirimize baktık, sonra düştü hendeğe öldü. Çırpına çırpına kustum, sonra diz çöktüm yere, başımı çevirip alana baktım. İngilizler, yırtık bir duman perdesi arkasından ilerliyorlardı. Onlara karşı çıkacak ya da durduracak bir şey yoktu. Orada burada yere kıvrılmış ölümler dışında tüm halk ordumuz dağılmıştı. Sonuncusu alanın kenarına doğru koşuyordu, yalnız bir kişi, Jonas Parker koşmuyordu. O da, kıpkırmızı kana bulanmış elleriyle göbeğini tutmuş sersem sersem sallanıyordu ortada. İki kırmızı üniformalı asker koştu peşinden. İlk yakalayan çekti süngüsünü tüm gücüyle sapladı Parker'ın sırtına.

“Hayır, hayır!” diye bağırdım, “Tanrım, hayır! Hayır! Olamaz!”

Sonra kırmızı üniformalıların, hendeğin karşı yanından rap rap geldiğini gördüm; tüm dehşet, korku ve nefret duyguları içinde, nasılsa orada kalırsam yakalanacağımı düşündüm. Ölümünden korkmuyordum, esir düşmek ya da kurşun yemekten korkmuyordum, o sivri pırıl pırıl süngünün, Jonas Parker'ın olduğu gibi benim de sırtımı yırtışından ya da ciğerime, yüreğime saplanacağından korkuyordum. Doğrudum, koşmaya başladım, silahıma sımsıkı yapışmış olduğumun farkında değildim. Askerler beni gördü ve önümü kesmek üzere koşmaya başladılar, ama kaçmayı başardım, alanı geçtim; parmaklığın altından sıyrıldım, panjurları inik, karanlık iki evin arasına daldım, bir odun yığınının ardına sığındım, kıvrıldım oraya, kusuyordum, ıkmaktan göğsüm ve omuzlarım acıyordu öğürürken. Sonra evin arkasına, oradan başka bir evin arkasına koştum. Harrington'un et tütsüleme yerine geldim, orada jambonların, butların, pastırmaların altında saklandım. Bir köşeye emekledim, ellerimi yüzüme kapadım, hıçkırdım durdum.

On beş yaşında, insan birtakım masallar uydurabilir ve hiç olmazsa birkaç saniyeliğine inanır uydurduğu masala; böyle bir masala ihtiyacım vardı benim, yoksa aklımı ve duygularımı hepten yitirmek üzereydim; bütün bunların gerçekte olmadığını, hepsinin kendi kafamdan uydurulmuş, hayal edilmiş şeyler olduğunu, gece yarısı hiç uyanmamış olduğumu, babamın ölmüş olmadığını, ötekilerin ölmüş olmadığını söylemeye başladım kendi kendime. Anlıyorsunuz ya, bu masala hiç inanmıyordum; uydurduğumu biliyordum, ama, kendimi toparlamada, bağırمامı ve yüreğimin küt küt atışını durdurmada kullanmak üzere uydurmak zorundaydım böyle bir masalı. Başardım da. Sarsıla sarsıla hıçkırmamı durdurabildim, duvara yaslandım, daha yavaş, ama gene ağlıyordum. Tuttum bu kez, babamın hayatta olduğunu uydurmaya kalktım, ama kafamın içinde epey tartıştıktan sonra irademi kullanıp geliştirmedim hikâyeyi, babamın ölü olduğu gerçeğini kabul ettim sonunda.

Ölmüştü. Bir İngiliz askerinin kurşunuyla vurulmuştu ve bu kurşun onu öldürmediyse Jonas Parker'a sapladıkları süngü gibi bir süngü saplanmıştı babama. Alanda düşen kimse canlı bırakılmamıştı. Biliyordum bunu. Bir yanlış yapmıştık. Akılsız insanlardık. Dar görüşlüydük. Biz köylü adamlardık. Ama her şey bir yana, uygar insanlardık, her şeyin başıydı uygarlık. İngilizlerle tartışacaktık, yapmak istedikleri şeyden vazgeçirecektik onları. Bunu başaracağımıza inanıyorduk. Dünyada görülmuş duyulmuş en makul, en konuşkan insanlardık biz ve ellerimizi havaya kaldırmadan İngilizlerle girişeceğimiz bir tartışmayı kazanabileceğimizi biliyorduk. Neden bizden hiç kimse bir silah patlatmayı aklından geçirmedi? Çünkü işin aslına bakarsanız, biz silahları sevmeyiz, inanmayız silaha. Evet, alanda talim yaptık yapmasına ve haklarımızı ve özgürlüklerimizi savunmak konusunda bir sürü güzel fikrimiz vardı, ama bu, bizim silaha ve öldürmeye karşı tutumumuzu değiştirmedi. O İngiliz Binbaşı Pitcairn kudurmuş atının tepesinden görmüştü ne olduğumuzu, düşüncelerimizi okumuştü. Bizden daha iyi biliyordu her şeyi.

Ve şimdi benim babam ölüydü. Öyle kesindi ki bu gerçek, kurşun bir yorgan gibi örttü beni. Hiç eve gelmeyecekti bir daha. Dün

gece kolunu dolamıştı bana ve hayatımda duymadığım sevgi ve yakınlık duygusunu vermişti; ama bir daha yapamayacaktı bunu. Tıpkı Samuel Hodley gibi kan boşanıyordu içinden; bir insanda ne kadar kan olduğunu düşünmeye başladım, bir adamdan bunca kan çıkacağına, görmeden hiç inanmaz insan.. Sonra, annemi düşünmeye başladım. Acaba annem, ninem ve Levi üst kat pencerelerinden, olanları seyretmişler miydi diye sordum kendi kendime; olanları görünce nasıl olmuşlardı kim bilir. Dünyanın en derin kuyusunu kazıp, adını elem koyun; o vakit benim duygularıma bir yer bulmuş olurdunuz. Orada oturdum, ağladım. Küçükluğümden beri böylesine çok ağlamamıştım; çünkü bizim köy gibi bir köyde çocuklar ağlamayı erken bırakır.

“Tanrım acı bana,” dedim kendi kendime. “Aklımı oynatıyorum, az sonra, altmışında, beş yaşındaki çocuğun beynini taşıyan Concord’lu Halfwit Jephthah’dan beter olacağım, şimdi sesler duyuyorum. İnce, çatlak bir feryat duydum: Adam! Adam Cooper... Buralarda mısın? Hayatta mısın?” Tütsülüğün kapısını açtım, bahçenin karşı yakasında kardeşim Levi duruyordu.

“Levi,” diye fısıldadım.

Ürkek bir tavşan gibi sıçradı, etrafına bakmadı.

“Levi! Buradayım, tütsülükte!”

Sonra açık kapı önünde beni gördü, koştu, hıçkırık hıçkırık kollarıma attı kendini, yeryüzünde kalmış tek canlıymışım gibi sınıksız asıldı bana. Şimdi yüreği parçalanacakmışçasına ağlıyordu ve bu benim içimdeki gözyaşlarımı kuruttu. Eğer zor bir durumda iki kardeş varsa ve biri ağlamaya başlarsa, öteki kendini tutarmış meğer. Ben de öyle yaptım, onu tütsülüğe çektim, kapıyı kapadım.

“Ne yapıyorsun buralarda?” dedim.

“Seni arıyorum.”

“Peki, seni kim gönderdi beni aramaya?”

“Ninem gönderdi. Adam, babam öldü.”

“Nereden biliyorsun?”

“Ölüsünü gördüm,” dedi hıçkırık hıçkırık Levi.

“Göğsünde iki mermi deliği vardı. Onu vurdular Adam. Bu al-

ak kırmızı üniformalı mikroplar vurup öldürdüler onu. O benim babam. Öldürdüler onu Adam.”

Zangır zangır titriyordu. Sakinleşince ve düzgün ağlamaya başlayınca sarstım onu. Sonra  fkelenmediğimi göstermek için, babamın bana yaptığı gibi kolumu boynuna doladım, sıktım onu.

“Babamı nerede gördün?” diye sordum.

“Orada, alanda. Ninemle annem oraya koştular, ben de onlarla gittim. Kırmızı  niformalılar bize engel olmaya kalktılar önce. Ama ninem öyle vahşi ve korkunçtu ki, bıraktılar ninemi, babamın yattığı yere diz üstü düştü.  lmesin diye yalvardı ona, çünkü beş oğuldan tek o kalmıştı,  lmemeliydin dedi babama. Ama annem bana yapıştı, tuttu beni ve babama baktı, yalnız bağırıyor, bağırıp susuyordu, küçük bir kız gibi... Oh, korkunçtu, korkunçtu Adam! Her şeyden daha korkunçtu Adam, bilemezsin. Sonra bir kırmızı üniformalı asker geldi, anneme bir şeyler söyledi, yardım edebilir miyim falan gibi... –Ne söylediğini kesin bilmiyorum, çünkü onların konuşmasını doğru dürüst anlayamıyor insan– ve ninem ayağa kalktı, bir tükürdü askerin yüzüne, sonra şimdiye kadar ağzından duymadığım bir şeyler söyledi ona. Simmons teyzeyle kardeşi de oradaydılar, dördü, babamı kaldırdılar, eve taşıdılar. Alan baştan başa  l  insanlarla, ağlaşıp bağrışan kadınlarla doluydu, kırmızı üniformalı askerler her yanı sarmıştı.”

“Başka kimler ölmüştü?” diye fısıldadım.

“Hepsini bilmiyorum... bakmadım, birkaçı alanın öte yakasındaydı, lağım çukurunda iki adam yatıyordu. Bunlardan biri Jonas Parker’dı. Caleb Harrington da öldü. Sonra Jonathan Harrington’u kendi kanı içinde sürünürken gördüm, kan altından akıp gidiyordu, birkaç kadın kaldırmaya çalışıyordu onu, o ise ağlıyordu. Issac Muzzy, babamla yan yana yatıyordu.  lm şt . Her yanı s ng lenmişti, ayrıca kafasını paralamışlardı.”

Gene zangır zangır titremeye başladı Levi. Biraz sarıldım ona, sakinleştirdim.

“Babamı öldürdüler,” dedi. “Babam  ld , Adam! Biliyor muydun bunu?”

“Biliyorum,” dedim yumuşak yumuşak. “Ama hiç acı duymadı. Ben gördüm nasıl vurduklarını, hiç acıtmadı.”

“Ölmek acı verir.”

“Hayır, vermez.”

“Nereden biliyorsun?”

“Biliyorum, biliyorum,” dedim. “Bırak titremeyi, her şey düzelecek.”

“Ben hiçbir vakit düzelmeyeceğim. Babam öldü.”

“Eee, insanlar ölür, insanlar ölür. Sanıyor musun ki babam İngilizlere karşı koymaya gittiği vakit öleceğini hesaba katmamıştı.”

“Öyleyse niye gitti?”

“Gitmek zorundaydı,” dedim ona. “Gitmek zorundaydı.”

“Sen neden öldürmedin İngilizleri?”

İşte sordu sonunda. Sonra bir başkası, sonra bir öteki... Hep soracaklardı. Neden hiçbirimiz, bir tekimiz, bir tek kurşun, gücümüzü, yürekliliğimizi ya da buna benzer bir şeyimizi göstermeye tek kurşun sıkmamıştık da kaçmıştık. Karanlıkta, içimden geçenleri duymuş olmalıydı.

“Onu demek istemedim Adam!” dedi.

“Bu babamı yaşatmazdı ki,” diye mırıldandım. “Babamız öldü. Şimdi ne yapacağımızı düşünmeliyiz.”

“Göğsünde iki delik vardı,” dedi Levi.

“Ninem sana ne dedi?”

“Yemek masasının üstüne uzattılar onu. Simmons teyze yıkamaya başladı. Yüzü kirliydi ve kanlıydı. Ama annem, orada öyle durdu. Moses Cooper, Moses Cooper... dedi yalnız.”

“Bu konuyu bırak şimdi. Düşünüp durma.”

“Öldü o.”

“Ninem benim için ne söyledi? Eve gelebilir miyim?”

“Eve gelemezsin. Her taraf kırmızı üniformalı dolu. Karanlık olana kadar Kuzen Simmons’un evinin arkasındaki ağaçlıkta saklansın dedi. Sonra biz seni evde saklarız.”

Evet, benim düşüncem de buydu. Evde saklanacağım, odunlukta saklanacağım ve bir gün gelir de gün ışığına çıkarsam, gene saklanacağım.

“Olur mu Adam?”

“Beni merak etmesinler, söyle. Ben kendimi kollarım.”

“Kaçmazsın değil mi Adam?” dedi yalvarır sesiyle. “Kaçıp da beni yapayalnız bırakmazsın, değil mi?”

“Elbette kaçmam.”

Karanlıkta sessiz oturduk birkaç dakika. Levi bana sokuldu, yüzünü ceketime bastırdı. Küçük ve çaresiz hissetti kendini. Ben de tüm kavgalarımızdan ötürü, birbirimize söylediğimiz kötü sözlerden ötürü suçluluk duydum ve bundan sonra, onu babasıymışım gibi koruyacağımı söyledim kendi kendime.

“Şimdi eve gitsen iyi olur,” dedim ona. “Evdekilerin üzüntüsü yeter de artar, bir de bize ne oldu diye meraklanmasınlar.”

“Ne söyleyeceğim onlara?”

“Sonra, güvende olduğum vakit geleceğim. Başımın çaresine bakarım, merak edecek bir şey yok.”

Ama Levi tütsülüğün kapısından çıkar çıkmaz yalnızdım gene; korkuyordum; benimle korkumun ve acımın arasına kimse giremezdi.

Birkaç dakika kestirmiş olmalıydım; bazı seslerle uyandım. Sürüne sürüne tütsülüğün kapısına yaklaştım, kapı aralığındaki ince çatlağa gözümü dayadım; tam orada, üç dört adım ötede güneşin altında dikilmiş iki üniformalı duruyordu; gözlerini bana dikmişlerdi; ya da bana öyle geliyordu.

“Örneğin şu kulübe, Çavuş!” dedi biri. “Kaz dolması gibi Yankee dolu olabilir içi de, bizim aklımıza gelmez.”

“Bak iyi bir noktaya parmak bastın, Blythe, doğru söyledin.”

“Ya da şuradaki odun yığını.”

“Olmayacak iş değil, olabilir.”

“Ne şeytandır onlar, ne şeytandır.”

“Güvenilmez.”

“Karıma güvenirim de onlara güvenmem valla.”

“İyi tanırım bunları Blythe. Kurnaz. Kadın gibi kurnaz. Bizler, Kralın önünde ettikleri kutsal yemine bağlı kalarak görevlerini yapmaktan başka amacı olmayan iki dürüst insan burada durmuş

iki çift söz ederken, şuradaki evin çatı penceresinden birinin bizi gebertmeyeceğini kim garanti eder?”

“Şeytanlar!”

“Böyledirler demiyorum. Böyle bir şey olabilir diyorum.”

“Öyleyse ne duruyoruz Çavuş, neden hemen şu pislik yuvasını yakıp yerle bir etmiyoruz?”

“Buna karar vermek ne bana düşer, ne de sana Blythe. Bu, baştakilerin bileceği iş.”

Üçüncü bir kırmızı üniformalı geldi yanlarına, “Yüzbaşı alanda tabur olmamızı söyledi çavuş! Yürüyoruz.”

“Yürüyoruz.”

“Yüzbaşı da öyle söyledi çavuş, yürüyoruz.”

“Gözümüzü kırpmadan?”

“İşte bu olmaz, kim duyarsa da duysun. Bu kasabada tüm alayı yatıracak kuş tüyü yatak ve yastık vardır.”

“Ben yalnız emri iletiyorum, çavuş!”

Üçü yürüdüler, benim görüş alanımdan çıktılar, sonra borazan sesleri, trampet sesleri duydum. Tüm kırmızı üniformalılar mı gi-di-yordu, yoksa, yalnız onların alayı gidecekti de, bir alay köyü beklemeye ve arama tarama yapmaya mı kalkacaktı belli değildi. Ama kapıyı birkaç parmak araladığımda, görebildiğim kadarıyla etraf bomboştu ve tütsülükte tuzağa düşmekten kurtulacağım bir fırsattı bu.

Babam öldüğüne göre korkumun azalmış olacağını sanırsınız; ama böyle olmadı. Bildiğim tek şey varsa, o da yalnız olduğumdu. Benden başka kim beni koruyabilirdi, kim yol gösterebilirdi bana? Köyü yakmaktan konuşurlarken kendimi bir an kulübede kısıtılmış, piliç gibi kızarıyor gördüm. Buradan çıkmaktan, bir daha hiç kırmızı üniformalı görmeyeceğim bir yere gitmekten başka bir şey istemiyordum. .

İşte etrafta kimse de olmadığına göre, kapıdan sıyrıldım. Silahımı elimde sımsıkı tutuyordum hâlâ, arka bahçeyi koştum, evin bahçesini geçtim, bir bayırdan sonra, orda bir çalı çırpı yığına daldım. Değil arkaya bakmak, yana bile çeviremiyordum başımı, tek amacım altına gizlenecek bir çalı yığını bulmaktı. Ağaçların alt

dalları ve küçük çalılar yapraklanmamıştı daha, mevsim erkendi. Ağaç gövdeleri yalnız otuz adım ötemdeydi. Ama ağaçlardan sonra, bir taş duvar geliyordu, taş duvarın arkası tam saklanmalıkta, gerektiğinde rahat rahat kaçacak otlar da vardı.

Ama çalılara çarpar çarpmaz, neredeyse iki kırmızı üniformalıyla karşılaşacaktım, taş duvar boyunca yürüyorlardı. Beni görünce biri dur diye bağırdı, öteki tüfeği indirip tetiği çekti. Yirmi adımdan fazla değildi aramız, silahı patlasaydı beni vurması işten değildi; ama bir kuru gürültü yapmaktan başka işe yaramadı, mermi yatağına düşmemişti. O duvarın üzerinden kanatlanmış gibi uçtum. Bir otlığa varsaydım, beni yakalayacaklardan korkmazdım. Uzun bacaklıyım ve birçok koşuda birincilik almışlığım vardı: Kırmızı üniformalıların ise her şeyden önce giysileri, koca tüfekleri ayak bağıydı; bir de sırtlarında yükleri vardı. Bacaklarımı açtım ve arkamdan şeytan kovalıyormuşçasına koşmaya başladım açıklıkta –Gerçekten öyleymiş gibi geldi de–. Otlığın karşı yanını çevreleyen duvarla aramda çeyrek mil uzaklık kalıncaya dek, son hızla koştum. Orada soluk soluğa, bitkin, beni çelik bir mengene gibi saran iki kolun arasına düştüm.

Çırpındım, kıvrıldım, büküldüm, bildiğim her yolu denedim o mendeneden sıyrılmak için; sonunda kulağımda çınlayan bir ses aklımı başıma getirdi:

“Yavaş, yavaş, sakın ol delikanlı. Benden sana zarar gelmez. Yalnız heyecanlanıp o elindeki av tüfeğini yüzümde patlatmayasın istiyorum. Heyecan tehlikelidir. Heyecandan ölmemiş olmasalardı, pek çok insan hayatta olacaktı bugün. Şimdi bana iyi bak; adım ‘Salomon Chandler, Lincoln Town’danım. Seni böyle uçan bir geyik gibi koşarken görmek için, kır bayır aştım da geldim. Ama ellerinden kurtulduğun iki kırmızı üniformalı orada dikilmiş duruyor. Bu otlığı geçip bizi yakalamalarına çok var daha. Bir bak da gör ve sakın ol.”

Rahatladım, o da beni bıraktı ve elbette otlığın öte yanında kırmızı üniformalılar durmuş bakıyorlardı, ama arkamdan gelmeye davrandıkları yoktu.

“Akıllarına eser de gelirlerse,” dedi Salomon Chandler, “Ar-

kamızı mı döneceğiz onlara? Yoksa aklımızı başımıza toplayıp soğukkanlı mı davranacağız? İkiye ikiye hem, onlardan üstünüz, oğul. Hem değil mi ki silahımız var, onlardan aşağı değiliz hiç olmazsa.”

Şimdi öyle bakıyordum ona. Uzun boyluydu, benden bir baş boyu uzun, kolu bacağı da uzundu ve aklıktan ölmek üzere bir karga gibi bir deri bir kemikti. Zayıftı, zayıftı ama güçsüz değildi; beni kavramasından anladım bunu. Yüzü uzundu. Uzun karga burunlu, çıkık çeneliydi, iki soluk mavi göz, çukurlarına iyice gömülmüştü. Gülümsediğinde, bir ağız dolusu kırık sarı, seyrek diş görünüyordu. Bir omzunda azık torbası, bir omzunda boynuzdan yapılmış barutluk, bir torba saçma ve bir su şişesi asılıydı. Boyunca uzun bir tüfeği vardı. Saçları kar beyazıydı ve ömrümde gördüğüm en çilli, belki de çirkin adamdı.

“Siz onları bilmezsiniz,” dedim soluk soluğa. Yüreğim yerinde zıplıyordu daha; “Orada yaptıklarını bilmiyorsunuz! Biz alanda duruyorduk, üstümüze ateş ettiler! Köpekler gibi vurdular bizi! Benim babamı öldürdüler!”

“Allah kahretsin! Yahova çarpsın onları! Bunu yaptılar ha? Senin babanı öldürdüler, senin kanını?”

Başımı salladım ve kendimi kaybettim birden, gözyaşlarına boğuldum. Ellerimi yüzüme kapadım ve çocuk gibi ağlamaya başladım. Kendimden utanıyordum ve acı içindeydim ama ağlamamı durdurmak gelmiyordu elimden.

“Hay şöyle,” dedi Salomon Chandler. “Bırak gözyaşlarını aksın. Yazgıyı yok saymak doğru değil. Acını dışarı atıncaya dek ağla oğlum. Tanrı biliyor ağlamakta haklı olduğunu. Benden utanma. Altı çocuğum, on dokuz torunum var benim. Hepsini de babanın seni sevdiği gibi seviyorum. Toprağı bol olsun.”

Bunları duyunca sustum. Ona minnettardım; sözleri her ne kadar yabancı olsa da, yatıştırdı beni. Hayatın devam edeceğini, babamın ölümünün ve köyümüzde olup bitenlerin dünyanın sonu demek olmadığını ilk kez şimdi anlamıştım sanki. Duvarın karşısına baktım, iki İngiliz askeri kaybolmuştu. Salomon Chandler adımı sordu.

“Adam Cooper.”

“Adam Cooper. Peki Adam, oğlum, hadi gel biraz yürüyelim, kırmızı üniformalılarla bir mil açalım aramızı, sonra sen bana orada olanları anlatırsın.” Yeleğinin cebine uzattı elini, gümüş bir saat çıkardı. “Dokuzu on iki geçiyor,” dedi, “Ve sen gençliğini yitirdin, erkek oldun birkaç saatin içinde, Adam Cooper! Oh ne acı! Ne acı!”

“Keşke erkek olduğum doğru olsa,” dedim acı acı.

“Zamana bırak, Adam, zamana bırak.”

Sonra uzun sert adımlarla yürümeye başladı; adımlarımı uydurmak için koşuyordum neredeyse. Batıya doğru gidiyorduk ve hemen hemen bir mil, Concord caddesi doğusuna yürüdük. Sonra güneye döndük, ormana daldık, bir tepeceği tırmandık ve küçük, kutu gibi, dört yanı ağaç ve dallarla çevrili çimenlik bir yere geldik. Ben kendimi, köyün yanını yöresini iyi bilir sanırdım, ama Salomon Chandler her yeri, çiti çitine, çayırı çayırına, korusu korusuna benden iyi biliyormuş. O kuytuya varır varmaz karnımın aç olup olmadığını sordu; başımı salladım, azık torbasını açtı, bir kızarmış tavuk, bir parça jambon, ekmek ve meyveli kek çıkardı. Yere bir bez serdi, yiyecekleri dizdi üstüne. Yemekten çekinmeye-yim diye kesti hepsini, sonra da, “ye,” diye üsteledi.

Bunca aç olmaya hakkım yok gibi geldi bana. Bütün olanlardan, bütün gördüklerimden sonra yemenin günah olacağını düşündüm; ama bir lokma aldıktan sonra aç kurt gibi daldım yiyeceklerle. Belki de açlığım, içinde bulunduğum durumdan kaynaklanıyordu ama, yiyecekler ömrümde bilmediğim tattaydı. Bir o, bir ben derken tavuğu da, jambonu da, keki de temizledik, üstüne de bir güzel su içtik şişelerimizden, yalnız ekmeğin birazı kaldı ve Salomon Chandler bunu aldı, özenle yerleştirdi azık torbasına. Sonra oturdu.

“Şimdi, Adam, azıcık daha iyi olduğunu kabul et.”

Başımı salladım.

“Hayat güçlüdür Adam! Öyle olmasaydı, ne sen, ne ben burada oturuyor olacaktık. Çok korkunç bir olay yaşadın, iş başkalarına haksız ve canavarca davranmaya gelince, insanlar akıllıdır; senin bu yaşadığın ilk kez başa gelen bir şey değil, sonuncu da ol-

mayacak. Ama hayat öyle bir şey ki, öyle kendine özgü bir şey var ki hayatta, gücünü kabul ettiriyor, işte bu, öğrenilmesi çok önemli bir şey. Çok önemli.”

“Babam öldü. Böyle konuşmak onu geri getirecek değil.”

“Getirmeyecek Adam, buna kuşkun olmasın. Onu hiçbir şey geri getirmeyecek. Biliyorsun oğul, senin gibi genç bir delikanlının kendine yakın birisinin ölümünü görmesi büyük bir acı, evet. Ama orada alanda yatan sen olsaydın da baban burada pek avunamazdı, ben avutamazdım onu. Doğal olan ihtiyarların gitmesi gençlerin yaşaması ve hayatın tadını tatmasıdır. Baban çok erken gitti ama... hey gidi yavrucak... Hayat dediğin ne ki? Bir gün; uzun, çok uzun bir gün, o kadar. Ben altmış bir yaşındayım, daha dün senin yaşında bir delikanlıydım sanki; dünyayı görmeye Boston kentinden gemiye bindiğimde birden bir yaş büyüdüm. Sonra döndüm, evlendim, çoluğa çocuğa karıştım; oradan hadi bakalım Fransız savaşına. Hepsi bir an içinde oldu sanki. Büyük Tanrı Yahova, sonsuzdur, zamana sığmaz, öyledir ve her vakit de öyle olacaktır... Ama sen ben, delikanlı, bizim yapabileceklerimiz çok az, bunu da elimizden geldiğince iyi yapmaya çalışırız, işte bizim için, senin iyi baban için söylenebilecek söz bu kadardır, ruhu şad olsun. Şimdi, ben yeterince konuştum. Burada oturup seni sağır, kör, sersem edene dek konuşabilirim. Ama senin benimle konuşmanı istiyorum. Bana, noktasına virgülüne kadar, ötede neler olduğunu ve nasıl olduğunu, nasıl başladığını ve olayların nasıl geliştiğini anlatmanı istiyorum.”

Karşı konacak gibi değildi bu ihtiyar, bu Salomon Chandler. Hiç sesini yükseltmiyordu ve söylediği her sözde bir özür dileme izi vardı; bir de baktım, bir önceki gecenin bütün ayrıntılarını anlatıyorum ona. Atlının bize kafa tutmaya gelişi, alanda toplanışımız, İngilizlerin gelişi... Ne eksik yanını bıraktım, ne de olayları telleyip pullayıp kendimizi kahraman gibi göstermeye çalıştım. Benim gördüğüm kadarıyla, bizim taraftan tek bir tüfeğin patlamadığını söyledim ona. Ne korkak adamlar olduğumuzu ve şeytan kovalıyormuş gibi nasıl kaçtığımızı anlattım.

Sözümü bitirince bir süre suskun durdu öyle. Söylediklerim

üzerine düşündüğü belliydi. Bu arada cebinden eski bir siyah pipoya, gene öyle siyah bir parça sıkıştırılmış tütün çıkarmıştı. Düşünceli düşünceli kazıdı tütünü, doldurdu pipoyu. Pipoyu yakmak için alev çıkaracak mı diye düşünüyordum; ama bir iki nefes çektikten sonra, yakılmamış ve içilmemiş pipoyu cebine koydu gene.

“Yüreksizdiniz ha, Adam?” diye sordu sonunda.

“Evet, yüreksiz.”

“Öyle mi? Bana kalırsa delikanlı, ne korkaklık nasılmış biliyorsun, ne de yüreklilik. Bir silahı ateşleyip adam öldürmek için yürekli olmak yetmez, kafana koyacaksın öldürmeyi. Dürüst adama zor gelir böyle bir karar vermek. Ama göreceğiz bakalım.” Kalktı, uzun tüfeğini aldı eline. “Gel bakalım, Adam! Benimle aynı ata oynamaya razıysan elbette.”

“Eve gidemem şimdi.”

“Eh, haydi öyleyse.”

“Nereye?”

“Vakti var oğul, vakti var, göreceksin. Mill Brook kavşağı nerede biliyor musun?”

“Evet, biliyorum orayı.”

“İşte oranın güneyinde bir otlak var. Orada birkaç sağlam Middlesex delikanlısı bulacağımızı sanıyorum. Gideceğimiz yol uzun yol, ama başlanan iş kolay bitmez.”

Yola koyulduk gene. Salomon Chandler daha ağır yürüyordu şimdi; çayırları geçtik, taş duvarlar atladık, dal kırıklarına basa basa yürüdük, yürüdük ama gene de Concord yolu yönünde yürüyorduk az çok. Kuzeyimizden, trampet sesleri, acı acı öten bozazan sesleri geliyordu. Önceleri ölgündü, ama giderek netleşti sesler, ansızın korkuya kapıldığımızda Chandler’ın eli omzuma uzandı, sakinleştim.

“Sakin ol, sakın ol, oğlum,” dedi. “Onların müziği hiçbir vakit yaşayan bir ruhu incitmemiştir; tıpkı sevdalınla yürüyormuşsun gibi rahat rahat, sallana sallana yürümeye karar ver bakalım. Bir sevdalın varsa elbet. Var mı?”

Başımı salladım.

“Adını söyle bana.”

“Ruth Simmons,” diye fısıldadım.

“Şu bizim Joseph Simmons’un kızı olacak, şu demirci Simmons. Doğru muyum?”

“Evet efendim.”

“Bak şu Tanrının işine. Biliyor musun, Adam, onu son gördüğümde şu kadarcıktı. Ne biçim sevdalısınız siz, nişanlı mısınız?”

“Nişanlanacak yaşta değilim.”

“Ağzından yel alsın! Kaç yaşındasın oğlum?”

“On beş,” diye cevap verdim.

“On beş. Bak benim zamanımda, nişanlanmak için bu yaş hiç de erken sayılmazdı, bırak nişanlanmayı, evlenmek için bile erken sayılmazdı, ama şimdiki zamanda akıllandı insanlar, bir erkeğin evlenmesi için şu gerek, bu gerek diyorlar. Ben, on yedi yaşında evlendim, hiç de pişman olmadım, hem de hiç. Hem sen iri yarı bir delikanlısın. Bir bakışta en azından on yedi verirdim sana.”

“Johnny Harrington on yedisindeydi, alanda öldürdüler onu.”

“Çıkar bunları aklından şimdi, Adam,” dedi okşayan bir sesle. “Ölüleri üzme, bırak rahat yatsınlar.”

Bir tepenin doruğuna varmıştık; oradan baktığımızda, yarım mil kuzeyimizde, önümüzde anayol gördük. Salomon Chandler, eli omuzumda, durdu orada ve uzun kırmızı üniformalı sırayı gösterdi parmağıyla, gözümüze görüldüğü kadarıyla baştan sona gezdirdi parmağını. Bu uzaklıktan oyuncak askerler gibi görünüyorlardı, küçük, zararsız ve kişiliksiz.

“İyi bak onlara, uzun uzun bak Adam. Korktuğun bir şeye bakmak iyidir. Uzun uzun soğukkanlılıkla bak şu çizgiye, içinin rahatladığını göreceksin.”

Dediği gibi yaptım ve içimdeki korku yavaş yavaş söndü; yüreğim daha yavaş vurmaya başladı ve korkunç, bilinçsiz korku yitti birden. İçimde bunlar oladursun, Salomon Chandler, konuşmasını sürdürüyordu. Bu kırmızı üniformalıların yarım mil ötesinde, açıklıkta değil de anamın mutfağında oturuyorduk sanki; öylesine rahat, öylesine konuşkandı.

“İncele onları Adam!” dedi. “Aptallıklarını ve bilgisizliklerini

gör. Bize büyük kinleri var, bize taşralı diyorlar, kaba diyorlar bizim için. Ama on tanesinden bir tanesi bile okuma yazma bilmez bunların. Yarıdan çoğu hükümlü, canı ve ayaktakımı, hapiste geçirecekleri günleri majestelerine hizmetle geçiriyorlar. Geri kalanlar zavallı, cahil şeytanlar, kafaları kadar batıl, kafaları gibi bulutlu bir dinleri var. İnsanlar makine yerine kullanılıyor. Kendilerine ne söylenirse onu yapıyorlar; ne yapacaklarını söyleyen yoksa, hayatları sönüp gidiyor.”

“Nereye yürüyorlar?”

“Kuşkusuz Concord’a. Değil mi ki duydular orada biraz barut ve mermi sakladığımızı. Ama kolay değil oraya gitmek... Her birinde bir Brown Bess, on beş libre, on para etmez nizam tüfeği... Sana bir şey söyleyeyim mi? Onların o tüfeklerinde ne gez vardı, ne arpacık. Süngü takmak için fena sayılmaz ve köy alanındaki gibi karşınıza dikilirse öldürür de, ama tek atış, hiç rastlamaz sana. Mereti nasıl nişanlayacaklarını bilmiyorlar. Katır gibi atıyor attı mı, ama kurşun ancak yüz adım gider, sırtlarındaki yük desen, yirmi kilodan fazla. İki-üç kilo da mermi ve su, üstlerindeki ağır üniforma, dizlikler ve o gülünç şapkalarının altındaki perukalar... Evet evet, gidişleri olur ama, gelişleri olmaz bu durumda.”

“Onları durdurmaya davranmayacak mıyız öyleyse?”

“Yok yok Adam, hayır, davranmayacağız. Senin köyünde olanlar korkunç olaylar ne yazık ki, ama onları durdurmaya çabalamayacağız biz. Bırak yürüsünler. Concord’da saklanacakları saklayacak akıllı çocuklar var. Ve eğer oradan geçmeyi isterse gönülleri, North Bridge’de de akıllı çocuklar var. Her şeyin zamanı var, haydi yürüyelim bakalım.”

Gene başladık yürümeye, ihtiyar, yirmi mil ötede kırmızı üniformalılar yokmuşçasına, bir taş atımı ötedeki binlerce insan onlar değilmiş gibi rahat ve kaygısız yürüyordu; bunun beni etkilediğini de söylemeliyim. Ruh halim değişiyordu, belliydi. Tüm bedenim ve her düşüncem babam için duyduğum sonsuz acıyla sırılsıklamken, o acı kalktı, göbeğimde sımsıkı bir düğüm oldu oturdu kaskatı. Şimdi başıma ne gelirse gelsin, katlanacakmışım

gibi geliyordu bana; ihtiyar da bendeki değişmeyi anlamış görünüyordu, onaylar gibi başını salladı sonra:

“Bizim ırkımız köklüdür Adam, katlanılmayacak hiçbir korku, giderilmeyecek hiçbir korku yoktur. Kendini onunla bir ayar tut, balon gibi söner. Biz bu yolda gittik yıllar yılı. Diyeceksin ki, nasıl oluyor da Salomon Chandler İngilizleri böyle yakından tanıyor? Eh, tüm Fransız savaşı boyunca onlarla omuz omuza idim da ondan. Onların içini dışını bilirim inan olsun. Bana ne diyorlardı biliyor musun delikanlı?”

“Bize pis Yankee diyorlar.”

“O yeni çıktı. O vakitler bize İskoçya’da derebeyi uşağı anlamında kullanılan Gillie derlerdi. Hey, sen, canı çıkası, kalın kafalı Gillie, Allahın belası! Hakir gözlerle bize tepeden bakan subayların en kibarları böyle çağırırdı bizi. Centilmen gözüyle bakmazlardı bize. Daha bir sanatlı konuşma yolları da vardı bizimle! İçlerinde biri vardı, subay mıydı neydi, havanın nasıl olacağını sordu bana. Yahova’nın izniyle iyi olacak dedim ben de. O da bana siz Gillieler ne Allahın cezasısınız, Yahudi misiniz nesiniz? Adlarınız Yahudi adı, sonra her sözün başında Yahova şu, Yahova bu deyip duruyorsunuz!”

“Siz buna ne cevap verdiniz peki?” diye sordum ben.

“Doğrusu Adam; öyle hazırcevap değildim ben. İnsan söyleyeceğini söylemeden düşünmeli biraz; ben de baktım bu kırmızı üniformalıya baştan ayağa, aşağıdan yukarıya baktım, baktım da, pek nazikçe, pek sakın dedim ki ona, şu anda senin boynunu uçurmayışımı, o iyi Tanrı Yahova’ya borçlusun sen dedim. Gözümden de anladı, içimden boynunu uçurmayı geçirdiğimi.”

“Sana işkence yaptı mı bu yüzden Salomon?”

“Hayır, hayır. Anadan doğma centilmen kesildi karşımda.”

Bir yola gelmiştik; Lincoln kasabasından, Concord caddesine, kuzeye ve güneye doğru uzuyordu bu yol. Daha geçen güz, babamla buraya gelip, şafak vakti avlandığımız saatleri hatırladım; bu yolun güneyinde iki şişman tavşan vurmuştum. Lincoln’daki Kuzen Joshua Dover’in evine kendimizi dar attığımızda soğuktan donmak üzereydik. Tereyağı ve şekerle çırpılmış sıcak romu o gece, orada içtimdi ilk kez.

Bundan bir gün önce, babam deyince dayak sopası, kin ve acı sözlerden başka şey aklıma gelmezken, şimdi bunca iyi şeyler bulmam ve kötü şeylerin gerçekten öyle kötü olmadıklarını düşünmem garipti.

Kimi vakit Lincoln yolu, kimi vakit Indian Trace diye anılan bu yola bugün çıktığımızda, güney yönünden gelmekte olan dokuz adam gördük. Hepsi de silahlıydı; orada, yolda bekledik onları. Kimisini görmüşlüğüm vardı, ama ikisini tanıyordum: biri Kuzen Jashua Dover, biri de on dokuz yaşındaki oğlu Mattathias'dı. Beni görünce gülümsediler, ama hemen, acı ve üzücü bir olay geçtiğini anladılar yüzümden. Şükran Günü yemeğimizi genellikle Dover'lar ve Simmons'larla, annemin kardeşi Simon Hatch'ın ailesiyle yerdik. Bu yüzden iyi tanırdım Dover'leri. Mattathias, av tüfeğini kullandığım ilk gün beni karşısına almış, nasıl doldurulacağını ve nasıl ağız tozu koyacağımı öğretmişti: İri yarı lapacı bir çocuktuk, tıpkı babası gibi. Babası vaizlik okuluna gitmişti ve sonradan büyük babasının dükkânının ve un değirmeni-nin başına geçmek üzere bırakmıştı okulu; gene de Middlesex bölgesinde en iyi İbranice bilen kişi olarak tanınır, bu ününü yitirmemek için bir öğrenci gibi çalışırdı hâlâ. Tüm Yeni İngiltere'deki rahiplerle yazıştığını ve karışık bir metni yorumlamada danışılacak tek adam olduğunu ve hatta Yahudilerin elindeki eski yorumlarla, kendi yorumlarını karşılaştırmak için kolonilere birkaç gezi bile yaptığını duymuştum babamdan.

Yüzümdeki anlamı görünce, doğru bana yaklaştı, kollarımdan tuttu beni; bu arada Salomon Chandler hangi koşullar altında karşılaştığımızı ve neler olduğuna ilişkin bazı şeyleri anlatıyordu.

"Baban?" diye sordu Kuzen Dover.

"Onu vurup öldürdüler." Ağlamadım şimdi, ağlamayı geride bırakmıştım. Soğuk ve karamsardım, ama gene, buradan sonra ne yaparsam, öyle istediğimden yapacağımı hissediyordum, heyecanlarına dizgin vuramayan bir çocuk olmayacaktım artık.

"Olan biteni bir bir anlat onlara Adam!" dedi Salomon Chandler.

Ve hikâyeyi yeniden anlattım, ama kısaltarak, daha katı, daha

canlıydım olanları söylerken. Öfkeliydim şimdi. Yavaş gelişti bu içimdeki öfke ve ta bir vakit sonra anladım doğduğunu, büyüdüğünü ve mayalandığını öfkenin.

Bitirdiğimde, keder gibi ağır bir sessizlik çöktü, Kuzen Dover'in omzuma dolanmış kolunun basıncından başka tek bir hareket, tek bir kıymıltı yoktu... Bu güzel köy yolunda suskunluk egemendi; arılar vız vız çalışıyor, kuşlar cıvıldıyor ve batı rüzgârı göğüs geçiriyordu yalnız; uzaklardan, çok uzaklardan İngiliz trampetlerinin baygın, sönük sesi geliyordu.

Dinlediler söylediklerimi, sindirdiler, sonra benliklerini kattılar, dehşetlerini, kinlerini, öfkelerini ve eğilmezliklerini birleştirdiler. Ölen bir dostun evine gelmiş insanların suskun şaşkınlığı içinde sorular sormaya başladılar.

“Bizden kaç kişiyi öldürdüler?”

“Söyleyebilir misin delikanlı?”

“Kesinlikle bildiklerin var mı?”

“Birkaç kişi.”

“Adları ne delikanlı?”

“Caleb Harrington, oğlu Jonathan, Jonas Parker –bu ikincisi kasabamızın halk ordusu kumandanıydı–, Samuel Hodley ve benim babam. Belki Rahip de öldürüldü, kesin bilmiyorum.”

Yüzleri daha da katılaştı; bazıları gözlerini ovuşturup yere baktı.

“Bizden bir provokatör olmadığını iyi biliyor musun?”

“Hiç görmedim. Silahlarımızın tetikleri boştaydı. Babam ile Rahip, tetiklerin çekik olmaması için directtiler, yok yere bir kazaya uğranılmasın diye.”

“Öyleyse onlar başladı ateşe.”

“Şimdi önemi yok kimin ne yaptığının,” dedi biri.

“Olan olmuş.”

“Haber, Vaverly'ye ulaştı mı?” diye sordu Salomon Chandler.

“İlk atış sesinde bir atlı yolladık.”

“Nerede toplanılacak Salomon?” diye sordu Kuzen Dover.

“Kararlaştırdığımız yerde. Mill Brook kavşağının güneyinde Ashley'nin merasında. Haydi, yürüyün bakalım, haydi.”

Yürüyorduk; şimdi on bir kişiydik, yoldan Atkins'in çiftliğine giden keçi yolunu izliyorduk. Çiftlikte, Levi Atkins, kardeşi Seth, babası ihtiyar Moses Atkins vardı. Silahlıydılar, hazırldılar. Ve anlaşıldığına göre Lincoln Town'dan gelecek adamları epeydir bekliyorlardı.

Şimdi on sekiz kişiydik. Hancock ormanlarını geçtik, Mill Brook'a doğru yürümeye başladık. Ormandan çıktığımızda, sevinçten ağlayacaktım neredeyse; Kuzen Simmons, Rahip ve Tom Dover karşımdaydı.

Bunun benim için ne demek olduğunu nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Köy alanında olanlardan sonra, tüm köyün öldüğünü, yalnız yerde yatanların değil, ama tüm köyün ölüp gittiğini ve artık hiçbir zaman gene eskisi gibi olmayacağını sandığımı söylemek saçmalık olur herhalde. Babamı kaybedişimle, bana yakın, bana değerli olan tüm ötekileri kaybedişimle karışık, ağır, acı bir duyguydu bu. Kuzen Simmons'u ve köyümün öteki insanlarını görünce, o duygu koptu, uçtu benden; ve utanmadan, kim bakıyor kim görüyor diye sakınmadan attım kendimi Kuzen Simmons'un iri kollarına, bıraktım sıksın beni sımsıkı, o benim babamış gibi, ben küçük bir çocukmuşum gibi. Sonra, o nalbant kollarıyla kaburgalarımı kıracak sandım, beni bıraktığında yanaklarından yaşlar süzüldüğünü gördüm.

"Tanrıya şükürler olsun!" dedi.

Birlikte olduğum insanlar saygıyla seyrettiler bizi. O günlerde savaşa ve ölüme alışık değildik. Sade insanlardık biz ve böyle bir şey başımıza hiç gelmemişti daha önce. Salomon Chandler şapkasını çıkardı, Rahip'in elini sıktı ve bir dua okumanın iyi olacağını söyledi. Rahip gözlerini kuruladı, başını salladı, şapkaları olanlar çıkardı ve Rahip sakın sakın şöyle dedi:

"Senin sonsuz iyiliğine sığınıyoruz Ulu Tanrım."

Sonra şapkalar giyildi, Ashley'nin merasına vurduk. Lincoln'lu bir adam duayı kısa ve garip bulduğunu söylüyordu, bugünün olaylarından bir şeyler çıkaramayan vaizden hayır beklemezmiş. Ama bana kalırsa Rahip'i hoş görmek gerekir. Az şey geçmedi başından, ayrıca her ne kadar anneme bir kere, akıllılık konusun-

da kardeşim Levi'nin parmağı bile olamayacağımı söylediyse de, iyi biliyorum ki benden çok hoşlanır.

Ashley'nin merasına vardığımızda yirmi bir kişilik bir güçtüğ; otuz kişiden fazla insan da orada bizi bekliyordu. Orada durduğumuz bir saat içinde de gelenlerin ardı arkası kesilmedi; ikişer üçer sökün etti hepsi, böylece en az yüz kişi toplanmıştık. Birkaç kahvaltı ateşi yakılmıştı ve Salomon Chandler'la öteki tütün tiryakilerinin ilk işi, pipolarını yakacak kor aramak oldu. Bizim Rahip hiçbir gün sigara içmeyi şeytanın büyüğü diye lanetlememişti, işi alttan alttan idare etmişti ve köyümüzde hiç kimse sigara içmezdi. Buna karşın Salomon Chandler, piposunu uzatıp bir nefeslik ikram ettiğinde geri çevirmedi. Herhalde birdenbire sigara tiryakisi kesildiğim sabah o sabahtı.

ÖĞLE

Rahip'in, cemaatine Tanrıdan korkmaları için dil dökmeden geçirdiği tek Pazar günü olmamıştı; bu konu, kilisede vaktin geçmesini kolaylaştırmak için en çok üzerine yattığım konu olmuştur. Çocukluğunu kötü hatırlayıp da, kilisede vaktin her yerden ağır geçtiğini söylemeyen tek kişi yoktur sanırım, belki kimisinin söylediği gibi tek hapishanede daha zor geçer vakit. Ve kilisede her vakit canımı sıkan şeylerden biri de, ne kadar uğraşırsam uğraşayım, Tanrıdan gerçekten korktuğumu kabul edemeyişimdi. Benim gördüğüm kadarıyla, ne babamla boy ölçüşebiliyordu Tanrı ne annemle, ne karanlıkla, ne de toplantı salonunun arkasındaki cadının eviyle, ne okul müdürüyle, ya da sopasının erişebildiği yere adım atana vuracak kadar çocuklardan nefret eden ihtiyar musibet Gideon Phaile'yle. Ayrıca bunların hiçbir korkulacak nesneler değildi ya, neyse!

Boston'daki kimi uzak hısımlarımız gibi, Anglikan Katolik kilisesinden olsaydık ve de onların Tanrısı, o kibar Tanrıya yalvarsaydık, doğru dürüst bir tavır takınırdım belki; ama o yumuşak, duygulu sesiyle tanımladığı Evrenin Yaradanı'nın gerçek adı Yahova'dır diye tutturmuştu Rahip bir kere. Eğer annemin denizci hısımlarından biri çıkagelse ve bana Yahova Hatch diye tanıştırsalardı bunu çok doğal bulurum, Tanrıya karşı saygısızlık diye düşünmem. Bir kere, babamla Rahip'in bu konuda tartışmalarına kulak misafiri olmuştum. Babam, bizim ırkımızın –yani Presbiteryanların ve bazı Protestanlarla bazı Kuveykırların ama genellikle Presbiteryanların– Tanrıdan değil, kadından korktuğu tezini savunuyordu. “Biz yeni anaerki düzeni kurduk,” dediği babam da, kelimenin anlamını nineme sormak zorunda kalmıştım. Ninem, “Bunun anlamı şudur,” demişti “Senin baban adam olmamış.” Sonra da doğru dürüst anlatmıştı ne demek olduğunu. Ben de babamın sözlerinde gerçek payının büyük olduğu sonucunu çıkarmıştım.

Ne olursa olsun, kadınların dilinden uzak kaldıkları güvenli bir durumda olmadan, gerçekten rahat soluk alan erkek görmedim. Durumları ne kadar zor, ne kadar kötü olursa olsun, bir ta-

til gibi geliyor erkeklere kadınlardan uzak kalmak. Köyümüzde olanların Ashley'nin merasındaki bu insanların üzerine kapkara bir tabut örtüsü gibi inmesine karşın, korkunç kıyım haberi insanları günlük alışkanlıklarından ve duygularından tümüyle sıyıramamıştı. Bir şey olmuştu, daha da olacaktı, ama işte orada nisan güneşi parlıyordu ve Massachusetts'de gelmiş geçmiş günlerin en tatlısı, tüm yaraları saran güzel gün vardı. Önceleri alındım benim derdime gözyaşı dökmediler diye, ama sonra Salomon Chandler'ın sözlerini hatırladım, hayat devam eder diye düşünerek rahatlamaya çalıştım. Şimdi anlamaya başlıyordum, iyice emin değildim ama gene de anlamaya başlıyordum, hayat devam etmeliydi, Middlesex'deki her köyün alanı bizim köy alanı gibi olsa bile, hayat devam etmeliydi.

Adamlar, konu komşu, hısım tanış kümelenmişlerdi; kimi pastırma pişiriyordu ateşte, kimi silahını temizliyordu, kimi de rahat rahat yayılmış sohbet ediyordu. Ben yanlarından geçtikçe durup nazik bir söz söylüyordu çoğu bana, orada burada gece boyunca alanda benimle dikilmiş adamlar görüyordum, giderek çoğalıyordu köyümün insanları; bunca adamın hayatta kaldığına, bunca kişinin burada olduğuna şaşıtm, çünkü her nedense, çoğumuzun ilk ateşte yere serildiğini sanmıştım. Böyle olmadığı açık açık ortadaydı.

Ondan bundan duyduğuma göre, Monetomy yolu ile Watertown yolu arasında saptanmış altı toplanma noktası vardı. Bu çeşitli noktalarda toplanan komitecilere, duruma göre, güneye ya da kuzeye yürüme özgürlüğü tanınmıştı. Bu arada, Sudbury nehrinin batısından ve Concord nehrinin batısından gelen komiteciler North Bridge'de birleşecekler, orada nehrin batı kıyısını tutacaklardı. İngilizler daha varmadılarsa Concord'a ineceklerdi, ama daha ileri geçemeyeceklerdi –köy alanında olanlardan sonra, orada kalsalar daha iyi olur diyordu kimileri.

Babamın ve öteki komitecilerin ne şaşılası bir örgüt kurmuş olduklarını her an biraz daha iyi anlıyordum. Evet, hiç kimse buyruk yağdırmıyordu, dört bir yandan akın ediyordu adamlar ve aceleleri varmış gibi de görünmüyorlardı. Çayıra yayılmış yüzü

aşkın adam, ordudan başka her şeye benziyordu, ama ne olursa olsun, görevlerini öyle soğukkanlılıkla yerine getiriyorlardı ki, şaşmamak elde değildi, hepsi de vaktinden çok önce olmaları gereken yerdeydiler.

Birkaç adamın şapkasında halk ordusu subayı işareti sayılan mavi beyaz şerit takılıydı. Bunlar, Lincoln Town'daki bir taş duvar kalıntısına ilişmiş oturan Kuzen Dover'la Salomon Chandler'a gelip gidiyorlardı. Kuzen Dover, ikide bir cebinden çıkardığı küçük siyah bir defterden yoklama yapmaya çalışıyordu, gelenlerin adlarını bir tüy kalemle işaretliyordu. Mürekkebi bir taşın üzerindeydi ve kendisi Lincoln'daki dükkânında oturuyormuş da hesapları gözden geçiriyormuş gibi büyük bir ciddiyetle, iş adamı pozuyla oturmuştu taş duvara. Bu arada, Medford'lu gazeteci İsrail Thatcher, gazetelerini satıyor ve kıyım üzerine bütün ayrıntıları derlemek için oradan buradan haber topluyor, köy alanında bulunan herkesi soru yağmuruna tutuyordu. Kuzen Dover'ın defterini, kalemini ve hokkasını ödünç almak istedi, günün doğru bir tarihçesinin tutanaktan daha önemli olduğunu savundu; ama Kuzen Dover tarihçeyi yazmadan önce, günün bitmesini beklemesinin daha iyi olacağını söyledi ona. Ayrıca bir tutanağa dil uzatan birinin yazdığı tarihçeden de hayır beklenemeyeceğini ekledi. Hem, böyle bir günde eline kâğıt kalem almadan yola çıkan bir gazeteciye gazeteci demeyeceğini de söylemeden edemedi.

Kuzen Simmons'un ceket cebinde soğuk et böreği vardı, birlikte yiyelim diye üsteledi. Salomon Chandler'ın koca bir azık torbasını benimle bölüştüğünü anlatmaya çalıştım ama, bana mısın demedi. Bir şeyler yiyince daha iyi olacağıma yemin ediyordu; ben de sırf gönlü olsun diye et böreğinin yarısını aldım. Aslına bakarsanız, ilk lokmadan sonra, seve seve yedim kalanını. Simmons teyzeyi iyi yemek pişirenlerden saymazdım; ama bu eski usul et böreğini değme aşçılardan iyi yaptığını söylemeliydim.

“Moses öldü herhalde,” dedi bana. “Kuşku yok değil mi?”

“Hayır efendim, yok, eve götürdüler onu.”

“Kim götürdü?”

“Annem, ninem ve Kuzen Rebecca.”

Tütsülüğü ve Levi'nin nasıl beni orada bulduğunu anlattım; ellerimi ellerinin içine aldı, açıkça ve sakın sakın, Moses Cooper'ın bendeki yerini kimsenin alamayacağını, ama benim kendisine baba gözüyle bakabileceğimi söyledi. Benim için çok değerliydi bu sözler, çünkü yalnız ağzıyla söylüyor değildi; içtendi. Joseph Simmons'u anlamak kolay değildir. O şu büyük, iri pazulu, ağzından çıkanı iyice tartıp da çıkaran, yavaş konuşan adamlardandı. Ama bir şeyi kafasına koydu mu, her ne pahasına olursa olsun yapardı onu ve söz vermişse, tutardı sözünü. Köy alanında neler olduğunu biliyordu, yaşını başını almış bir adam olarak, kaçtığı için ezikti; ona, bana olduğundan daha ağır gelmişti kaçmak.

“Bugün onlarla savaşıcağız Adam!” dedi bana.

“Biliyorum.”

“Savaşta her şey olur.”

“Evet efendim. Herhalde en korkunç, en beklenmedik şeyler olur.”

“Tanrı ikimizi de korusun Adam!”

“Amin.”

“Ama bilinmez ki... Yahova nasıl isterse öyle olacak, ama bir şey olursa, Ruth'a söylemeni istiyorum ve ona karşı nazik ve anlayışlı ol Adam! Kız dediğin kolay bozulur ve kendi evi, kendi ailesi olmadıkça kolay değildir ele avuca sığdırmak.”

Söz verdim ona. Ruth Simmons'un kolay bozulur bir kız olmadığını bildiğim halde söz verdim. Köyümüzün en güçlü, en sağlıklı kızlarından biriydi o.

Bir silah sesi duyduk. Uzaktan geldi, hafifti ses ve Concord yönünden geliyordu, ama meradaki herkesi ayaküstü dikti. Biz orada durduk, dinledik ve baktık öyle. Sonra bir atlı göründü çayırdaki dörtmala geliyordu, taş duvarı atladı, sert bir hareketle durdu merada, getirdiği haberi duymak üzere herkes çevresine toplandı. Kilise çanları çalıyordu gene. Çan sesinin tam tamına nereden geldiğini kestirmek güçtü, ama güneyden ve batıdan duyuluyordu sesler.

Atlı, İngilizlerin Concord'da olduğu haberini getirdi. Hemen hemen her şey oradan alınmış ve saklanmıştı, yalnız birkaç fıçı

buğday unu kalmıştı. Kırmızı üniformalıların fiçileri paramparça edip, unu etrafa saçacakları kimin aklına hayaline gelirdi, ama işte atının söylediğine göre tam böyle yapmışlardı. Kırmızı üniformalı subaylar hanın önünde oturmuşlar, ne buldularsa içiyorlar, on para vermiyorlardı; eğlenceli bir piknik yerine çevirmişlerdi orayı. Concord'da elle tutulacak tek erkek kalmamıştı, yalnız kadınlar ve çocuklar hayattaydı.

“Ateşten ne haber?” diye sordu Salomon Chandler, “Sen ateşten haber ver?”

Atlı bilmiyordu. Tüfek seslerini daha bize yaklaşıırken duymuştu. Ama İngilizlerin North Bridge’i yok etmekten söz ettiklerini iyi biliyordu. Halk savaşları nehrin batı kıyısındaydı. Belki de nehirde bir çarpışma olmuştu.

Biz haberciye sorular sorarken, silah sesleri, seyrek patlamalar ve hafif hafif patlayan tek atış sesleri geldi kulağımıza, sesler öldü, ne olduklarını anlamak zordu.

“Peki, planları neymiş? Concord’dan ayrılacaklar mı?”

Bilmiyordu. Susadığını söyledi, biri su şişesini uzattı ona. Hava giderek ısınıyor, o yıl gördüğümüz göreceğimiz en sıcak gün olmaya hazırlanıyordu.

“Oraya dönecek halin var mı?” diye sordular.

Vardı. Sert sert salladı başını evet anlamında. Atı çok güzel bir doru kısraktı. Kendisi on dokuzunda ya var ya yoktu ve at binmesinden gurur duyuyordu. Gerekirse kırmızı üniformalılar ordusunu yarıp geçeceğini söyledi.

“Sakın böyle oyunlara kalkma!”

Peki ne yapsın istiyorlardı?

“Geri dön, ne vakit yürüyeceklerini öğren.”

“Yoldan kestirme çık, onlardan önce gel buraya. Sen gençsin, sağlam bir akciğerin de var.”

“Yanlışlıkla beni vurmayasınız.”

“Hadi canım sen de!”

Sürdü atını, el sallıyordu arkasına doğru.

Salomon Chandler taş duvara çıktı, adamlar çevresine toplandı. Saymadım ama en azından yüzü aşkın adam vardı merada.

“Köpekleri eve yolla komşu,” dedi Chandler. “Avımızı ürkütme-ye gerek yok.” Gülüştü herkes, ihtiyardan hoşlandıkları belliydi. Taş duvarın üzerinde parmaklık demiri gibi ince, uzun dikilmiş duruyordu, elleri cebindeydi, uzun tüfeği arkasında sallanıyordu, piposunu bir elinin tersiyle vurarak silkeledi.

“Eh, bu da başımıza gelecekmiş komşular; böyle güzel bir Middlesex gününde savaşın göbeğinde bulunacağımız kimin aklardan geçerdi. Ama işte savaş... Kırmızı üniformalılar oynadılar mı, oynadılar; şimdi zurnacıya para vermek zorundalar. Onlardan alacağımızı almadan gitmelerine göz yummak yakışık almaz. Elbette Rahip söylenecekleri fazlasıyla söyleyecektir, umarım 21’inci Exodus’u okuyacaktır, çünkü orada şöyle der: Kim ki bir adama vurarak ölümüne sebep olur, elbette ölümle cezalandırılmalıdır. Kim ki bilmeden adam öldürür, onun kaçıp kurtulmasını sağlayacağım. Ama kim ki, komşusunun üstüne yürür ve onu kurnazlıkla, hileyle öldürür, o kişi benim kulum değildir, ölmelidir.”

“Amin!” sesleri geldi çayırdan.

“Amin. Şimdi, kaçınızda şişaneli tüfeği var. Kaldırın silahlarınızı havaya!”

Hemen hemen yirmi kişi kaldırdı tüfeklerini, Salomon Chandler görsün diye başlarının üstünde tuttular.

“Güzel!” dedi ihtiyar, “Soluma geçin, ayrılın; sizin kumandanınız ben olacağım, Joshua Dover da av tüfeklilerle eski tip tüfeklilere kumanda edecek. Başka bir öneriniz yoksa elbet... Varsa dinlemeye hazırım.”

“Neden hep birlikte olmuyoruz, Salomon!”

“Buna sen cevap ver, oğul! Eski tip tüfek yüz adıma fırlatır kurşunu. Şişaneli tüfek dört yüz adıma. İki ayrı taktiğin uygulanması için başlı başına bir sebeptir bu. Şimdi, bakın ne düşündüğümü anlatayım. Burayla Lexington arası beş mil diyelim. Bana öyle geliyor ki, kırmızı üniformalılar o yoldan gelecekler. Lincoln’dan Wattertown’a giden yolu seçseler bir beş mil de oradan eklenir; yolu uzatmak işlerine gelmez elbette; öyleyse kuzeyimizdeki yoldan geleceklerini kabul etmek yerinde olacak. Lexington’a koca bir beş

mil ve oradan Charlestown'a on mil boyunca rahat yüzü göstermeyeceğiz onlara. O yolun en azından yarısı taş duvarla çevrili. O duvarın ardına yerleşip onları hayli terleteceğiz."

Pek inanmadım. İnsan hem vurulur, hem bizim köy alanında yaptığımız gibi korkudan kaçır da sonra aynı düşmana saldırır ve savaşı kazanabilir miydi? Hem de bir gün içinde... Kırmızı üniformalıları uzaktan seyretmek başkaydı, onlarla burun buruna olmak başka. Bunu bizimkilere söylemek bana düşmezdi nasıl olsa; yürüdüm, Kuzen Simmons'la yola doğru ilerleyen bölüğe katıldım. Hiç de savaştaymıyız gibi gelmiyordu, biraz uzakta cin mısırsı gibi patlayan tüfekler bile bir şey anlatmıyordu sanki. Rahip bizimleydi. Şimdi bir silahı vardı onun da, bir torba saçması, bir şişe barutu vardı; bir günlük tıraşlı yüzü üzgün ve mahzundu. Salomon Chandler Tanrıya emanet ol demeye geldi yanıma.

"Tüfeğini dikkatli kullan, yakınına gelmedikçe düşmana ateş etme. Kırmızı üniformanın düğmelerini sayabiliyorsan atış alanına girdi demektir. Senin tüfek ancak otuz adım ötedeki adamı yerine kakar."

"Evet efendim," dedim. "Sözlerinize uyacağım."

"Zevk vermesin sana yaptığın iş. Üzül, ama üzüntüye kapılma, katı ol!"

"Ona söyleyeceklerin bunlar mı olacaktı?" diye sordu Rahip.

"Ve siz de Rahip! Size de aynı şeyi söyleyeceğim. Onlar için gözyaşı dökeceğiz, ama ölümü onlar bize getirdi, biz onlara değil."

"Tanrı hepimizin yardımcısı olsun," dedi Rahip.

"Buna amin derim. Tanrının yüzünden savaşıyoruz."

"Kimse Tanrının yüzünden savaşmaz," diye kükredi Rahip. "Özgürlük adına öldürdüğümüzü söylemek neyinize yetmiyor? Kimse Tanrının isteğiyle adam öldürmez. İnsanoğlu, Tanrıdan yalnız günahlarının bağışlanmasını isteyebilir."

İhtiyar saygıyla dinledi bunu. "Dediğiniz gibi olsun Rahip. Bu konuda iki çift söz etmek isterdim sizinle, ama şimdi sırası değil," dedi. Sonra hızla döndü, adamlarıyla birlikte yolu görebileceği bir tepe aramaya koyuldu. Bu arada biz bir odun yığını üzerinden uçarak yolu çevreleyen taş duvara yanaştık. Duvarın yola bakmayan ta-

rafında yerlerimizi aldık. Her birkaç metreye bir adam yerleşti; böylece ordumuz yolun kıvrılıp gözden kaybolduğu yere kadar uzanıyordu. Yol ise bulunduğumuz yerden ancak on adım ötedeydi.

“Ateş ettikten sonra yere yatacağız,” dedi Kuzen Simmons. “Ve kaçacağız. Sonra, yol boyunca başka başka siperlere sokulup devam edeceğiz ateşe. Bir yol dolusu İngiliz askeri önünde durup dikilmek ölümü göze almak demektir.” Herkes doğru buldu sözlerini, Kuzen Joshua duvar başına savaş konumlarımıza bakmaya geldiğinde de aynı şeyi söyledi.

“Ne kadar bekleyeceğiz Joshua?” diye sordu Rahip. Kuzen Simmons bir yanımdaydı, Rahip öte yanımda.

“Silah sesleri yaklaştı, daha yakından duyuyorum şimdi, sen duymuyor musun?”

Duvarın tepesinde oturuyorduk, duvar boyunca oturmuştu herkes, tepesi insan dolu böylesine uzun bir duvar görmemiştim hiç daha önce.

“Yaklaştı sanırım.”

Öyleydi. Silahların pat patları daha belirgin duyuluyordu şimdi. Artık mısır patlamasına benzemiyordu sesler. Yüreğim küt küt atıyordu, ansızın su dökmezsem patlayacağımı sandım.

“Burada dök,” dedi Kuzen Simmons.

“Olmaz, Rahip görür.”

“Aptallık etme. Rahip’in su dökmesi gelse ne yapardı sanıyorsun? Çok göreceksin onun da ikide bir aynı işi yaptığını.”

“Saygı gösterisinin sırası değil, yap işini Adam,” dedi Rahip.

Yaptım. Ortalık kaynıyordu. Yüzüm şıpır şıpır ter olmuştu; Kuzen Simmons neden ceketimi çıkarmadığımı sordu. Çıkaramayacağımı, çünkü çıkarırsam bu kargaşada bir yerde unutabileceğimi ve bunun en iyi ceketim, hem de yepyeni olduğunu söyledim.

“Dün gece bunu giydin ha!” diye haykırdı Kuzen Simmons.

Rahip kahkahayla gülmeye başladı. Sabah başladığından beri bu ilk gülme sesiydi duyulan.

Concord’lu atlı sözünü tuttu. Dört nala geliyordu, atı toz bulutlarını çifteliyordu. Bir yandan da soluk soluğa bağıırıyordu delikanlı:

“Geliyorlar! Valla da geliyorlar! Geliyorlar!”

Daha ortaya çıkmadan duyduk sesini ve gözden kayboldu, gene duyduk bağırışını, Salomon Chandler, atının ciğerlerinin gücünü iyi hesaplamıştı, çok iyi bilmişti sağlam ciğerleri olduğunu. Bana öyle geliyor ki bir mil öteden duyardı insan onun sesini; üstünde başında, gürültüsünde patırtısında bugünün başka günlerden biri olmadığını, apayrı ve önemli bir gün olduğunu anlatan keskin bir ciddiyet ve heyecan vardı. Atın üstünde olmak, insanın tüm kişiliğini değiştiriyor, sonuçta ufak tefek biri eyerin tepesinde yılanmaya bayılmaz herhalde. Bunu hoşgörüle karşılayabilir insan. Bu atlıya gelince, onu ne daha önce, ne de daha sonra hiçbir yerde görmedim, bu yüzden uzun boylu mu, kısa boylu mu, bilemem. Hayatından memnun muydu, değil miydi, anlayamıyordum. Her günküne benzemeyen tek durum, bir taş duvar üzerinde sıralanmış çiftçiler, bakkallar ve tamirciler kalabalığıydı ve bunlar savaşta olduğumuzu kanıtlamaktan uzak kalıyordu doğrusu. Bu bulutları yaran atlı, bizim daha keskin, daha uyanık olmamıza, savaşta olduğumuzu hissetmemize yaradı.

Atlı duvarı silkelemiş gibi döküldük hepimiz yere, duvarın dibine çömeldik. Herkes atıp tutuyordu. Kim korkardı İngiliz askerlerinden! Gelecekleri varsa görecekları de vardı. Bu tür konuşmalar, çoğu insanın acınacak derecede cahil oldukları şeylerden söz ettiklerini kanıtlamaktan başka işe yaramıyordu. Kırmızı üniformalılara karşı duygularımız ne olursa olsun, uzmanı oldukları iş açısından küçümsememeliydik onları. Öldürmek onların mesleği idi ve kendi payıma şunu söylemeliyim ki, bunu kavramış olmak midemi ağızma getirdi; silahıma yapışık ellerim sıırıslıklam oldu. Tüfeğimin taşını kurulamayı geçirdim aklımdan, ama cesaret edemedim bu işe: Bu ellerle tüfek doldurmaya kalkmak olmazdı. Tüfek ister ateş alsın, ister almasındı. Silahtan çok bacaklarıma güveniyordum. Çünkü, oradan buradan duyduğuma göre, savaşmak demek, sadece ölmek demek değilmiş; kaçıp canını kurtarmak ve sonradan savaş anılarını anlatmak da varmış.

Burnumuzun dibinde patlıyormuş gibi yakından gelen silah sesleri kısa bir süre durdu. Yirmi saniye kadar bir tek silah patlamadı.

Bu kısacık arada, bir kırmızı üniformalı yolu yara yara sürdü atını, kamçıları hayvanı öldürecek sanırdınız. Bir dakika önce geçen bizim atlıyı mı kovalıyordu, yoksa yalnız düşman ordusunu görme-ye, gözdağı vermeye mi gelmişti, anlayamadım; yanımızdan geçerken bir silah patladı, atını dizginledi kırmızı üniformalı, döndürdü hayvanı havada ve geldiği yöne mahmuzladı hızla.

Usta bir biniciydi, alımı yerindeydi; ama ne yazık ki boşa gitti gösterisi. Bulunduğum yerden yüksekte ve arkamda bir tüfek patladı. Kırmızı üniformalı subay yumruk yemiş boks torbası gibi sallandı, atı kişnedi ve fırlattı subayı aşağı; yalnız bir çizmeli ayak üzenkiye takılı kaldı.

Sürüklediği yükün ağırlığından, toz ve kızgın güneşten yarı çılgın at, sürücüsünün beynini taşta parçalayarak atladı duvardan, sahibini önümüze bıraktı ve çalıları yara yara gitti can derdiyle.

Savaş ve savaş olayının nasıl ansızın geliştiğine şimdi tanık oluyordum, çünkü köy alanında olanlar korkuydu, kaçıştı, o kadar. Ama on ayak ötemde serili bu sırtık kırık kafa, gerçeği en belirgin, en keskin biçimde gözlerimin önüne seriyordu.

Şimdi kırmızı üniformalılar geliyordu, silahların alevi batı yanımızdan ilerleyen toz bulutuna karışıyordu. Şunu söylemeliyim ki her olay tek başına ve çabucak olup bitiyor, başka bir durum alış, önceki durumun çabukluğu oranında yavaş oluyordu. Şimdi, o vakit olanları düşündüğümde, her bir durumun başlı başına yer ettiğini görüyorum kafamda. Ne biri ötekinin devamı, ne de olayların başları sonları belli... Böyle tuhaf bir şey işte. Subayın ölümü ile kırmızı üniformalıların saldırısı arasında uzun bir zaman geçmişti sanki; yolda ilerleyen toz bulutunun geriye atılarak İngiliz ordusunu karşımıza çıkarması birkaç saniyeden uzun sürmüş olamazdı.

Son olarak birkaç saat önce görmüştüm onları, ama bu askerler köy alanındaki o askerler değildi ve bu ben, o ben değildim. En ön sırada iki asker yaralanmıştı, sürünüyorlardı yerde, arkalarında kalan tozlu yolu kana buluyorlardı. Trampetçiler, trompetçiler yoktu ve kırmızı üniformalılar baştan ayağa toza bu-

lanmıştı. Yürüyorlardı, süngüleri takılıydı ve yüzlerinden kin, korku ve dehşet akıyordu. Sıra sıraydılar yolda, hepsinin yüzü birbirine benliyordu ve hepsi bir toz denizinde yürüyordu.

“Ateş kes!” diye bir ses geldi bir yerden. Kırmızı üniformalıların bir an bile duraksamadan uygun adıma devam etmesi ise daha bir korkunç yapıyordu durumu; rüyadaydık sanki. Sesin geldiği yana, duvara doğru göz ucuyla bakan birkaç askerin dışında kimsenin kılı kıpırdamamıştı.

Yolun kıyısından doğru gelen ikinci bir subay, beş adım öte-mizde dikildiğinde, taburun başı önümden geçmişti bile. Kuzen Simmons’un elinde geniş ağızlı bir tüfek vardı, ama saçmayla dol-durmuştu tüfeği, subay tam karşısına gelir gelmez doğruldu du-varın arkasından ve tüfeğini ateşledi. Bir an atın üzerinde bir in-san vardı; göz açıp kapayıncaya kadar başsız bir atlının kırmızı üniformalı taburuna mihlanışını seyrettik; sonraki bir iki saniye içinde, ansızın karışan kırmızı tabura doğrulttuk silahlarımızı, ateşledik. Az önce, ölüme gidercesine suskun dörder dörder sıra olmuş uygun adım yürüyen bir ordu vardı; şimdi ise barut bulut-na gömülmüşler, çığlık çığlığa bağıryorlardı; bulutların arasından silahları, kinleri, çığlıklarıyla kırmızı üniformalılar fırlıyorlardı...

Bu sırada bize ateş ettiler; ama bunu hiç hatırlamıyorum. Ben kendi silahımın tetiğine asıldım ve azgın bir boğa gücüyle savurdum kurşunları; durmadan yükselen seslere, kendi ciğerlerimin gücünü de ekliyordum; daha önce aklımdan geçmemiş, duyul-madık sözler çıkıyordu ağzımdan; hiçkırıklar arasından bağıryordum. Az önce su dökmüştüm, biliyordum ama demek yeterince işememiştim, çünkü pantolonum sıırılsıklamdı.

Bana kalsa orada dikilip ölebilirdim, ama Kuzen Simmons mengene gibi yapıştı koluma ve çekti beni; o vakit biraz aklım başıma geldi ve öyle bir koşu kopardım ki, Kuzen Simmons, ko-şan bir nokta kaldı gerimde. Ötekiler de koşuyordu. Sonra an-ladık ki kırmızı üniformalılar duvara saldırmayı bırakmışlar, kur-tuluşu yolda kalıp yürümekte bulmuşlar.

Deacon Gordon’un otlağına varıncaya dek koştuk durmadan;

ortasında bir bataklık bulunan hafif bayır, küçük bir kırıklık burası. Bataklıkta ayaklarımız hızını yitirince ister istemez durduk. Bir düzine kadar inek başlarını bizden yana uzattı, möledi; aklını kaçırmış insanlar gözüyle bakıyorlardı inekler bize, çünkü belki de o anda, ilk çarpışmamızın çılgın heyecanı içindeydik; yoldaki bağırış çağırış kesilmemişti daha. Susuzluğumuz da kesilmiş değildi; öyle ki, çamurlu suya avuçlarını daldırıp susuzluk giderenlerimiz çoktu. Lincoln'lu adamlardan İsaac Pitt, göbeğine bir kurşun yemişti, ama orada değil de şimdi yıkıldı yere, can çekişiyordu. Rahip başını tutmuş, kaşlarında biriken ter tanelerini siliyordu adamın. Çok zalim ve katıymış gibi gelebilir ama Rahip'ten başka kimsenin zavallı İsaac'a acımaya vakti yoktu. Ben, kendi hesabıma, bir adamın İsaac gibi, bir İngiliz kurşunuyla delinmesinin utanç verici bir olay olduğunu biliyordum; bir yandan da kurşunu yiyenin ben değil de o olduğunu düşünmek rahatlatıyordu içimi. Heyecandan ve barut kokusundan sarhoştum, ne var ki, korkmuyordum. Tek düşündüğüm bundan sonra ne yapacağımdı.

Bu arada öteki adamların yaptığı gibi ben de silahımı doldurdum. Yoldan, aşağı yukarı çeyrek mil uzaktaydık ve yolun kıvrımlarını, üzerindeki barut ve toz bulutundan izliyorduk. Nereye baksanız çayırarda koşuşan halk savaşçılarını görüyordunuz, kimisi yoldan uzaklaşıyor, kimisi yola doğru, kimisi de belli bir uzaklık ayarlamış yol doğrultusunda koşuyordu; ve aşağı yukarı bir mil ileride, batıdan doğru en azından elli halk savaşçısı bulunduğumuz yere geliyordu.

Kuzen Joshua ve daha birkaç kişi, Lexington'a doğru ilerlememizi ve nasılsa yavaş yürüyen İngiliz ordusunun ilerisinde siper kurmamızı önerdiler; ama başka bir takımdan yolumuzu değiştirmemizi savunanlar oldu. Bu noktada kalıp yolun bu kısmından saldırıyı sürdürmeliydik. Ben sesimi çıkarmadım, ama elbette ki beyni parçalanmış subayın serildiği yere dönmek istemiyordum. Biri çıktı, biz burada dikilip gevezelik ederken İngilizlerin amaçlarına ulaşacaklarını söyledi. Kuzen Simmons atıldı, İngilizlerin sabahın köründen beri batıya yürümekte olduklarını, şimdi daha da yavaş ilerlediklerini belirtti. Bir taburun önlerinden geçmesi

yarım saat sürüyordu, yol dardı hem, yükleri ve cephane arabaları ister istemez yavaşlatıyordu hızlarını.

Bunlar konuşulurken, batımızdan ilerlemekte olan savaşçılar yelpaze gibi açıldı, iki üç kişilik takımlara ayrılıp yola atladılar. Bunlar olsa olsa North Bridge çarpışmasında bulunmuş halk savaşçıları olmalıydı, elbet tecrübeli sayılırlardı; bu taktiği uyguladıklarına göre diye düşündük, en yerinde taktik buydu demek.

“Doğrudur ya tutumları,” dedi Battahias Dover; “Eğer bir araya toplanırsak, kırmızı üniformalılar yararlanır bu durumdan. Ama iki üç kişiyi kovalamakla bir halt yiyemez namussuzlar.”

Böylece anlaşılmış olduk. İki üç kişilik takımlara ayrıldık. Kuzen Joshua Dover, zavallı İsaac Pitt son soluğunu verinceye kadar Rahip’le birlikte yaralının başında kalmaya karar verdi. İsaac öyle ağır yaralıydı ki, bu dünyada pek uzun kalacağa benzemiyordu. Ben, Kuzen Simmons’la birlikteydim. Kuzen Simmons’a göre, o sahip çıkmayacaktı da kim sahip çıkacaktı bana, kim tutacaktı elimden?

“Şaştım kaldım Adam!” dedi. “Bir yerden ne vakit kaçman gerektiğini anlamakta güçlük çekeceğini sanmazdım.”

“Şimdi öğrenmiş oldum,” dedim ben de.

Aşağı yukarı, yarım mil koştuk doğruya doğru; sonra yola saptık. Kan ter içindeydik hepimiz. Hemen yolun üzerinde bir ağaç kümesi vardı, iyi bir siperdi. Bağrış çağrış sürüyordu, silahların hızı kesilmemişti. Ağaçların altında bir kırmızı üniformalı ölüsü seriliydi, soluk yüzü sivilcelerle kaplıydı, iki kaşı ortasına yemişti kurşunu. Üç adam başına üşümüşlerdi. Silahını, donanımını çıkarmışlar, şimdi de çizmelerini ve ceketini çekiştiriyorlardı. Kuzen Simmons, birini yakaladı omzundan, ellerini ölünün üzerinden çekti:

“Tanrının cezaları! Savaşıyoruz daha, ne demeye ölü soymaya kalkıyorsunuz!” diye bağırdı.

Karşı koymaya kalktı soyguncular, ama Kuzen Simmons ortalama iki adam iriliğindeydi ve ona karşı koymak için, bunlardan daha yürekli olmak gerekirdi. Bir iki martaval okudular, sonra çekip gittiler. Kuzen Simmons’a kim olduklarını sordum.

“Daha önce hiç görmedim bunları. Sana bir şey söyleyeyim mi, bu adamlar halk savaşçısı değil. Olsa olsa Boston’ludur. Başka kim yapar bunların yaptığını?” Bostonluları daha önce anlattığım sebeplerden ötürü pek sevmezdi.

Ölü kırmızı üniformalıların yüzüne tekrar tekrar bakmaktan alamadım kendimi. Beni en çok çarpan da içlerinden birinin böylesine küçük oluşuydu. Kim bilir, belki de ölü olduğu için böyle görünüyordu; ama kardeşim Levi’den uzun olamazdı boyu ve mosmor dudakları dişsiz ağzının çevresine yayılmıştı. Mavi gözleri, fal taşı gibi açıktı ve yüzü öylesine ince, öylesine pörsüktü ki, Tanrı bilir vurulmasaydı açlıktan ölürdü. Bunu seyretmek yeneden hasta etti beni; bir yandan ağlıyor, bir yandan kusuyordum. Kuzen Simmons çekti uzaklaştırdı beni oradan. Yola yaklaştığımızda diz üstü çöktü, emeklemeye başladı; ben de öyle yaptım. Az sonra iki kaya arasındaydık, yol az aşağıımızda, elli adım kadar ötemizdeydi.

Burada barut dumanı yoktu şimdi, ama batıya doğru, yolun derin bir iniş ve sonra dikçe bir yokuşla devam ettiği yerde kurşunların bini bir paraydı ve bir duman bulutu kaplamıştı göğü o yörede. Burada, kırmızı üniformalıların yüzleri iyice seçiliyordu, zor adım atıyorlardı, belliydi. Sırtık yüzleri cinayet haykırıyordu. Kırmızı ceketleri pırıl pırıl değildi şimdi. İki kırmızı üniformalı yolun kıyısına, bizim karşımıza gelen kıyısına uzanıp kalmıştı. Dört yaralı, bu iki ölünün başında oturuyorlardı. Az sonra iki katırın çektiği bir araba göründü taburda; ölü ve yaralılarla yüklüdü araba. Aşağı yukarı yarım düzine ölü vardı, iki yaralıyı da ölülerin arasına uzatmışlardı. Şimdi iki ölü, dört yaralı daha yüklediler, ağzına kadar doldu araba. Katırlar önümüzden geçerken yaralıların iniltisini duyduk. Kuzen Simmons, savaşın pis ve korkunç bir şey olduğunu fısıldadı.

“Hiçbirini tanımıyoruz,” diye fısıltıyla cevap verdim ben de. “Onlar yabancı, bizim topraklarımızı çiğneyen yabancılar. Orada yatan ölü çocuğun ne olduğunu bilmiyoruz. Hiçbir vakit öğrenemeyeceğiz adını, kimse öğrenemeyecek.”

“Onlarla savaşmak zorundayız Adam!”

“Öyleyse çekelim tetikleri. Ben böyle duramam burada.”

Omzuma yapıştı. “Dikkat,” diye fısıldadı. “Haydi, bir iki...”

İkimiz birden çektik tetikleri. Bir kırmızı üniformalı kollarını havaya kaldırıp sıçradı ve düştü. İki kişi benim saçmaların verdiği acıyla bağırdı, sonra tüm tabur çığlık çığlığa, kurşunları savura savura, sövgüler sıralamaya başladı kurşunların geldiği yöne. Kurşunlar başımızın üzerinde vınlayıp ağaçlara saplandıkça, toprağa biraz daha bastırıyorduk gövdelerimizi; sonra kalktık, kaçtık oradan ormana doğru. Bir duvarı atladık, soluk soluğaydık, yüreğimiz küt küt atıyordu, durmak bilmeyen silah sesleri azgın insan çığlıkları kulaklarımızdaydı.

“Su lütfen,” dedim Kuzen Simmons’a yakarır sesimle.

Bana matarasını uzattı, “Hepsini iç Adam!” dedi. “Nasılса Atkins’lerin oradan su alırsız; hemen şurada.”

Diktim kafama şişeyi, son damlasına kadar içtim; bir an baktım Kuzen Simmons’a, sonra “Bitsin artık. Yetmez mi?” dedim.

“Bunu cevabı bana düşmez Adam! Silah seslerini duyuyorsun. Orada çarpışan bizim etimiz, kanımız. Yüzüstü bırakabilir misin onları?”

“Babamı geri getirecek mi savaş?”

“Hayır Adam! Onu hiçbir şey geri getirmeyecek. Ama biz, göze göz, dişe diş savaşıyoruz. Böyle görüyor Salomon Chandler, ama Kutsal Kitap, içinde yazılanlara kelimesi kelimesine uyulsun diye çıkmamış ortaya. Savaş bu Adam!”

“İnsanın yurdu, kendi öz malıdır. Alanda dikildiğimizde tek istediğimiz bu köyün bizim köyümüz olduğunu söylemekti onlara. Bizde para yok, altın, gümüş yok. Öyle söyleyecekti baban onlara, geldiğiniz yere gidin, bizi rahat bırakın diyecekti. Bu bizim yerimiz, bizim meydanımız, bizim toplantı salonumuz; bunlar bizim evlerimiz, diyecekti. Biz, bizim olan şeyleri savunmak için birleşmiş komitecileriz. Bizim topraklarımıza girip, istediğinizi yaparsanız kötü şeyler olacak. Bütün söyleyeceği buydu babanın, ama başka yolu seçti İngilizler; şimdi artık çok geç. Savaş sardı her yanı.”

Kalktı, güneyi gösterdi eliyle. Uçsuz bucaksız bir buğday tarlası çevremde uzanıyordu. Yeşilliğin ortasında ilerleyen adamlar vardı. Haber yayıldı. Silah sesleri işitebileceğimizden daha hızlı, daha sürekliydi şimdi; sabahtan beri adam yağıyordu. Haber ondan ona yayılırken, kırmızı üniformalı seli akmaya devam ediyordu.

Atkins'lerin oraya gittik. Yoldan çeyrek mil içerdeydi çiftlikleri ve ahırın sivri damında dört silahlı vardı, ayakta durmuş, hindi tüneğindeymişçesine dikkatle ateş ediyorlardı. Bunlardan biri Salomon Chandler'dı, ama bu ihtiyara karşı bir yakınlık duymuyordum daha. Ben de öldürüyordum, o da öldürüyordu, ne var ki, o öldürmekten zevk alıyordu. Orada, damın üzerinde buz gibi dikilmişti; dumanlı yola nişan alıp duruyordu. Bana elini salladı, seslendi:

“Bir kırmızı üniformalı subayı yerine yollamış bulunuyorum, küçük ahbap. Yoldaydı; atının tepesindeydi. İki yüz adım öteden tüy gibi üfleyip temizledim subayı. Yahova'nın eli uzandı yıktı onu yere; gebertti.”

Başka bir adam katıldı bize, “Kırmızı üniformalı ordunun tümünü görüyor musunuz?” diye seslendi yukarı.

“Duman olmadığı yerde görünüyor. Ama bu kırmızılarının tümü değil! Nerede! Bildiğin gibi değil bayım!”

Gerçekten, yolun yol olduğu, üzerindeki duman bulutundan anlaşılıyordu. Öğle güneşi tepemizdeydi, yaprak kıpırdamıyordu. Nisan değil, Ağustos'tu sanki. Dumanın bir kısmı uçup kayboluyordu, ama çoğu kalın bir perde gibi gerilmişti yolun üzerine. Kırmızı üniformalılar şükretmeliydiler buna; üstlerini örten duman tabakası olmasaydı onlardan teki kurtulur muydu acaba! Sonradan öğrendik ki, İngiliz kumandan, bu noktada ordusunu teslim etmeye hazırmış da, teslim alacak kimse bulamamış.

Çoğu gece yatağında, uyumak yerine bu askerlerin o cayır cayır yolun üzerinde ayakları geri gide gide yürüyüşünü, o toz dumanı, barut kokusundan boğuluşlarını, duman bulutunu yaran kızgın güneşi ve kayalar, duvarlar ve ağaçlar arkasında siper almış Middlesex halkını düşünmüşümdür de İngilizlerin nasıl onca dayandığına şaşmışımdır.

Ateş hiç kesilmedi. Bir oradan alev çıkıyordu bir buradan. Atkins'lerin çiftlikte otuz kadar adam toplandı. Hepimiz de yola doğru gidip bir yaylın ateşi açtık. Sonra döndük, tulumbanın başına geldik. Atkins kadınları su çekiyorlardı. Kırmızı üniformalılardan duyduğumuz korku yok olmuştu ve nedense sanki yoldan hiç çıkmayacaklarına, yürüyüşlerini hiç aksatmayacaklarına senet imzalamışlar gibi inanıyorduk. Gene de, belki korkumuzdan eser kalmamıştı, çünkü daha yapmadığımız bir şey vardı, o da yola çıkıp önlerini kesmekti. Onlara, bizim yaptığımız gibi karşı karşıya koymak başka, öyle gidip silahlarıyla karşı karşıya olmak başkaydı.

Mrs. Atkins, kızı Esther ve on iki yaşındaki oğlu İshmael su çekiyorlardı. Belleri kırılırcasına indirip kaldırıyorlardı tulumba kolunu. İyi yürekli insanlardı, ailenin erkekleri, kadınlarını yatıştırmıştı biraz. Ama serseme dönmüş görünüyordu hepsi; savaşın bir kısmı da şuracıkta, çeyrek mil ileride oluyordu, kolay değildi ne de olsa. Tulumbaları, pek yerinde olarak, İngiliz yürüyüş hattı yakınında olmaktan başka, derin bir kuyuydu da. Soğuk ve berrak suyuyla ün salmıştı. Oraya vardığımızda, Kuzen Simmons dayanamadı kadınların tulumba başında belkemiklerini kırmalarına, önce kendi kaptı kolu, sonra da ötekileri utanmaya ve sırayla tulumba kolu sallamaya çağırdı. Savaş var dedikse, erkekler domuz, kadınlar köle kesilecek demedik diye de söylendi. Kadınlar kuyudan elli kovaya yakın su çekmişlerdi bile, tulumba koluna bir kez dokunan herkes bunun ne demek olduğunu bilir.

Ben tek başıma o buz gibi soğuk, bal gibi tatlı sudan yarım kova içtim bir dikişte; bir o kadar da ağrıyan başıma döktüm. Atkins kadınları evlerindeki bütün yiyeceği önümüze serdiler, hiç kimse aç çıkmadı oradan. Tam büyük bir parça sosisle ekmeği ağzıma doldurmuş yutmak üzereydim, Esther Atkins yanıma geldi, Lexington'dan Cooper'ların oğlu olup olmadığını sordu.

“Evet,” diye cevap verdim. On yedi yaşlarında güzel bir kızdı. Siyah gözlü, siyah saçlıydı. Bir köpeğin kollarından çok giysiye sahip olmakla ün salmıştı.

“Ama seni son gördüğümde şu kadarcıktın.”

“On beş yaşımdayım efendim.”

“Babanın başına gelenleri duydum. Moses Cooper, senin babandı değil mi?”

“Evet babamdı.”

“Afedersiniz, gerçekten üzgünüm.”

Onun kardeşlerinden biri de gün sona ermeden ölü olacaktı. İkimiz de henüz bilmiyorduk bunu. Beni avutmak için bir şeyler yapmak istedi; gitti bir parça böğürtlen turtası getirdi. O gün çok kişi nazik ve anlayışlıydı; yüreklerde dehşet ve korku yoktu, sanıldığından az kişi kabaydı. Sırtlarında yaralı komşuları taşıyan en az üç adam gördüm ben. Hatırlamaya değer bir olay daha var, bu da biz doğuya doğru ilerlerken başımdan geçti.

Söylediğim gibi Atkins’lerin orada, otuz kadar adam toplanmıştı. Kimileri Lincoln Town’lıydı, bunlar Kuzen Joshua Dover’la birlikte gelmişlerdi. Geri kalan bizim komşulardan ve Sudbury nehrinin öte yakasındandı. Bunlardan ikisi North Bridge çarpışmasında bulunmuştu. North Bridge’de Massachusetts’li Yankee’ler İngilizlere ilk ateşi açmışlardı. Ama onlar da, bizim gibi, kırmızı üniformalılar yaylım ateşi açıp da iki Concord’luyu ölü yere serene ve birkaç kişiyi yaralayana kadar tek silah patlatmadıklarını söylüyorlardı. Sudbury’lilerin kumandanı Becket adında biriydi. Ufak tefek, sinirli, yerinde duramayan bir adamcağızdı. Durmadan yakınıyor, sebepsiz ve biçimsiz bir savaş yaptığımızı, hiçbir şeyin planlanmadığını, İngilizleri bölük pörçük bozguna uğrattıp dururken, koca bir ordunun kaçmasına göz yumduğumuzu söylüyordu. Onları esir almak ya da tek canlı bırakmamacasına silip süpürmek işten değildi.

Ben kendi payıma, yaşamak ve yaşatmak istiyordum. Uykusuz geçen bir gece etkisini göstermeye başlamıştı. Tüm etlerimde, kemiklerimde duyuyordum yorgunluğumu. Savaşa ilişkin okuduğum, duyduğum şeylerden çıkardığım kavram şuydu: Bir karşılaşma çabucak yapılır, savaşılr sonra bırakılır, olay tarih kitaplarına geçme sırasını beklerdi. Üç çarpışma geçmişti başımdan, yetmez miydi sanki? Ama Becket böyle düşünmüyordu. Ötekiler de hep fikirlerini kabul ettirmeye bakan inatçılardı.

Oraya buraya koşup, kırmızı üniformalılara gözü kapalı ateş edeceğimize ve böylece kendimizi kırdıracağımıza, güneydoğuya yönelmeli ve Lexington'un güneyindeki Menotomy caddesine çıkmalıydık. Şimdiki yerimizden beş mil ötedeydi bu yol. Sallana sallana gitsek bile İngilizlerden önce varırdık oraya; hem giderken de öteki savaşçılarla birleştirdik. Yüz kişi olsak da İngilizleri tuzağa düşürebilirdik; onları bir iki saat oyaladık mı, binlerce savaşçı gelmiş, bize katılmış olurdu.

Bütün bunlar bana karışık geldi ama Kuzen Simmons, kısa bir süre için bile olsa bir tasarı olduğunu, bunun hiç plansız oraya buraya saldırmaktan iyi olduğunu, herkes kumandan olup karardan karara atlamaktansa, bir plana bağlı kalmanın daha iyi olacağını savundu. Bu arada Salomon Chandler ve öteki silahlı adamlar ahır damından inmişti; Becket'in planını desteklediklerini söylediler. Kırmızı üniformalı taburun son ucu yolun tam karşımıza gelen bölümünü de yürüdü; onları kolayca pes ettirmek işten değildi ama Salomon Chandler Lexington'da önlerini kesmenin daha doğru olacağını savundu gene. Küçük ordumuza, bir yandan da silahlı halk katılıyordu. Yürümeye başladığımızda yüzü aşmıştı sayımız.

On beş yirmi dakika sonra, Lincoln yolunu geçtiğimizde Concord caddesinin neredeyse bir mil güneyindeydik. Tam biz Lincoln'u geçerken şans bizi buldu ve birkaç kırmızı üniformalı çıktı karşımıza. Belki de Lincoln'a giden yolun daha kestirme bir kaçış yolu olup olmadığına bakmaya gelmişlerdi. Dört kişilik bir devriye birliğiydi bu. Daha görür görmez en azından yirmimiz birden ateş ettik. Üçü atlarını kamçılıyıp kaçtılar, ama dördüncüsü eyerden düştü, yola uzandı. Atı başucunda çakılıp kaldı. Rastgele savurmuştuk kurşunları. Ama şunu anladım ki böyle rastgele atışlarda, herkes pılsını pırtısını toplayıp kaçmaya bakıyor, ne bir an duruyor, ne de karşı durum almaya kalkışıyordu. Bu durum benim hoşuma gidiyordu, çünkü doğru dürüst nişan alındığında ölecek olan, böylece canını kurtarmış oluyordu.

Düşen adama doğru koştuk, çevresine üşüştük -numaradan yatabileceğini hesaba katacak kadar asker değildik daha-, ken-

dindeydi, yalnız omuzunda bir kurşun deliği vardı. Yirmi yaşlarında pembe yanaklı bir delikanlıydı. Bize bir göz gezdirdi, sonra kapadı gözlerini, onu öldürmemizi bekliyordu şimdi, çünkü bizim barbar kişiler olduğumuzu buraya gelmeden kafasına sokmuşlardı; onun için ölümünü bekliyordu. Ama, çektiği acının ve korkunun kirli yanaklarına yuvarladığı gözyaşlarını önlemek için yürekli olmak yetmiyordu. Onun orada yatıp ağlaması ve dövüşen bir askerden çok, küçük bir çocuğa benzemesi hepimizi etkiledi.

Watertown'dan Dr. Cody bizimleydi. Bizim aile bu doktora şarlatanın, dolandırıcının teki gözüyle bakardı ama, ne olursa olsun, şipşak durdurdu yaralının kanını ve de bir güzel sardı kurşun deliğini. Sonra çocuğu kaldırdık, ta Dunn House'a taşıdık, orada da bıraktık onu.

Adamlardan kimisi ata Becket'in binmesini önerdi. Becket atın tepesine yakışmadığını söyledi; ben bir aferin verdim ona içimden. Her neyse... Salomon Chandler'ın yaşlı olduğunu, ata onun binmesinin daha doğru olacağını söyledi Becket. Chandler, çocuklar gibi sevindi, kuruldu İngiliz kısırağına. Eski süvari erleri gibi sallıyordu silahını ileriye doğru.

Kuzen Simmons, Tanrının verdiği iki ayakla yürüyen insanlar arasında ata binmek kadar insan kişiliğini açığa vuran başka şey olmadığını söyledi.

ÖĞLEDEN SONRA

Şimdi Lexington'un aşağı yukarı bir buçuk mil güneyinde, Watertown yolu ile Menotomy yolu arasındaydık; bütün buralar evimdi benim. Sıcak tatlı ve iyi olan her şey, annem, kardeşim Levi, ninem, Ruth, hısımlarım ve arkadaşlarım, bütün bunlar birkaç fersah uzaktaydılar. Şu tepenin ardında, ağaçların ötesindeydiler hepsi; elimi uzatsam dokunabilirdim onlara; ama her aklı başında insanın yapacağı gibi eve gitmek yerine, İngiliz ordusunu tuzağa düşürüp yok etmek üzere yola düşmüş bu karman çorman çiftçiler arasındaydım. Çok anlamsız geldi durumum bana, bunu Kuzen Simmons'a söyledim.

Başını kaşdı, "Eee, n'apalım, Adam!" dedi Kuzen Simmons. "Savaş bu, biliyorsun. Savaş vakti, olaylar barış vaktinde olduğu gibi anlam taşımazlar."

"Savaştı, öldürmekti, ta burama kadar doydum Kuzen Simmons!"

"Biliyorum Adam! İşin aslına bakarsan, ben de öyleyim. Tanrı bilir, eski ateş yutucu Salomon Chandler dışında herkes öyledir. Ama bırakamayız savaşı."

"Neden olmasın?"

"Çocukluk ediyorsun, Adam! Savaşmaya karar verdik. Bir insanın, gücünü ortaya koymasının en iyi yolu, eline silah alıp ortaya çıkmasıdır."

"Ama önce onlar bize ateş ettiler."

"Bu bir tartışma, Adam. Tartışmanın vakti değil şimdi. Silah çekmek kesin bir açıklamadır, bir tartışma değil. Hiç kimse, kimin önce ateş açtığı konusunda sakın ve anlayışlı olamaz. Hem şimdi nasıl başladığımızı düşünecek halde değiliz. Savaşın içindeyiz. İki taraftan biri amacını gerçekleştirinceye kadar düşmanınız. Şimdi geri çekilecek olursak, belki de iplerini kaptıkları gibi, en azından yüz kişiyi darağacına çekerler, belki de bin kişiyi, belki on bin kişiyi ipe çekerler. Yatağımızda şöyle rahat uyuyamayız. Korkudan, kuşkudan ölürüz anlıyor musun?"

"Öyleyse ne vakit bitecek?"

"Ne vakit mi bitecek, Adam? Söyleyeyim mi sana ne vakit bi-

tecek! Onların gemileri buradan gidip bizi kendi öz topraklarımızda barış içinde bıraktıkları vakit. Ondan önce bekleme savaşı bitmesini.”

“Öyle bir konuşuyorsun ki, bu söylediğin vakit bir yıl sonra da gelebilir,” dedim. Bitkindim.

“Belki bir yıl sürer, Adam. Doğru.”

“Ben bugünden konuşuyorum, Kuzen Simmons. Şu andan söz ediyorum. Şimdi hemen eve dönmekten konuşuyorum.”

“Tanrım sen sabır ver... Nereye gideceksin, oğul? Şu içinde bulunduğumuz anda kırmızı üniformalıların Lexington’a girmekte olduklarına kalıbımı basarım.”

“Beni yakalayamazlar.”

“Çok akıllısın maşallah. Bana da öğretsene nasıl becereceksin bu işi?”

“Emeklerim,” diye kekeledim. “Kasabanın kıyısında yatar beklerim, onlar defolup gidinceye kadar.”

“Öyle mi! Her yanda pusu kurmuş onlar. Onlar halı gibi serilmiş emekliyor, sen o halı üzerinde mi emekleyeceksin? Buna alkım ermedi Adam!”

“Belki de bilmiyorum nasıl becereceğimi, Kuzen Simmons. Bu Tanrının belası savaş canıma yetti, hepsi bu.”

“Haklısın,” diye başını salladı Kuzen Simmons; “Sen daha çocuksun, Adam! Başından geçen az buz değil. Boyundan büyük işler yaptın. Koca bir gün bu... Hem upuzun bir gün. Sanki senin burada durmana gönlüm razı mı benim? Öz akrabamsın, üstelik babasız kaldın. Ama bu iş böyle işte.”

“Hangi iş?”

“Sen Moses Cooper’ın ilk çocuğusun ve bunu burada bilmeyen tek kişi yok... ve de babanın barbarca öldürüldüğünü...”

Birkaç dakika mola verdik bu çorak tepede. Bu tepeye kızılderili Mezarlığı denirdi ama benim bildiğim kadarıyla tek yerli gömülü değildi burada. Babam bir keresinde bana Kızılderililerin dinsiz oldukları için ölülerini doğru dürüst gömmediklerini, yere bir çeşit çerçeve koyup ölüleri onun üzerine yatırdıklarını, böylece gökyüzünden, güneşten, yağmurdan ve kardan yarar-

landıklarına inandıklarını söylemişti. Bu düşünceyi beğenmiş ve bir yerli olarak doğmadığıma üzülmüştüm; çünkü böylesi, yerin dibinde ıslak bir deliğe girmekten iyiydi herhalde. Şimdi bunlar aklıma geldi. Babamın ölüsü soğumadan savaşın ortasına sıçrayıp kendimi kaptırmaktan üzüntü ve pişmanlık duydum; vücuduma hançer saplanıyormuş gibi irkildim. Hiç olmazsa babam için üzülüyordum olmalıydım.

Lexington yanıyor diye bir ses duyduğumda daha da çoğaldı üzüntüm. Küçük ordumuzda yüz elliden fazla adam vardı şimdi ve hepimiz de bu küçük tepe üzerinde beynimizden vurulmuş gibi şaşkın ve çaresiz duruyorduk. Gözlerimiz kuzeye, dumanın gökyüzüne yükseldiği yöne dikilmişti. Sonradan yalnız üç evin ateşe verildiğini ve de kül edildiğini öğrendik; Loring'lerin evi, Mullikon'ların evi ve Bond'ların evi; ama uzaktan baktığımızda duman göğü öylesine sarmıştı ki, tüm köyü yakmaya karar verdiklerini sanmamak elimizde değildi. Bizim evimizin de yandığı ve benim elimden bir şey gelmediği düşüncesi yüreğimi burktu; bir ağrı saplandı böğrüm. Annem, ninem, Levi ne olacaklar diye soruyordum kendi kendime. Evde miydiler acaba? Benim bildiğim kadarıyla mahzende saklanıyor olmalıydılar. Ev tutuşunca da orada kalakalmışlardı herhalde. Bu düşüncemi Kuzen Simmons'a söyledim. Onun da yüzünden düşen bin parçaydı.

“Yok yok, Adam!” dedi kederli sesiyle. “Bunu aklına bile getirmemelisin. İngiltere dragonlarının hepsi evinin bahçesine doluşsa, gene saklanmaz mahzene senin ninen. Ben asıl Ruth ve Simmons teyzeni düşünüyorum. Eli kolu bağlı dikilip evinin yanıp kül oluşunu seyretmek bir erkek için çok acı.”

Kimi adamlar kalkıp İngilizlere saldırmayı ve onları kasabadan çıkarmayı savundular. Herkes çılgına dönmüş dişlerini sıkıyordu, çaresizlik içinde her kafadan bir ses çıkıyordu. Kırmızı üniformalılara epey kayıp verdirmiştik ve daha gün bitmeden göstereceklerimiz vardı onlara; ama onların yaylım ateşine göğsümü zü vermekle olacak iş değildi bu; onlar sıra sıra durmuş hedeflerini gözleriyle görüyor da savuruyordu kurşunları. Bu yüzden boşuna konuşuyordu herkes. Gevezelikten başka bir şey değildi bu.

Alanda bizimle olan Jonathan Crisp ve ondan bir yaş küçük Kuzeni Salem oradaydılar; ikisi de gözyaşlarını tutamadılar. Herkes onlara bakıyor, üzgün üzgün başlarını sallıyordu, dünya başımıza yıkılıyordu çünkü ve bus hiçbirimizin aklına gelmemiştir. Çok çabuk olmuştu her şey. Savaşçılar çaresizlik içinde kendilerini oradan oraya atıyor, çileden çıkıyorlardı. Tepenin üzerinde yığılmış bir kalabalık vardı ve kasabayı kırmızı üniformalılardan kurtarmak için kimse bir şey yapamıyordu.

Sonra Solomon Chandler var gücüyle haykırdı: “Arkadaşlar, şunu unutmayın ki, İngiliz şimdi orada... Ama uzun sürmeyecek, yok olacaklar! Bir saate kalmaz tek asker kalmayacak orada.”

“Niçin?”

“Çünkü akıl diye bir şey var. Ya karanlık basmadan Boston’a dönecekler ya da hiç gidemeyecekler oraya!”

Savaşçılar sevinçle bağırdı hep bir ağızdan. Herkes korkularını, kuşkularını azaltacak bir şey duymak, bir şey düşünebilmek istiyordu. Tam o sırada, üç atlı komiteci geldi. Watertown ve Cambridge’den yüz kişilik bir ordu getirmişlerdi, adamlar aşağıda Menotomy yolunda bekliyorlardı. Hemen şurada bir mil ötemizdeydiler. Üç atlı, aşağı yukarı bin beş yüz kişilik bir kırmızı üniformalı yedek ordusunun Boston’dan gönderildiğini, bir saat kadar önce Lexington’a doğru gittiklerini söyledi. Belki de bir saate kadar hep birlikte Boston’a yürürlermiş. Kırmızı üniformalılar Menotomy yolunu hiç unutmasınlar, güzel anılar edinsinler diye bu üç atlı çıkmış adam topluyormuş, kimi bulurlarsa katıyorlarmış ordularına.

“Ve de bizi buldunuz, hem de nasıl buldunuz!” dedi Solomon Chandler dişlerini göstererek.

Bu atlıların gelişi, getirdikleri haber havayı değiştirdi. Herkes konuşmaya, bağırma ve kırmızı üniformalılara günlerini göstereceklerine ant içmeye başladı. Silahlarını havada sallıyor, hırsla, sevinçle kaynaşıyordu kalabalık. Kuzen Simmons’un dediği gibi olan olmuştu. Girmiştik bu işe, ölmek var dönmek yoktu. Bunu tam da şimdi anlamıştı sanki herkes; öylesine vahşi bir hava esmeye başladı.

Solomon Chandler, atına bindi, “Arkamdan gelin yoldaşlar!” diye bağırdı, hepimiz ırmak gibi aktık ardından; tepeyi indik. Menotomy yoluna yollandık. Ben gitmeye gönüllü değildim ama gene de gittim. Hepimiz gittik. Bilmediğimiz bir güç itiyordu bizi. Benim yüreğim köyümüzdeydi, yanan evlerin çatırtısı yüreğimi sallıyordu; sevdiğim her şey, tüm sevdiklerim yakılıp yıkıldığına, ölüp gittiğine göre, ben de ölmeliydim; böyle düşünerek güçlenmeye ve kendime amaç edinmeye çalışıyordum.

Bizimkilerin aklında bir yer vardı, Menotomy yolunun iki toprak set arasında çukurlaştığı yerde, yolun bir yanı böğürtlen ağaçlarıyla, öte yanı fırtınanın yıktığı ağaç gövdeleriyle çevriliydi. Ben orayı iyi bilirdim. Çünkü çevrede en iyi tavşan avlama yeri burasıydı: Ağaç gövdesini yola çekecek, arkalarına da kaya parçaları yığarak onları oyalayacak ve bize yetiştirmek üzere albay Pickering komutasında yürümekte olan Essex halkına vakit kazandıracaktık. Bu tasarının başarılı olup olmayacağı belli değildi; ama ne olursa olsun, bu bölük börçük dövüştüğümüz inanılmaz savaşta ortaya çıkarabildiğimiz tek plandı. Tüm olaylar, şu ya da bu komitecinin ansızın aklına esen bir düşünce sonucuydu ve savaşın saatlerce sürmesinin tek nedeni kimsenin savaşı yönetecek ya da durduracak güçte olmayışındı. Takviye kuvveti, ilk kırmızı üniformalı orduya yetişmeden önce, İngilizlerin teslim olmak istedikleri doğrudu. Akılları başlarından gitmek üzereydi çünkü. Göremedikleri bir düşman ordusu sarmıştı onları. Öğrendikleri ya da Avrupa’da uyguladıkları hiçbir savaş taktiğini uygulayamıyorlardı, tüm cephanelerini taş duvarlara, ağaçlara, çalılıklara ateş etmekle harcıyorlardı ve en azından çeyrek ordu yaralı ve ölü vermişlerdi. Akıllarını yitirmekte haklıydılar. Ama teslim olacakları kimse yoktu ortada, konuşup anlaşıacakları kimse yoktu; tutup bir atlı gönderdiler Lexington’un batısındaki yoldan doğru; eline de bir beyaz bayrak vermişlerdi. Ne var ki, Concord’lu Abraham Clyde, beyaz bayrağı kırmızı üniformalıların taşıdıkları alay bayraklarından biri sanmış, atlıyı tek kurşunla yere sermişti oracıkta.

Eh, belki planımız başarılı olur ve eğer İngilizler bizden önce Menotomy yoluna çıkmamışlarsa, her şey değişebilirdi. Water-

town ve Cambridge halkının silah seslerini duyduğumuzda, önümüzde çeyrek millik yol vardı yürünecek.

Kuzen Simmons, ben ve daha dört beş kişi, kırık ağaç yığınının içine daldık, sürünerek ilerledik dalların arasında; yoldan birkaç metre uzakta yolu da görebilecek yerde durduk. Tilki yuvasına girince nasıl görünmezse, biz de burada öylesine iyi gizlenmiştik, yoldan altmış yetmiş adım ötedeydik; bastık kurşunu geçmekte olan kırmızı üniformalılara. Garip, rüya gibi bir şeydi bu. Orada uzanmış, yolu olduğu gibi kaplayan barut dumanı arasından çıkan kırmızı cisimleri, sonra birden her şeyin kayboluşunu görüyor, yalnız dumana, yalnız ve yalnız dumana ateş ediyorduk. Sonra ağaç dallarının arasında dumanın orada burada kırmızı parçalarla delindiğini görüyorduk. Önümüzde çıldırmış bir yığın insan olduğunu da biliyorduk, çünkü kırmızı üniformalıların, yürümekten ve ölü, yaralı, kayıp oranlarını kabul etmekten başka yapabilecekleri şey yoktu. Bizim savaşçılar ise, bölük bölük yola dağılmış, can çekişen bir canavarın üzerine üşüşmüş sinekler gibi, kırmızı üniformalı ordusunun arasında, oradan oraya koşuyorlardı.

Ama biz, bizim küçük takımımız olduğumuz yerde kaldık. Çünkü kırmızı üniformalıların bizi burada ele geçirmesi olanaksızdı ve çoğumuz yola çıkıp oradan oraya koşamayacak kadar yorulmuştuk. Orada öyle uzandık, kırmızı üniformalılara ve dumana ateş ediyorduk, daha doğrusu, Kuzen Simmons ve ötekiler ateş ediyorlardı; ben av tüfeğini bir kez ateşledim, sonra anladım ki bu uzaklıktan attığım kurşun kırmızı üniformalılara varsa bile, sivrisinek fiskesinden farkı olmayacak. Ateşe devam etmemek için akla uygun bir neden bulduğuma sevindim. Yıkılmış bir ağacın ardında toprağa gömdüm bedenimi, çenemi tüfeğin dipçğine dayadım. Silah seslerini, çığlıkları ve sövgüleri köyümüzde bir yıl boyunca duyduğum sövgülerden daha ağır ve daha çok sövgüyü beş dakika içinde dinleyerek uyudum.

Bir çarpışmanın ortasında uykuya dalmam garibinize gidebilir; üstelik üzerine böylesine söz edilmiş, kuşaklara konu olmuş, tarih kitaplarına, romanlara girmiş böyle bir savaşta horul horul uyu-

mayı saygısızlık sayabilirsiniz belki; ama unutmayınız ki bir geceyi uykusuz geçirmiş, köy alanında inanılmaz bir kıyım seyretmiştim ve o vakitten beri yemle çağrılan tilki gibi oradan oraya koşup duruyordum. Aslında, sonu sonuna uykuya dalmama değil, o vakte kadar ayakta durabildiğime şaşmak gerekir.

Sessizlik uyandırdı beni. Herhalde, altı yedi saattir ilk sessizlik-ti bu ve inanılmaz, biraz da ürkünç geliyordu insana.

Yani çıt yoktu demek istemiyorum, ya da doğal değildi, tuhaftı demek istemiyorum. Uzaktan ve yakından her zamanki sesler geliyordu ama bu sesleri bile birbirine girmiş ağaç yığınları kısmıştı biraz; eksik olan çarpışmanın vahşi ve korkunç sesleri, insan çığlıkları, silah patlamaları, azgın ve yaralı insanların vahşi bağırışlarıydı. İyice kulak kesildim, sanki bu sesleri duyuyordum gene de, ama çok uzaktan, çok sönük geliyordu sesler. Hava aydınlıktı daha, ama ağaçların altı, bu sığınağın içi loştu, bir rahatlık veriyordu insana. Cep saatime bakmadan vakti ölçmeye alışmıştım dünden beri, en azından bir saat geçti diye düşündüm kendi kendime.

Uyanır uyanmaz kalkmadım yerimden; biraz yattım öyle, barışın tadını çıkarayım dedim. Az sonra kuru dallar üzerinde ayak sesleri, dal çıtırtıları duydum. Ağaç yığını içinde yol açmaya çalışıyordu birileri. Sonra konuşmaları geldi kulağıma, önce Rahip'in sesi:

"Tanrı bize acısın Joseph ve bağışlasın bizi. Sana açıkça söyleyeyim, gidip de Cooper teyzeye oğlunu, kocasının yanına gönderdiğimizizi söyleyecek yürek yok bende."

"Ya ben?" diye atıldı Kuzen Simmons. "Çocuktan benim sorumlu olduğum yetmiyormuş gibi, bir de Cooper teyzeye cevap vereceğim. Niçin çocuğu eve göndermedin diye sormaz mı bana?"

"Çocuğun kanından sen sorumlu değilsin Joseph. Kimse kim-senin kanından sorumlu değil bugün. Sorumlu biri aramak gerekirse, alanda ilk kıyımı yapan İngilizleri düşünmek gerekir."

"Son nerede gördün onu? Nerede bıraktın?"

"En çok neye yanarım biliyor musun Rahip? Onun gibi iyi, onun gibi her şeye razı çocuk görmedim ömrümde."

“İyi bir çocuktu Joseph. Kuşkusuz çok iyi bir çocuktu.”

“Böyle masum bir çocuğun öldürüldüğünü düşünmek Tanrıya inancımı sarsıyor.”

“Hiçbir şey Tanrıya inancını sarsmamalı Joseph. Tanrı öğreticidir, yol göstericidir.”

“Hiç yakınmadı Rahip. Akşamdan beri çocuğun başına gelenleri düşün bir.”

Önce orada yatıp, onların benden geçmiş zamanda söz etmelerini dinlemek hoşuma gitti. Herhalde öldüğünü düşünmek yerine, hakkında söylenen iyi şeyleri dinlemeyi yeğleyen çocuk yoktur. Ama sözlerinde bir şeyler vardı ki, davranışıma olduğu gibi aklıma da saygı duyup duymadıkları belli değildi. Doğrudum ve seslendim onlara.

“Tanrıya bin şükür!” diye bağırdı Rahip.

Kuzen Simmons kalkmama yardım etti, yaralı olup olmadığımı sordu.

“Hayır efendim, bir şeyim yok.”

“Öyleyse ne oldu böyle Adam?”

“Uyuyakalmışım.”

İkisi de ağzı açık bakıyorlardı bana.

“Ne yaptın?”

“Uyuyakaldım,” dedim gene. “Uyuyakaldım o kadar.”

“Bir şeyin olmasın da, zararı yok,” dedi Rahip.

Ağaç yığını arasından çıkardılar beni. Kuzen Simmons’a savaştın nasıl gittiğini sordum.

“Cambridge’e varmışlardır şimdi. Halk savaşçıları dört bir yandan akın ediyor. Eğer, kırmızı üniformalılar Boston’a giderlerse orada kalacaklar demektir. Gün ağarmadan beş bine yakın adamımız toplanmış olacak Boston’da.”

“Öyleyse eve gidebilir miyiz?” diye sordum.

“Hepimiz eve gidiyoruz Adam. Bizden çok uyumuş, bizden çok dinlenmişler var.”

Eve gidecektim de ne olacaktı, bilmiyordum; bildiğim kadarıyla köyümüz kül olmuş, tüm sevdiklerim ölmüştü.

Toplantı salonunun kulesini gördüğümde içime su serpildi biraz.

Sonra köyün eteklerinde Parker ahırlarını gördüm. Birini yaktılsa ötekileri de yakarlardı dedim kendi kedime. Aceleyle koşup ne olup bittiğini bir an önce öğrenmek isteyeceğimizi sanırsınız, ama kimse kötü habere koşmaz. Hem de yorgunduk, üçümüz de yorgunduk. Sonra köye yaklaştıkça, evlerin yerli yerinde olduğunu gördük; sadece daha önce sözünü ettiğim küçük ev yanmıştı.

Kendi evime gitmek için Kuzen Simmons ve Rahip'ten ayrıldım. Köyümüze dönen yalnız biz değildik. Tarlaların ortasında yorgun gölgeler görünüyordu, Menotomy yolunu tırmanan bitkin savaşılar görünüyordu. Hepsini de yorgun bir üzüntü sarmıştı; bu, yürüyüşlerinden ve silahlarını yerde sürüyüşlerinden belliydi. Savaşı kazanmıştık, ama savaş kazanmak tarih kitaplarının anlattıklarından daha az zevkliydi.

“En iyisi eve gitmek, Adam!” dedi Rahip. “Sonra gelip ziyaret edeceğim sizleri.”

Beni bekleyen şeylerle tek başıma karşılaşmamak için onlardan benimle gelmelerini rica edebilirdim. Ama yüzlerine bakınca, içim elvermedi onlardan bunu istemeyi. İkisi de acınacak haldeydi, ihtiyarlamışlardı aniden. Yüzleri beyaz ve sarkıktı, sakalları uzamış, kurumuş kan ve toz toprak derilerine yapışmıştı. Üstleri başları yırtıktı. Gözleri yorgunluktan ve barut dumanından kıpkırmızıydı. Ben de onlardan aşağı değilimdir diye düşündüm, ama ben gençtim –insanın genç olduğunu duyması kadar üstün bir duygu yoktur.

Başımı salladım ve ayrıldım onlardan, eve doğru yürümeye başladım. Arka kapıdan, sebze bahçesinin bulunduğu yerden yaklaşıyordum eve. Levi pencerelerde beni bekliyor olmalıydı. Ben iyi göremiyordum pencereleri, çünkü güneş inmişti ve gözlerime giriyordu. Daha görmeden sesini işittim Levi'nin: “Adam! Adam!” Koştı bana doğru, atıldı kollarıma, ben ise silahımı bırakıp biricik varlığımış gibi sardım onu sımsıkı. Ağlıyordu, ben de ağlamaya başladım. Yere oturdum, öyle sımsıkı tutuyordum kardeşimi kollarımda, gözyaşlarımı durdurmaya çabalıyordum. Neredeyse annemle karşılaşacaktım ve beni gözyaşları içinde görmesini istemiyordum. O gün yeterince gözyaşı dökmüş olmalıydı.

“Seni öldü sanıyorduk,” diye hıçkırıldı Levi. “Az önce Concord’lu koca eşeğin biri geldi buraya, yol kavşağında serilmiş yattığını söyledi, öldüğünü söyledi senin.”

“Ölüye benziyor muyum?”

“Oh! Adam! Ölmeni istemiyorum.”

“İyi ya, ölü değilim işte. Canlıyım. Ölü gibi yorgunum belki, ama canlıyım.”

“Ölmeni istemiyorum, Adam!”

“Bırak öldüğümü söylemeyi, çünkü ölmedim.” Sarstım Levi’yi, gözlerini kaldırdı, baktı bana ve nasılsa gözyaşları arasında gülümseyebildi. Kalktım; orada, sebzeliğin kıyısında, ninemle annem yan yana duruyordu. Ninem, yıkılmasın diye kolunu dolamıştı annemin beline, tutuyordu, annemin yüzü kar gibi beyazdı. Ağzı biraz açıktı, dudakları titriyordu. Ninem öyle bakıyordu bana, hafiften başını salladı.

“Ölmemiş,” dedi Levi özür diler gibi.

Annem birkaç adım attı bana doğru.

“Çok kirliyim,” diye fısıldadım. “Herhalde hayatımda böylesine kirletmedim üstümü başımı.”

Sonra annem geldi, kollarına aldı beni, öyle bir sıkıyordu ki, kaburgalarım kırılacak sandım; yüzünü kirli gömleğime gömdü. Sonra bıraktı beni, birkaç adım geriledi, ağlamaya başladı. Ninem yanına geldi, omuzuna dokundurdu okşayan elini, “Zavallı yavrum, zavallı kızım!” dedi derinden. Ninem bana bir merhaba diyecek diye bekledim, ama görünüşe bakılırsa, orada olduğumdan haberi bile yoktu sanki. Levi silahımı aldı, ninem, annemi içeri götürdü, ben de arkalarından gittim.

Mutfakta ve kapı önünde komşular toplanmıştı. Ruth oradaydı, annesi ve dul teyzesi Susan, kefenleme, yatırma işlerinde cenazelerde yardımını esirgemeyen ihtiyar ebe Mrs. Cartwright oradaydı, Levi’nin arkadaşlarından birkaçı Albright’ların oğlu ve kendi ailesinden ölüsü olan küçük Jonah Parker da ayakta duruyordu. Mutfak kapısından girerken yana çekilip yol açtılar. Ruth geride duruyordu, ama gözlerini benden ayırmıyordu. Dul Susan koluma girdi. Annem bir sandalyeye yığıldı, bana bakıyordu, tüm

gövdesi titriyordu, yaşlar yanaklarından yuvarlanıyordu. Ninem ise ağlamamak için zor tutuyordu kendini, ağzı yüzü gerilip büzü-lüyordu –belki de bu kadınları iyice taşıracak, hasta edecek dam-layı tutuyordu.

Eve dönmenin kolay olmayacağını biliyordum da, böylesine acıklı, böylesine rahatsız bir durum getirememiştim gözümün önüne. Simmons teyzeye, Kuzen Simmons’un döndüğünü ve evde olduğunu söylemekten başka, sözüm yoktu söyleyecek. Ne diye-ceğimi bilmiyordum başka.

“Sen eve git Ruth!” dedi kızına. “Bizim burada olduğumuzu söyle.”

“Onu yukarı çıkarayım mı?” diye sordu Mrs. Cartwright, an-neme.

Annem cevap vermedi, ama dul Susan başıyla evet dedi. Mrs. Cartwright elimden tuttu, merdivenden çıkararak büyük yatak odasına götürdü beni. Babamın vücudu yatağa uzatılmıştı.

Korktum önce, yüreğim ağzıma geldi. O odaya girmemek için hayatımın on yılını verirdim. Eşikte durdum. Mrs. Cartwright pis pis öttü kulağıma: “Haydi, haydi bakalım. Korkulacak bir şey yok. Doğum, evlenmek, ölüm. Böyle gelmiş, böyle gider. Bir gün senin çocukların olacak, tıg gibi, tertemiz saçları taralı, onlar nasıl davranacak sanıyordun. Gel buraya Adam, haydi gel.”

Avutmaktan uzaktı söyledikleri ama hiç olmazsa aklımı korku ve isteksizlikten uzaklaştırdı; Mrs Cartwright’e karşı duyduğum o eski ve giderek çoğalan nefrete götürdü. Middlesex’in en duygu-suz, en iğrenç moruğu olduğuna bir anda inandım; bir bakıma ra-hatladı içim, hiç olmazsa ona ilişkin kanımın doğru olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştı. Odaya girdim, babama baktım.

“Dua et,” diye gıdıkladı kadın.

“Buradan çıkın ve beni yalnız bırakın Mrs. Cartwright!” diye bağırdım.

“Ne? Neler duyuyorum!” diye başladı. Sözünü kestim, ağzıma geleni savurdum, kovdum onu odadan. O vakit çıktı, bir yandan bir şeyler geveliyordu ağzında, öfke kusuyordu.

Babamla yalnızdım şimdi. İyi ama babam değildi ki bu yatan,

bir bedendi. Önemi, anlamı uçup gitmiş bir gövde. Daha az önce bir yığın gövde görmüştüm; kırmızı üniformalıların gövdeleri, halk savaşıçılarının gövdeleri. Kendimi bildim bileli ölümle ilişkim olmamıştı pek, ama bugün, bütün gün ölümle yaşadım. Bir uyusukluk geldi üstüme, kımıldayacak halim yoktu. Ağlamak bile istemedim. Sonradan ve daha sonra, çoğu kez düşündüm babamı, ama yatağın üzerindeki cesedi değil.

Odadan çıktım, kapıyı yavaşça kapadım.

Mutfığa döndüğümde, annem kendini toparlamıştı biraz; ninenem bana yaklaştı, elimi tuttu, sıktı. Öteki kadınlar gitmişti. Simmons kadınları da eve, Kuzen Simmons'u ağırlamaya gitmişlerdi herhalde. Öldürülmemişti ama, hiç olmazsa dönüşünün bir anlam taşıdığını görmeyi hak etmişti. Mrs. Cartwright ise o öfkeyle çıkıp gitmiş olmalıydı. Levi bir köşede duruyordu. Gözlerini benden ayırmıyordu.

"Acıkmış olmalısın," dedi annem.

"Açım ama aç olduğumdan çok kirliyim. Beni böyle kir içinde görüp de ses çıkarmadığına inanamıyorum anne."

"Evet, üzerine söz edilmeye değer üstün başın," diye başını salladı, şimdi bana her zamanki bakışıyla, oğluna bakar gibi bakıyordu -ölümünden dönmüş birine bakar gibi değil. "Seni daha önce de kir pas içinde gördüm, Adam Cooper, ama bu kadar değil. Bu senin yeni ceketin değil mi?"

"Evet, yeni ceketim anne."

"Nasıl yırttın öyle gömleğini?" diye sordu ninem.

"Ağaç yığını arasında göbek üstü emeklerken."

"Yerlilerin göbeği olur," dedi ninem. Çektiği acıyı göstermek için elinden geleni yapıyor ve bunu büyük bir ağırbaşlılıkla başarıyordu. "Ama bizim ailede, sayabildiğimiz kuşaklar boyu, mideleri olmuştur insanların."

"Evet efendim," diye başımı salladım. "Mide diyecektim. Heyecandan şaşırdım."

"Ne heyecanı? Benim bildiğim kadarıyla heyecan bitti. Nerede kırmızı üniformalı ordusu?"

"Duyduğuma göre Boston'a döndüler."

Ninemın ihtiya r gözlerinde bir    k parladı bir an için, sonra gene o ağırbaşlılık geldi: “Boston’a mı dedin?”

“Oraya sürdük onları.   kardık onları topraklarımızdan, ta Boston’a gönderdik.”

“Ka   kişi   ld  rd  n Adam?” diye atıldı Levi.

“Sana gelince,” dedi annem Levi’ye; “Putperestler gibi avaz avaz bağırmaktan önemli şeyler var. Al kovayı da su getir buraya. Ağabeyin yıkanacak.”

Levi başını salladı, bir kova kaptı oradan, dışarı çıktı koşarak. Acıdım Levi’ye. Babamın, benden çok onu yıkan   l  m   yetmiyor-mu   gibi, benim yüzümden azar işitmeye başlamıştı hemen.

“Bu evde öldürme sözü istemiyorum,” dedi annem bana. “Komite gerekeni yapacaktır, ben de bunu kabul etmeye hazırım. Ama evimizde, Hıristiyanlı  ımızın son damlasını yitirmiş de barbar olup   ıkmı  sı gibi konuşulmasına göz yummayaca  ım. Kırmızı   niformalılar bozguna u  ratıldıysa bu, Tanrı onların yenilmesini istedi  indendir, Yehova onları lanetledi  indendir. Sizin gibilerin oralarda, iyi bir Hıristiyan değilmişsiniz gibi davrandı  ınızdan değil. İster bizden olsun ister onlardan, hiçbir insanoğlunun   l  m  yle böbürlenmek, övünmek yok bu evde. Bunu unutmayaca  ın için de memnunum Adam Cooper.”

Annemin böyle konuşması sevindirdi beni. Gene eski durumuna dönüyor demekti bu çünkü, kendini bu yıkıntıdan sıyrılabilecek, evimiz umdu  umdan da iyi olacak demekti. Yehova’nın lanetine gelince, bu konuda tartışma çıkarmaya değmezdi, çünkü nasılsa, Rahip de annemden yana çıkacaktı. Ben kendi payıma,   yle bitkin,   yle şaşkındım ki, günün olayları   yle birbirine do  la  mı  tı ki kafamda, bugünü bir an önce kapatmak için her şeyi vermeye hazırdım.

“Ceketini çıkar,” dedi annem. Bu arada ninem, ocağa odun atmış, ikinci çaydanlığı ısınmaya koymuştu. Annem,   a  kın baktı g  mle  ime;

“Onarmaya değer mi dersin?” diye sordu nineme.

“Gömlek ağaçta bitmiyor, Sarah,” dedi ninem; “Hele bir yıkalım, görelim. Kirliyen bir şey söylenemez.” Sonra bana döndü,

“Su ısınıyor, soyun oğlum, başla yıkanmaya. Levi çamaşır getirir sana.”

Mutfakta tahta küvetin içine girdim, sabunlandım, ovundum. Bir yandan Levi su getirdi, sırtımı ovdu. Kaburgalarım üzerinde uzun bir çizik vardı, Levi, bunun kırmızı üniformalı kurşunu izi olup olmadığını sordu.

“Ne akılsızca bir soru.”

“Ama bir yara izi bu, değil mi?”

“Hayır yara izi değil. Ağaçların altında sürünürken aldığım bir sıyrık.”

“Bana öyle geliyor ki,” dedi Levi. “Bütün gün savaşıp dursaydım, hiç olmazsa bir yara alırdım kendime.”

“Annem duymasın böyle konuştuğunu,” diye uyardım onu.

“Ona ne olmuş Adam?”

“Kime?”

“Anneme.”

“Evli barklı, çocuklu bir kadın olsaydın da, kocan yukarı kat-
ta ölü olsaydın, sen ne olurdun?”

Boşandı birden, ağlamaya başladı. Elimden geldiğince yumuşak, “Şimdi dinle beni Levi,” dedim. “Babam öldü. Bunun ötesi yok ve sen bir erkek gibi karşılamalısın bunu. Adını duyar duymaz gözyaşlarına boğulamazsın her zaman. Senin de, benim de çok büyük sorumluluklarımız var.”

“Ne çeşit sorumluluklar, Adam?”

“İşte, her çeşit. Annemle nineme biz bakmayacağız da kim bakacak? Bahçe ne olacak, ekip biçme işleri ne olacak? Evet, Boston’daki birkaç kuruluşun hisse senetleri var elimizde, ama onlardan gelir elde edeceğimiz belli değil daha. Annemi biliyorsun, yardım kabul etmez. Ona göre yardım demek sadaka demektir; sadaka ise alınmaz, verilir.”

Levi başıyla onayladı.

“Bana havlu getir.”

Havlu getirdi, kurulandım.

“Gidip babama baktın mı?” diye sordu Levi.

“Baktım. İhtiyar Mrs. Cartwright’la birlikte çıktım.”

“Ondan nefret ediyorum.”

“Ben de sevmiyorum onu. Ama ne de olsa elinden geleni yapıyor yardımcı olmak için.”

“Ölüleri kesip içlerini dışa çıkarıyormuş diyorlar.”

“Ne aptalca sözler geliyor senin de kulağına!”

Temiz çamaşırları uzattı, giyinmeye başladım. “İhtiyarın biri o.”

“Cadının ta kendisi!”

“Böyle sözler duymayayım senden. Biraz daha uslu ol.”

“Ölüm nasıl bir şey Adam?”

“Nereden bileyim hiç ölmedim ki?”

“Bağırmasan da olurdu.”

“Sana bağırdığım yok. Ama böyle delidolu sorular sorduğunda ne yapmamı bekliyorsun? Nereden bileyim ölmek nasıl oluyor?”

“Şunu demek istiyorum,” dedi Levi; “Cennete gidersen, burada olmazsın değil mi? Yani babam yukarda değil. Oradaki yalnız bir vücut, değil mi?”

“Bunları konuşmanın ne yararı var Levi?”

“Ruhları düşünüyorum da...”

“Ben ruhlara inanmam. Öyle bir şey yok.”

“Jonathan Crisp bir hayalet görmüş ve konuşmuş onunla. Geçen aralık ayında görmüş.”

“Yalan söylemiş.”

“Peki nereden biliyorsun? Nasıl söyleyebilirsin yalan olduğunu, hem de böyle kesin? Hayaleti görüp konuştuğunda sen orada değildin ki?”

“Peki. Neye inanırsan inan. Çekil başımdan.”

“Elimde değil.”

“Ne elinde değil?” diye sordum kısaca.

“Korkmamak.”

“Korkulacak ne var şimdi? Kırmızı üniformalılar gitti.”

“Peki sen korkmadın mı? Kaçmadın mı?”

“Yalnız ben değil, herkes kaçtı. Konuşması kolay, ama orada, bütün silahlar yüzüne patlarken dikil de göreyim seni!”

“Ben de olsam kaçırdım,” dedi Levi.

“Eh, bunu söyleme alçakgönüllülüğünü gösterdiğine sevindim. Tüm Komite’den daha yürekli çıkacaksın sanmıştım.”

“Ya kırmızı üniformalılar dönerse Adam?”

“Dönmeyecekler. Savaşttık, savaşı biz kazandık.”

“Buraya geldiler gene,” dedi Levi. “Çoğu yaralıydı, çok ölü vardı. Ölüleri taşıyorlardı. Bir adam gördüm, eli uçmuştu, kolunu bir ceketle sarmıştı. Avaz avaz bağıırıyordu durmadan. Saul Parker, onun kurtulamayacağını söyledi. Alanı doldurdular, akılları başlarında değildi. Neler konuştuklarını duyacaktın. Fairfax’in dükkânına girdiler, tüm gümüşleri çaldılar. Sonra Joshua Bond’un dükkânına girdiler, ne var ne yok silip süpürdüler, evini de ateşe verdiler; Loring’lerin evini de ateşe verdiler, Mullikan teyzelerin de... Böyle yangın görmemişsindir ömründe, Adam. İçlerinden biri Fairfax teyzeye tekme savurdu, ama başka biri öfkelen-di bu işe, ihtiyar bir kadına ne demeye vuruyorsun dedi. İki ki-şi bizim evi aradı. Ninem oda oda peşlerinden gitti ve dedi ki, erkek olsaydım, evimize böyle giremezsiniz dedi. Bir de kilisedeki çan iplerini kestiler. Annemin gümüş çaydanlığını aldılar. Ağzını açmadı annem. Ninem arkalarından koştu, hırsızlar, caniler diye bağırdı onlara. Onlar da sizin gibilere göre değil bu eşyalar, pis Gillies dediler. Gillie nedir Adam?”

“İskoç çiftçisi demek sanırım. Öteki ordu da buraya geldi mi?”

“Boston’dan geldiler. Bunca kırmızı üniformalıyı bir arada görmemişsindir. Tüm köyü doldurdular. Bir yandan da doğudan silah sesleri geliyordu. Sen hiçbirini vurdun mu, Adam, n’olur söyle?”

“Bilmiyorum.”

“Arabaları da götürdüler. Bizim atların ikisi de gitti.”

“Deme!” diye bağırdım.

“Evet. Loring’lerin atlarını Mr. Bedfordt’un boz atları, ahırındaki kiralık atların hepsini aldılar. Hancock’ların arabasını, Buckmanss hanındaki iki arabayı ve tüm atları aldılar. Görsen de-li gibi saldırıyorlardı oradan oraya. Biri kafama kırbacıyla vurdu, bak, dokun, burası.”

Saçını yana çekti; başındaki şişkinliğe dokundum elimle, “Ne demeye yaptı bunu?” diye sordum.

“Ortalarda dolaşmayacaktım. Biri de Johnny Carver’ın üstüne süngüyle yürüdü. Çocukcağız dokuz yaşında. Düşünebiliyor musun? Suçumuz da kırmızı üniformalı ölümlere bakmak. Hepsini serdiler köy alanına, tam kırk iki ölü. Oradan aldılar, Loring yük vagonuna ve öteki vagonlara yüklediler cesetleri. Kan lekeleri daha duruyor alandaki otların üzerinde. Sonra Menotomy yoluna çıktılar, yürüyüşe başladılar. Concord ve Sudbury’den adamlar buraya vardığında, yeni gitmişlerdi. Herkes öyle bir bağılıyor, çığlık çığlığa sevincini haykırıyordu ki görecektin! Kadınlar dışarılara fırladılar, sarılıp kucaklaşmaya başladılar. Böyle bir şey ömründe görmemiştir, Adam, hiç görmemiştir. Bunun üzerine çanları çalalım dedik, ama ipler kesikti. Ben eve koştum, o sırada Concord yakınlarındaki değirmenin sahibi Ephraim Colin, seni ölü gördüğünü söyledi. Ama o vakit neredeydin sen, Adam?”

“Menotomy yolundaki büyük ağaç dallarının altındaydım.”

“İnsanın aklına gelmez.”

“Doğru.”

Ben yıkanıp giyinirken komşular ön odayı doldurmaya başlamışlardı. Birçoğu daha önce gelecekmiş de, ekmeğin mayalanmasını, muhallebinin donmasını beklemişler, çünkü ölü evine eli boş gelinmez. Ötekiler pişmiş et, şekerleme, akağaç şekeri getirmişlerdi; yemek masasının üzeri bir ay yetecek kadar yiyecek dolmuştu. Kadınlar saygı gereği biraz ağlamalı diye düşündüler, böyle şeyler bulaşıcı olduğundan, annem de ağlamaya başladı gene. Yanına yaklaştım, ellerime sarıldı:

“Adam, Adam şimdi biz ne yapacağız?”

Üzülmemesini, her şeyin düzeleceğini, geçinip gideceğimizi söyledim ona. En kötü durumda olan Levi’ydi. Kadınların başından az şey geçmemişti, şaşkınlıkları hâlâ üzerlerindeydi. Tutup tutup Levi’ye sarılıyor, böylece içlerini boşaltıyorlardı. Ama neyse ki kimse ağzını açmıyordu, kopan fırtına hepimizi üfleyip geçmişti; bu da annemin tek avuntusuydu sanırım.

Kuzen Simmons’la ölü kaldırıcı ve uzaktan hısmımız olan Fa-

irview kardeşler, tabutu merdivenden indirdiler. Kuzen Simmons tabutun kiliseye taşınmasına yardım etmemi söyledi. Evden çıkmama yarayacak ve tabutu görünce ağlamaya başlayacak kadınlardan beni uzaklaştıracak bu isteğe seve seve uydum.

Tabut ellerimizde alanı geçtik. İkinci vaktiydi şimdi, güneş batmıştı, akşamın tatlı pembe ışıkları batı ufkuna yayılmıştı, öyle güzeldi ki bu renk, baktıkça içim eziliyordu; hava temizdi, tatlıydı. Bu yer, daha on iki saat kadar önce bırakıp kaçtığım yerdi, ama vaktin anlamı yoktu; benim buradan çıktığım o nisan sabahı geçmişte kalmıştı, öyle uzak, öyle ayrı bir geçmiş ki, göz önüne getirilmesi bile çok güç. Tüm izler silinse, tüm yaralar iyileşse bile hiçbir şey eskisi gibi olamaz.

Alan sessizdi. Yanan evlerin kararmış harabeleri tütüyordu daha ama havada savaş sesleri yoktu, barut dumanı yoktu, yaralıların vahşi çığlıkları, öfkeli sövgüler yoktu.

Kama yuvası körletilmiş, sökük bir top, tekerleği kırık bir İngiliz cephanesi arabası ve bir düzine kadar bidon alanın ortasında duruyordu. Kırık tüfekler, yamulmuş süngüler, barut şişeleri, uykulu tulumları vardı. Yırtık, kana bulanmış bir kırmızı ceket, yağmacıların düşürdüğü bir hanım giysisi ve bir tencere... Calep Harrington da oradaydı, ama artık canlı değildi; kaydını silmek gerekcekti kütükten. Kenarları kıvrık bir şapka, içinde çirkin bir deri ve kan yığını. Böyle şeylere kimse dokunmadı; yarın yanacaktı bunlar. Beş altı kitabın yırtık yaprakları akşam rüzgârında uçuşuyordu; kitap yok etmeden barbarlık yapılamazdı sanki. Bir çocuk şapkası ve bir ayakkabı teki gözüme ilişti. Bir çarpışmanın, ya da kıyımın olduğu yerde, garip, acıklı, amaçsız bir çöplük; ama belleklerden çıkmayacak, hep anılacak bir çöplük...

Ben canlı çıktım bu işin içinden ama babam ve ötekiler öldü burada. Hem de babamı öldüren o ordu, buraya sürüldü gene, yaralarıyla, yerleri sulayan kanlarıyla. Boston'dan gelen takviye ordusuyla buluşmaya geldiler. Onlar buralarda sürü sürü kol gezerken, kardeşim Levi ve köyün öteki çocukları, çocuk olmanın verdiği eşsiz bağışıklıkla askerlerin aralarında koşuştular. Bana gelince, çocukluktan ve delikanlılıktan tümüyle ayrılmıştım.

“Duyuyor musun Adam?” diye sesleniyordu cenazeci. “Yani şunu demek istiyorum, insan uğraşısını yabana atmak istemez. Herhangi bir uğraş değil benimki. Geride kalanları biraz olsun avutacak biçimde yapmak isterim işimi ama olmuyor işte. Olmuyor. İdare ediyoruz, zar zor yapıyoruz işi Adam! Yürek dayanmaz bu işe ama ne yaparsın, çabalıyoruz, sen yapmasan kim yapacak, kim tutacak bu elleri diyoruz. Parker’ların, Hodley’lerin ve Horington’ların cenazelerini kaldırırken de, yüreği heyecana dayanamayıp duruveren ihtiyar Mrs. Fess’in cenazesini kaldırırken de kolay olmadı. Aklıma gelir miydi zavallı ihtiyarın gidivereceği? Başımıza gelen bela azmış gibi... Watertown’dan Archie Hoggins de gitti. Savaş aklıma gelir miydi? Başınız sağ olsun. Başka ne diyebilirim ki... Çivilenmiş çam odunu, cilalanmış bile değil!”

“Zararı yok.”

“Çok nazıksın Adam! Ama baban her şeyin iyisini isterdi. Moses Cooper’ın bu huyu vardı işte, her şeyin en iyisi ya da hiç. Evet, sonradan değiştirmememiz için bir sebep yok, ama...”

İçimden çenesini kapaması için dua ediyordum, Kuzen Simmons kurtardı beni:

“Böyle işler için çok vakit var önümüzde. Çocuğu rahat bırak şimdi.”

“Onu üzmemek değildi amacım, Joseph. Yalnızca söylemek istediğim...”

“Çocuğu rahat bırak. Konuşulacak şey varsa ikimiz konuşuruz seninle.”

Kiliseye vardığımızda dışarıda küçük bir kalabalık vardı. Çoğu yüzler tanıdık değildi. Sonradan öğrendiğime göre, Middlesex’teki Komite, alanda olanların kesin kanıtlarını elde etmek üzere adamlar göndermiş. Davranışları iyi niyete dayanıyor elbette, ama kesin ve eksiksiz gerçek hiçbir vakit öğrenilemeyecektir. Kilisenin içinde de insanlar vardı, en azından Komite’nin yarısı ve ölenlerin hısımlarının hemen hepsi oradaydı. Babamın tabutunu, kürsünün önüne sıralanmış öteki tabutların yanına uzattık. Hava kararmıştı şimdi ve kilise bakıcısı Hiram, mumları yakıyordu. Rahip, babamın tabutu üzerine siyah bir örtü örttü;

sevindirdi bu davranış beni, çünkü her şey bir yana tabutun çam yeşili görünümü üzüntü veriyordu bana.

Advertiser gazetesinden olduğunu söyleyen biri yanıma yaklaştı, alanda olanlarla ilgili sorular sormak istediğini söyledi. Doğru dürüst düşünebilecek halde değildim, öğrenmek istediklerini başkasına sormasını rica ettim.

“Gerçekleri ortaya çıkarmak sizi hiç ilgilendirmiyor mu, Mr. Cooper?” Bana Mr. demişti, koltuklarım kabaracaktı da isteğine karşı koyamayacaktım böylece.

“Gerçekleri bilemeyecek kadar yorgunum.”

“Bir yurtsever, gerçeğin ne olduğunu her vakit bilir.”

Aptal aptal baktım yüzüne. Kırk yaşlarında, iri yarı, kaypak yüzlüydü. İyi cins siyah yünlü giysi, geniş, volanlı dantelli beyaz gömlek giymişti. Haldır huldur konuşuyordu, benim sesim onunkinin yanında etkisiz bir vızıltı kalırdı. Başımı iki yana salladım, adamı elimle yana iterek kiliseden çıktım.

Dışarıda kalabalık büyümüştü ve olanların hepsini biliyormuş gibi görünen bir adam, Boston’daki durumu anlatıyordu. Bir kent kuşatılması, kırmızı üniformalıların taktikleri, şu komitenin yaptıkları, bu komitenin yaptıkları... Bir iki dakika dinledim adamı, uyuklamaya başlamışım. Biri kolumdan tuttu, çekti beni kalabalığın arasından.

Kuzen Simmons’du bu. “Çık oradan, Adam, oğlum,” dedi. “Bizimki gibi bir gün geçirdikten sonra, böyle bir söyleve katlanmak, kızamığa katlanmak kadar zordur. Moses Cooper burada olsaydı şimdi... İnsanlara lâıyk oldukları yeri göstermede eşsiz kabiliyeti vardı.”

Başımı salladım, Kuzen Simmons devam etti:

“Babandan söz etmem insafsızlık, duygusuzluk oluyor sanma Adam! Bana öyle geliyor ki, insanın ölüyü soğuk toprağa olduğu gibi kendi yüreğine gömmesi hiç iyi değil. Kimin önce öleceği, kimin arkada kalacağı konusunda ağzımı açacak olsam derimi yüzer Simmons teyzen, doğrusunu söylemek gerekirse, kimse bir şey bilemez bu konuda. Bildiğim bir şey varsa, o da çocuklarımızda önemli bir şeyler kaldığıdır. Senin baban anlaşılması güç bir

adamdı Adam ve kimi vakit, adamın dişlerini gıcırdatıp, eh, Moses Cooper bu; o böyledir ve onu değiştirmek için tek kul oğlunun elinden bir şey gelmez dediği olurdu. Ama babanın huyu, davranışı, her zaman için en iyi davranıştı. Bizim ailedeki çoğu erkekler gibi o da iyi eğitim görmüştü, çok akıllı, uyanık bir adamdı. Yarını düşünürdü, sizlerin ve annenizin aşını düşünürdü, ama hiç cimri değildi. Hayır, şunca cimriliği yoktu, asla. Dediği dedik bir adamdı ve onun arkadaşı –ya da oğlu– olmak kolay değildi.”

“Şikâyetim yok,” diye mırıldandım.

“Biliyorum yakınmadığını. Her şey bir yana, onu bir aziz olarak düşünürsen, kaybedersin babanı. Moses Cooper bir aziz değildi. Bir Metodist papazı kadar inatçıydı ama iyi konuları, iyi fikirleri olan yürekli bir adamdı; onun dostu olmaktan gurur ve mutluluk duymadığım tek gün olmamıştır.”

“Doğru mu Kuzen Simmons?” diye sordum.

“Bir ayet gibi doğru.”

“Dün akşam öyle mutluydum ki,” diye fısıldadım. “Alana geçerken kolunu omzuma doladı. Beni gerçekten sevdiğini anladım. Bu duyguyu ilk dün akşam tattım.” Sesim düğümlendi, az daha ağlayacaktım; Kuzen Simmons o büyük elini omzuma koydu, önceki eliyle alanı çevreleyen evleri gösterdi:

“İşte Adam.”

“Buyrun?”

“Evimiz barkımız için silahlandık, baban da bunlar için öldü. Bu çok, çok eski bir yoldur Adam. Senden de, benden de önceden kalma bir ölüm yolu, unutma. İnsanların daha kötü koşullar altında ölmesi de var hesapta, bunu böyle bil.”

Başımı salladım. Suskun yürüdük öyle alanın kıyısından. Akşam başlangıcı bir perde gibi iniyordu dört bir yandan; sonra Kuzen Simmons, Buckmanss hanını gösterdi.

“Komite bu akşam orada toplanacak Adam.”

“Yaa?”

“Ölülerimizle ilgili bir bildiri hazırlamak görevimizdir diye düşündük. Küçük bir hediye gibi bir şey, yarın Rahip kürsüden okur diye. Komite toplanmalı bunun için, değil mi?”

“Evet,” dedim. “Babam olsaydı, en başta o isterdi böyle bir toplantı, bir başkası için. Komite’ye çok sıkı bağlıydı.”

“Doğru söyledin Adam. Tanrı yardımcımız olsun. Bugün başımıza gelmedik kalmadı. Ama düşünebiliyor musun, Komite olmasaydı, daha neler gelebilirdi başımıza?”

“Sanırım.”

Az daha yürüdük. “Yeni bir gönüllü defteri açacaklar Adam,” dedi Kuzen Simmons.

“Efendim?”

“Boston’un kuşatılması üzerine. En azından beş bin komiteci toplayacaklar. Her kasabadan.”

“Yazılacak mısın Kuzen Simmons?”

“Bilmiyorum,” diye cevap verdi yavaşça; “Ne olurdu Tanrım, Moses Cooper’a akıl danışabilseydim, n’olurdu. Ne başlıyor, bilmiyorum, Adam. Nasıl olacağını, nasıl, ne vakit biteceğini bilmiyorum. Evde demirci ocağı var. Bir demirci, bir nalbant bir köy için büyük önem taşır, hiç düşündün mü bunu Adam? Demirci yok demek, demir yok demek. Demir yok demek, köy kurudu git-ti demektir. Yaa, bunları düşünmem gerek. Şipşak karar verecek durumda değilim, öyle değil mi, sen söyle.”

“Hayır efendim, hemen karar veremezsiniz herhalde.”

“Sen de öyle Adam.”

“Efendim?”

“Bir savaş başladı Adam, yalnız bir çarpışma değil. Bir savaş bu. Hiç düşünmedin mi?”

Yüreğim kurşun gibi ağırdı. “Hayır efendim, hiç düşünmedim.”

“Düşünmelisin ama, işte, nerdeyse Buckmanss’ın hanına varacağım. Çok yorgunsun, şimdi eve git Adam. Düşün, taşın. Yarın sabah gelirim size.”

Ona iyi geceler diledim, eve doğru yürümeye başladım.

AKŞAM

Karanlıkta köy alanını yürürken, düşüncelerim gerilere gitti; değişikliği ilk duyduğum, geçmişten sıyrılıp, insanın elinde olmadan, kendi isteğine bağlı olmayarak –ya da öyle görünüyordu– geçmişten kopup, kendi kendine oluşan, biçimlenen, canlanan bir geleceğe sıçradığım o büyülü anları düşündüm. Çocukluğa veda ediyordum. Tek ve anlatılabilir bir hareket değil bu hareket, tekrar tekrar yaşanılan ve sizi yanıp tutuşturan eve dönmek isteğini zi anlamsız yapacak kadar incelten bir hareket, bir oluş. Ben o en ince noktaya varmamıştım daha.

Çünkü oyunlarımızı –en çok sevdiğimiz o oyunu– tam burada, bu alanda oynadık ve daha dün, benim biricik dünüm, burada oynuyorduk; aradan geçen zaman beni oyuna yakışmayacak kadar büyüttü. On iki yaşıdaydım o zaman. On iki yaşında insanın elleri çalışacak kadar sertleşmiştir, ama sonradan, ondan sonraki üç yıl içinde iki kez daha oynamıştım o oyunu, boyuma bosuma bakmadan, uzun kemiklerime, düz ve sabanı yerden kaldıracak kadar güçlü pazularıma bakmadan oynamıştım.

Oyunun adı Pontiac'tı. Bir vakitler Pontiac'ın çok kötü olmadığını biliyorduk. Büyüklerimizin konuşmalarından pek bir şey anlamayan, onların akıllarından geçenleri bilecek kadar büyümemiş çocuklardık, ama Pontiac'ın, bir vakitler kötü olan, General Broddock'un adamlarını kesip biçen Pontiac'ın, artık kötü olmadığını biliyorduk. Adını koymak gerekirse, geçerli bir kahrman olmuştu şimdi Pontiac. Oyun şöyle oynanırdı: Kaç kişi olursak olalım, iki gruba ayrılırdık. Kırmızı üniformalılar halka olurdu. Yerliler çemberin içinde dururlardı. Kırmızı üniformalıların bir topu vardı, yerlileri vurmaya çalışarak karşıdan karşıya atarlardı topu. Her vurulan yerli çıkardı oyundan; çekilirdi yani, bunu da esaslı bir kavga sonunda kabul ederdi genellikle. Sonunda tek yerli kalırdı ortada. İşte bu Pontiac'dı ve istediği kırmızı üniformalıyı seçer, saçını keserdi. Kurala göre, başın arkasından alınan saç bir serçe parmağı kalınlığında olmalıydı. Başında çirkin birer delikle evde hesap verirken ter döken çok çocuk olurdu. Ben, iki kez kırılmıştım, ama en azından on kez

Pontiac oldum, delil olsun diye de tüm saç kırpıklarını odamda saklarım hâlâ.

Şimdi, alandan geçip eve giderken bu oyunu ve çocukluğumu düşündüm, sımsıkı sarıldım anılarıma ama boşuna. Eve geldiğim-de bırakmıştım hepsini bir tarafa.

Ev komşularla doluydu. Dul Susan Simmons mutfğa bakıyordu, evin her yanı güzel yemek kokularıyla, pasta kokularıyla doluydu. Bir ölü evinde, her şeyi bir yana bırakıp yiyecek, pişirmeyle uğraşılması nedense şaşırttı beni, üzdü sanırım. Ama şimdi düşünüyorum da, böyle davranmalarının yararını anlıyorum. Yiyecek hemen hemen hayatın anlamı demek. Ölüye yeterince armağan veriliyor; bu yiyecek, yaşayanlara, böyle zamanlarda yemeye ihtiyacı olan yaşayanlara armağan oluyor. Annem için gerektiğinde bir yığın aç insanı doyurmaktan daha iyi avuntu yoktu. Bu açlardan biri de bendim.

“Adam, daha önce yemeni söylemiştim sana. Hiç dinlemedin,” dedi annem. “Arkamı dönsem, bir lokma ekmek kabuğu yiyeceğine güvenemem.”

Mutfak masasına oturdum, kadınlar koşuştular, içimin alaçağından bir kat fazla yiyecek doldurdular tabağıma. Ama bir yemeğe başladım, patlayasıya yedim; fırında eti, muhallebiyi, sıcak ekmeği ve turtayı indirdim mideye. Ben yerken, kadınlar fısıldaşıyordu:

“Zavallı çocuk, ne yorgun görünüyor.”

“Ne iyi bir çocuk.”

“Ne güvenilir bir çocuk.”

“Ben Adam Cooper için her vakit böyle söylerdim, yalan da değilmiş.”

Levi karşımda oturmuş bir kahramana ibadet eden bakışlarla bakıyordu. Tüfeğimi, dışardan, o ilk attığım yerden getirmiş, temizlemiş ve gümüş gibi pırıl pırıl etmişti. O da, içinden, bir vakitler paylaştığımız çocukluktan ayrıldığımı düşünüyordu. Artık kavga olmayacaktı aramızda, tehditler, sövgüler olmayacaktı.

“Şimdi daha iyi,” dedi kadınlardan biri. Bir kadının, erkeğin karnının doyduğunu görmesinden duyduğu o gururlu rahatlıkla

söyledi bunu. Şu var ki ben daha iyi hissetmedim kendimi –daha yorgun, daha umutsuz, daha yeniktim.

Ruth oradaydı gene. Odanın öte ucunda oturmuştu, o başkalarının bakışlarını kolluyor ve gizliden bana bakıyordu. Mum ışığında ve alevin aydınlığında, her zamankinden daha güzeldi. Bağırarak istiyordum ona: “Daha çok erken! Daha çok erken! Bana ne yapıyorlar anlamıyor musun? Sana da aynı şeyi yapmalarına izin verme.” Ama Ruth istiyordu bunu. Gözleri, kadın gözleriydi, bakışları kadınsıydı, geleceği umursadığı yoktu, ne gelirse kabulüydü, hazırdı her şeye.

Yemeğimi bitirince annem beni mutfak balkonuna çekti, “Baban nerede yatıyor şimdi?” diye sordu.

“Kürsünün önünde, öteki tabutların yanında. Rahip üzerine siyah bir örtü örttü.”

Başını salladı, bir an sustu.

“Adam?”

“Efendim anne.”

“Eğer bugün, belki de yarın bile eskisi gibi görünmezsem –yani beni annen olarak düşündüğün gibi demek istiyorum– anlıyorsun değil mi?”

“Anlıyorum,” dedim.

“Yani, bugün başından geçenler –ah; Tanrım! Öyle çok şey oldu ve ben konuşamıyorum bile seninle iki kelime. Ya da hikâyeni bile dinleyecek halde değilim. Anlıyor musun?”

“Elbette anlıyorum anne.”

“Biraz sonra –birkaç gün içinde...”

“Biliyorum anne.”

“Çok yorgun musun şimdi Adam?”

“Tuhaf!” dedim “Ama az önce daha çok yorgundum.”

“İyi öyleyse. Kiliseye bir paket mum götürmeni istiyorum.”

“Ne için anne?”

“Götür mumları. Bu gece karanlıkta yatmasını istemiyorum.”

“Ama anne, Rahip mum koydu oraya. Hepsi yanıyor şimdi. Karanlık değil orası.”

“Bu mumları da ötekiler bitince yakar.”

“Peki,” dedim. “Götüreceğim anne.”

Ninem mutfakta oturmuş defne yeşili mumları paketliyordu. İhtiyarlamıştı. Benim ninemdi, ama bu akşama kadar onu solgun, bitkin bir ihtiyar kadın olarak düşünmemiştim; o an, onun benden daha çok yıprandığını anladım. Doğa zaman zaman yapacağını iyi biliyor, ana-babanın çocuğundan önce ölmesini uygun görmüş doğa. Ninemin kaybı çok büyüktü.

“Adam, yavrum,” dedi bana; “Rahip’e söyle, bu mumları ya karsa, güneş doğana dek sönmezler. Sıkı bu mumlar. Onları dökerken bu işe yarayacağını düşünmemiştim. Hiç aklımdan geçmedi.” Yanağından öptüm, kadınlar başına üşüştüler yine ninemin.

Çıkmadan önce göz ucuyla Ruth’u aradım, yoktu. Sebze bahçesini geçtim. Bahçe kapısının orada bekliyordu.

“Ne o elindeki Adam?” diye fısıldadı.

“Mum. Babam karanlıkta yatmasın diye annem kiliseye götürmemi istedi.”

Ruth başını salladı. “Bir dakika bırakabilir misin onları elinden?”

Yol kıyısındaki sıranın üstüne koydum mumları. Doğrulmamla Ruth’un boynuma atılması bir oldu, beni öptü, öptü. Sanki hiç sarılmamıştım ona daha önce, hiç öpmemişim onu ömrümde. Ağzı sıcaktı, dudakları yumuşaktı, vücudu sımsıkı benimkine yapışmıştı. “Oh Adam, Adam!” dedi. “Öldüğün haberi geldiğinde dünyam yıkıldı. Paramparça oldum. Hiçbir şey kalmadı. Kafam bomboştu, yüreğim bomboştu, Hartman teyze gibi ihtiyarlayacağımı, kuruyup gideceğimi, onun gibi bir ihtiyar kız olacağımı düşündüm.”

Ruth Simmons’u zayıf, kuru bir ihtiyar olarak gözümün önüne getiremiyordum. Ortak özelliklerimizden biri ikimizin de iştahlı oluşuydu. Geçen Kasım’da şükran günü yemeğinde aileyi yerin dibine batırmıştık, söylediklerine göre, davranışımız Massachusetts’te bile eşi görülmemiş bir davranışmış. Ama, Ruth’un böyle düşünmesi dokundu bana.

“Seni öyle çok seviyorum ki Adam. Şimdi çekinmeden söyleyebilirim bunu. Söylemek istiyorum.”

Biraz şımarır gibi olduysam da, onun duygularına karşılık verdim herhalde. Kendimi Ruth'dan başkasıyla evli göremiyordum **bir türlü** –Hiç olmazsa birçok huyumu omuz silkip olduğu gibi kabul ettiği için seviyordum onu. Başka bir kıza davranışlarımı anlatana kadar akla kararı seçerdim. Bir de şöyle bir kuşku vardı: Başkasıyla evlensem, Ruth o evlendiğim kıza etmediğini koymaz, hayatını zehir ederdi. Ama evlilik gibi şeyler şimdi düşünülecek şeyler değildi, önümüzde çok yıllar vardı daha.

Bunu Ruth'a söyledim. Ruth beni iyi tanırdı, anlayışlıydı bana karşı. “Olsun,” dedi. “On beşimde evlenmek istediğimi mi sanıyorsun yani?”

Simmons'lar kadınıyla erkeğiyle sözünden dönmez; iradeli insanlar olduğunu biliyordum, bunu söyledim Ruth'a.

“Adam Cooper, ne biçim konuşuyorsun öyle!”

“Benimle kiliseye yürür müsün?”

“Elbette.”

Mumları aldım, alana doğru yürümeye başladık. El ele tutuştuk, çok yavaş yürüyorduk. Ne iyiydi böyle, bütün gece ve de yarın gece böyle birlikte olmak ne güzel olurdu diye düşünmekten kendimi alamadım. Ne iyi bir avuntu olurdu bu benim için diye düşündüm. Sonra Ruth ve öteki kadınlar aklıma geldi –bütün gün köyde yalnız, koca köy, çocuklar ve her şey onların omuzlarında ve orda burda uzanıp duran ölümler, erkekleri yaşıyor mu, ölü mü, gelecek mi bilmeden sokaklarda dolaşan köyümün kadınları, kızları, çocukları... Ruth'a söz ettim bu düşüncemden, çok kötü bir gün geçirmiş olmalıydı o da.

“Senin için daha kötüydü durum... çarpışmanın ortasında...” dedi Ruth.

“Orası belli değil. Çarpışma gülünç bir olay –bu öyleydi hiç değilse. Kitaplarda okuduğum savaflara benzemiyordu. Şaşıtm kaldım. Kimse, kırmızı üniformalılara ateş etmekten başka bir şey bilmiyordu. Ne oluyor, ne bitiyor haberi yoktu kimsenin.”

“Sen Adam?”

“Ne yapılacağını biliyor muydum yani? Hayır. Şu kadarcık bildiğim yoktu.”

“Yani sen kırmızı üniformalılara ateş ettin mi demek istiyorum.”

“Birkaç kez. Silahımda saçma vardı benim, onun için çoğunlukla hedefe varamıyordum.”

“Kimseyi öldürdün mü?” diye fısıldadı.

“Hayır. Birkaç kişi vurdum herhalde, çünkü acıyla bağırıp sıçradıklarını gördüm. Ama kimseyi öldürdüğümü sanmam.”

“İstedin mi Adam?”

“Belki bir kez. Ama uzun sürmedi bu isteğim. Kimseye karşı öldüresiye kinim yok.”

“Böyle düşündüğüne sevindim,” dedi Ruth.

“Şimdi adam öldürüp savaşacağımız düşüncesine alışamıyorum bir türlü.”

“Bu sabah kırmızı üniformalılar ateş ettiğinde yukarı kattan pencereden bakıyordum. Jonas Parker kaçmaya çalışıyordu, askerlerden biri süngüledi onu sırtından.”

“Bakmamalıydın.”

“Ama geri gelebilirler, değil mi Adam? Ve de her şey yeniden başlar gene, değil mi?”

Cevap vermeden durdum biraz öyle; “Hayır... Yeni baştan olmaz artık,” dedim sonunda.

“Neden olmasın?”

Başımı iki yana salladım.

“Neden olmaz Adam?”

“Çünkü artık hiçbir şey eskisi gibi değil,” dedim; “Biz aynı değiliz. Bu sabah, savaşmayacağımızı biliyorduk. Ama şimdi, savaşmamız gerektiğini biliyoruz ve öğreniyoruz savaşmayı.”

Alanda Rahip’le karşılaştık. Kiliseye mum götürdüğümü söyledim ona.

“İyi ediyorsun, elbette götür, yaksınlar mumları, bu anneni sevindirecekse Adam. Ben her yeri aydınlattım, bütün gece de öyle bırakacağım ama daha çok ışık anneni sevindirecekse, bırak yansın birkaç mum daha. Ben şimdi annene gidiyorum. Çok ev var ziyaret edeceğim. Bir keder ve trajedi köyü şimdi köyümüz... Her şey öyle çabuk olup bitti ki.”

“Annem sizi gördüğüne sevinecek efendim.”

“Adam?”

“Buyrun?”

“Gönüllü defterini duydun mu?”

“Duydum Rahip Efendi. Kuzenim Simmons söyledi.”

“Bak Adam,” dedi Rahip. “Ben sana çocuk gözüyle bakanlardan değilim. Bugün bir adamın yaşayacağı bir gün yaşadın ve bir adamın yapacağı işleri yaptın. Ama, iyi düşün Adam. İyi düşün. Gençlik yanlış adımlar attırır insana. Gurur değerlidir, güçlüdür Adam, ama sana şunu hatırlatayım ki, senin ilk görevin, baş sorumluluğun annene karşı olan görevlerindir. Şimdi sana her zamankinden daha çok ihtiyacı var. Bir hafta sonra ya da bir ay sonra durum değişebilir, ama şimdi, sana ihtiyacı var onun Adam.”

Başımı salladım. “Düşünüyorum bunu.”

“Güzel. Döndüğünde ben sizde olmazsam Adam, Tanrı seni korusun ve iyi uykular derim sana. Sana da Ruth.”

Uzaklaştı Rahip, bizi duyamayacak kadar uzaklaşmasını bekledi Ruth, sonra Rahip’in ne demek istediğini sordu.

“Nasıl yani?”

“Bir defter sözü etti. Babam sana ne dedi?”

“Nasılsa yarın öğreneceksin, şimdiden söyleyeyim. İngiliz ordusu Boston’a sürüldü ve Güvenlik Kurulu Boston’u kuşatma kararı aldı. Bu yüzden, tüm komitelerin Halk Ordusuna gönüllü toplaması ve dövüşebilecek herkesin silah altına alınmaları emri verildi. Komiteler adamlarını Boston’a savaşa gönderecekler.”

“Ne, sen de gidecek misin? Oh, olmaz Adam, gitmeyeceksin!”

“Gideceğim demedim. Öyle bir şey söyledim mi?”

“Söylemedin...”

“Öyleyse neden huysuzlanıyorsun? Herhalde yarın ya da öbür gün gidecek değilim. Ama yarının ne getireceğini bilmiyorum Ruth. Elimde olsa da bilsem, ama bilmiyorum işte.”

Hiç konuşmadan kiliseye yürüdük. Kilise ıslık ıslıldı. Epey insan vardı hâlâ içeride. Ruth çekindi. “Ben tabutların olduğu yere gitmek istemiyorum,” diye fısıldadı.

“İstemezsen gelmeyebilirsin. Ama korkulacak bir şey yok. Babam ve arkadaşları. Bunda korkulacak şey var mı?”

Benimle geldi böyle söyleyince. Kilisede çıt yoktu şimdi. Yabancılar gitmişti, kalanlar ölenlerin hısımları, yakınlarıydı. Orda burda küme olmuşlardı, çoğu erkekti, birkaç çocuk da vardı. Kimisi Kutsal Kitabı açmış kucaklarına koymuşlardı, ama çoğu suskun duruyordu. Birkaçına merhaba dedim fısıltıyla, ötekilere başımla selam verdim. Sonra mumlarımızı yaktım, şamdanlara koydum, yarısını sonraya bıraktım. Herkes annem gibi düşünmüş olmalıydı, çünkü, masanın üzerinde bir yığın mum vardı. Benimkileri de bunlara ekledim.

“Biraz kalsak iyi olur,” diye fısıldadım Ruth’a. Başını salladı. Bizim aile sıramıza oturduk, az sonra Ruth ağlamaya başladı. Buna hakkı var diye düşündüm. Böyle bir günden sonra ağlamaya, boşalmaya hakkı olmayan kadın yok köyümüzde dedim kendi kendime.

Ruth gözlerini kuruladı. İçini boşalttığı, rahatladığı yüzünden belliydi. Çok yorgundu şimdi, ben de öyleydim.

Alanı geçtik gene, Ruth’ların evine gittik. Kapıda durduk.

“Adam, beni seviyor musun?” diye sordu Ruth.

Cevap vermeden önce düşündüm biraz. Kendimi bildim bileli tanıyordum Ruth’u. İnsan bir kızı ömür boyu tanırsa sahipleniyor onu, şımarıyor biraz da. Aşağı yukarı bir yıl önce, annemin akrabalarından birini görmeye Boston’a gitmiştim, bir kızla karşılaştım. Anneannemin kardeşinin kızının kızıymış, öyle bir şey işte... on altı yaşlarında mavi gözlü, uzun sarı saçlı bir kızdı. O vakitler, gördüğüm kızların en güzeli olduğunu sandım ve hemenecik tutuldum kıza ilk görüşte... Zaten bir daha da görmedim. Ona tutkunluğum beş altı hafta sürdü, sonra giderek azaldı, kayboldu gitti. Ruth’a hiç böyle sevdalanmamıştım, ama ona karşı duygularım ne azaldı, ne değişti, hep aynı kaldı; yalnız böyle, şimdiki gibi zamanlarda ona dünyadaki herkesten yakın buluyordum kendimi. İşte böyle, biraz durduktan sonra başımı salladım, evet dedim, onu dünyada bir kızı sevebileceğim kadar sevdiğimi söyledim.

“Seni seviyorum Adam Cooper,” dedi bana. “Ben kolay değişmem. Bu savaş ömür boyu sürse bile, sana olan duygularım değişmeyecek.”

“Ömür boyu uzun bir vakit.”

“Umurumda değil.”

Öptüm onu, iyi geceler diledim.

Eve döndüğümde, Simmons kadınları annem ve ninemle oturuyorlardı, ben geldikten az sonra onlar da gitti. Levi derin derin uyuyordu. Benim gibi, ötekiler gibi o da gece gözünü yummamıştı. Annemle ninem bitkindi, yatmalarını söyledim.

“Ben uyumayacağım,” dedi annem.

“Uyuyacaksın, çünkü uyumak zorundasın.”

“Hayır, uyumayacağım,” dedi gene.

Ninem yukarı çıkardı onu. Akşamdan akşama yapılan işler vardı, bunları genellikle babam yapardı. Bu işleri yaptım, sabah için tulumbadan su çektim. Suyu getirdiğimde ninem dönmüştü yukarıdan.

“Annem uyudu mu?”

“Hem de nasıl. Yastığa başını koyar koymaz uyudu,” dedi ninem.

“Ya sen nine?”

“Benim de biraz uykum var Adam.”

“Öyleyse ben de çıkıyorum.”

“Evet...”

Kapıda durdum, “nine” dedim, “Babam her zaman için vardı, ama bazen insanın babasını sevdiği gibi, insanın gerçekten bir babaya sahip olduğu gibi yalnız dün akşam babam oldu. Oysa yıllar boyu oğlundu o senin.”

“Senin babandı, ama benim çocuğumdu,” dedi ninem yavaşça.

“Seni seviyorum nine. Ben varım, Levi var.”

“Öyle mi Adam?”

“Evet.”

“Öyle mi? Gönüllü haberi kasabaya yayılmadı mı sanıyorsun? Ne vakit gideceksin Adam?”

“Kim dedi gidiyorum diye?”

“Başkalarını kandırabilirsin belki, ama bana yalan söyleyemezsin.”

“Yalan söylemiyorum nine,” diye karşı çıktım. “Yalnız daha karar vermiş değilim. Düşünemeyecek kadar yorgunum.”

“Ama düşündün?”

“Galiba öyle nine.”

“Biliyorum...”

“Doğru söylüyorsun nine. Bir gün gelecek gideceğim ben de. Kurtuluş yok. Ama, hadi bu akşam konuşmayalım bu konuda. Gel benimle yukarıya nine.”

“Yok. Sen git Adam. Ben biraz oturup düşüneceğim. Düşünecek çok şey var, biliyorsun.”

Yaklaştım, öptüm onu, iyi geceler diledim.

Yatağında yorganı başıma çektim, sımsıkı sarındım, gözlerimi yumdum, bir dua fısıldadım. Öteki akşamlarda fısıldadığım dua değildi bu. “Sana şükürler olsun Tanrım, bugün sona erdi,” dedim. Sonra uykuya dalarken bir çocukluğa, bir dünyaya, bitmiş ve dönmek üzere gitmiş olan güvenli ve güneşli, sımsıcak bir geçmişe veda ettim.

-SON-

Howard Melvin Fast, 11 Kasım 1914 yılında ABD'nin New York eyaletinde doğdu. İlk romanı *Two Valleys*'i 18 yaşındayken yayınlandı ve bunu 50'yi aşkın roman ve sayısız araştırma izledi. II. Dünya Savaşı süresince savaş muhabirliği yapan Fast, 1944'te Komünist Parti'ye üye oldu. Komünist Parti'yle olan ilişkileri dolayısıyla bir dizi Hollywood ünlüsüyle birlikte hapiste yatan Fast, bu sırada *Spartacus* adlı romanını kaleme almıştır. *Spartacus*, aynı zamanda daha sonra Stanley Kubrick'in yönettiği *Spartacus* filminin arkasında duran kitaptır. 1952'de Stalin Barış Ödülü'nü alan Howard Fast, bundan birkaç yıl sonra Doğu Avrupa meseleleri yüzünden Komünist Parti'yle yollarını ayırdı. Pablo Picasso ve Neruda dahil birçok kişiyle yakın arkadaşlığı bulunan Howard Fast, aynı zamanda Nâzım Hikmet için bir şiir yazmıştır. Fast 12 Mart 2003 yılında ABD'nin Connecticut eyaletinde yaşamını yitirdi.

Bir yanda teknolojinin bütün olanaklarının seferber edilmesiyle oluşturulan muhteşem(!) emperyalist orduları, öte yanda ilkel araçlarla donanmış halk orduları... Ama birincisi ne için vuruştüğünü bilmediği için sürekli bir korku ve tedirginlik içerisinde, ikincisi ise ne için dövüştüğünü ve neyin uğruna ölmekte olduğunu bilmenin coşkusu içinde...

Nisan Sabahı'nda, on beş yaşında bir genç olan Adam Cooper'ın açısından sokuluyor olaylara Fast. Bu nedenle de, insanın içine yağmur yağmur işleyen ince bir duyarlık egemen romana. İnsan, elinde olmadan olayın akışına kapılıyor, kendini Adam Cooper'la özdeşleştiriyor. Onun üzüldüğü yerde üzülüp, sevindiği yerde seviniyor. Bu, özellikle toplumsal içerikli ürün verme çabasında olan bir sanatçı için, büyük bir başarıdır. Fast, bu işi, Adam Cooper'ın savaş karşısındaki tutumu kadar, aile içi çatışkılarını, babasıyla olan ilişkilerini ve İngilizlerin köye doğru ilerlemeleri üzerine içinde beliren savaşa katılma özlemlerini de anlatarak başarıyor. Bu nedenle de, bir uzun gün süren mücadele sonunda Cooper'da oluşan değişiklikleri (korku ve heyecanlarla birlikte) ustalıkla sergiliyor.

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

ISBN 978-605-4156-11-5

9 786054 156115